

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přirodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vybrané projekty solidární ekonomiky a jejich přispívání ke snižování
chudoby, případová studie z Córdoby, Argentiny**

Olomouc 2011

Bc. Hana DUDROVÁ

Prohlašuji, že jsem uvedenou diplomovou práci vypracovala sama a že jsem uvedla veškeré použité zdroje.

Ve Zlíně dne 28. června 2011

.....
Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucímu diplomové práce panu docentu RNDr. Pavlu Nováčkovi, CSc. za cenné rady, konzultace a podporu při zařizování výzkumné stáže. Mé poděkování patří také Mster. Dalmiře Pensa, díky jejíž ochotě jsem mohla výzkumnou stáž zrealizovat, a pod jejímž vedením jsem měla tu čest pracovat na výzkumu v Argentině. Dále děkuji Mgr. Simoně Šafaříkové a Mgr. Pavlíně Valouchové za rady a ochotu při konzultacích metodologie.

Speciální poděkování patří Nadaci „Nadání Josefa, Zdeňky a Marie Hlávkových“, Katedře rozvojových studií a Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci za stipendijní podporu, bez které bych nemohla podniknout výzkumnou stáž, na níž je tato práce postavena. V neposlední řadě děkuji rodičům za dlouholetou podporu a trpělivost při studiu. Speciální dík patří také mému manželovi za neúnavnou podporu při studiu a zahraniční výzkumné cestě.

ABSTRAKT

Tato práce se snaží o objasnění konceptu solidární ekonomiky, jako alternativního ekonomického směru reagující na stav současné konvenční ekonomiky. Objasnění je postaveno převážně na základě latinskoamerické literatury, která slouží jako teoretický základ pro případovou studii, která představuje praktickou část této práce. Případová studie je zaměřena na solidární ekonomiku a její funkci z pohledu samotných představitelů solidární ekonomiky v argentinském městě Córdoba. Snaží se podat odpověď na otázku, zda solidární ekonomika a její praxe je pouze strategií přežití, nebo zda přináší svým představitelům a zúčastněným i nějaké další přínosy – a to na úrovni osobní i společenské. Případová studie diskutuje šest organizací solidární ekonomiky z urbánního prostředí města Córdoba vzhledem k hlavní výzkumné otázce a podává jejich analýzu, jak přispívají ke snižování chudoby. Tímto zároveň podává přehled o typech organizací solidární ekonomiky charakteristické pro městské prostředí Argentiny.

Klíčová slova: solidární ekonomika, Argentina, Córdoba, přežití/přežívání, snižování chudoby, pracovníky obnovená firma, hnutí hlídkujících, pracovní družstvo, městské prostředí

ABSTRACT

This paper is to clarify the concept of Solidarity economy as an alternative economic stream responding to the state of contemporary conventional economy. The clarification is based on Latin American literature and serves as the theoretical base of the practical part of the work - of the case study. The case study is aimed at Solidarity economy and its function from the representatives' point of view, coming from Argentinean city of Córdoba. It tries to give an answer to the main research question: Whether the Solidarity economy and its praxis is either just a survival strategy or brings to its own participants and representatives any other benefits – on the personal as well as social level. The case study discusses six organization of Solidarity economy coming form the urban area of city of Córdoba in relation to the main research question and gives their analysis presenting their contribution to the poverty reduction. It presents the review of different types of organizations belonging to the Solidarity economy characteristic for the Argentinean urban environment too.

Keywords: Solidarity economy, Argentina, Córdoba, survival, poverty reduction, recuperated company, piquet movement, work cooperative, urban area

OBSAH

Poděkování.....	3
Seznam grafů, tabulek a fotografií	10
Úvod	11
Metodologie.....	13
Teoretická část.....	13
Praktická část	13
1 Objasnění konceptu solidární ekonomika.....	15
1.1 Termín solidární ekonomika, jeho původ, vznik a vymezení.....	15
1.1.1 Vymezení termínu solidární ekonomiku vůči pojmu sociální ekonomika.....	15
1.1.2 Solidární ekonomika jako termín.....	17
1.2 Formování solidární ekonomiky	18
1.2.1 Formování solidární ekonomiky jako reakce na neoliberalismus	18
1.2.2 Formování solidární ekonomiky jako reakce na neoliberalismus – příklad Latinské Ameriky ..	21
1.3 Solidarita v ekonomice.....	22
1.4 Vymezení a definice solidární ekonomiky.....	24
2 Solidární ekonomika v Argentině.....	31
2.1 Vývoj solidární ekonomiky v Argentině.....	31
2.1.1 Historie let 40. až 80. století 20.	31
2.1.2 Historie socio-ekonomická let 1989 – 2001	33
2.2 Sociální boje a jejich nová forma.....	35
2.2.1 Sociální boje ve vztahu ke státu.....	36
2.2.2 Autonomie sociálních bojů a její původ.....	39
2.3 Vliv historie a vývoje sociálních bojů/hnutí na solidární ekonomiku.....	40
2.4 Vybraná hnutí a organizace podílející se na solidární ekonomice a jejich popis.....	43
2.4.1 Hnutí hlídkařích (Movimientos piqueteros).....	44
2.4.2 Lidová shromáždění čtvrtí (Asambleas populares y barriales)	46
2.4.3 Pracovní družstva (Cooperativas de trabajo)	48

2.4.4	Firmy obnovené vlastními pracovníky (Empresas recuperadas)	50
2.5	Solidární ekonomika v Argentině- shrnutí.....	55
3	Vybrané subjekty solidární ekonomiky	56
3.1	Coopertiva de Trabajo El Abasto Ltda. (Pracovní družstvo El Abasto Ltda.)	56
3.1.1	Zařazení	56
3.1.2	Vznik	57
3.1.3	Dnešní situace.....	57
3.1.4	Odůvodnění výběru.....	58
3.2	Cooperativa de Trabajo Lucivid (pracovní družstvo Lucivid)	58
3.2.1	Zařazení	58
3.2.2	Vznik	59
3.2.3	Dnešní situace.....	59
3.2.4	Odůvodnění výběru.....	60
3.3	Cooperativa de los carreros y reciclados (Recyklační družstvo).....	60
3.3.1	Zařazení	60
3.3.2	Vznik	61
3.3.3	Dnešní situace.....	61
3.3.4	Odůvodnění výběru.....	61
3.4	Asamblea popular de los Boulevares (Lidové shromáždění čtvrti Boulevares)	62
3.4.1	Zařazení	62
3.4.2	Vznik	62
3.4.3	Dnešní situace.....	63
3.4.4	Odůvodnění výběru.....	63
3.5	Cooperativa de Trabajo de la Salud Junin	63
3.5.1	Zařazení	63
3.5.2	Vznik	64
3.5.3	Dnešní situace.....	64
3.5.4	Odůvodnění výběru.....	64
3.6	CTD Anibal Veron Córdoba de Comunidad de Marta Juana Gonzales (Kordinátor nezaměstnaných pracovníků Anibal Veron Córdoba v komunitě Marty Juany Gonzales)	65

3.6.1	Zařazení	65
3.6.2	Vznik	65
3.6.3	Dnešní situace.....	66
3.6.4	Odůvodnění výběru.....	66
3.7	Shrnutí výběru subjektů solidární ekonomiky.....	67
4	Příspěvkání vybraných projektů ke snižování chudoby.....	68
4.1	Hlavní výzkumná otázka a hypotézy.....	68
4.2	Vybrané projekty solidární ekonomiky ve vztahu k proměnným.....	70
4.2.1	Cooperativa de Trabajo El Abasto.....	70
4.2.2	Cooperativa de Trabajo Lucivid	73
4.2.3	Cooperativa de Trabajo de los Carreros y Reciclados.....	76
4.2.4	Asamblea Popular de los Boulevares	77
4.2.5	Cooperativa de Trabajo de la Salud Junin	79
4.2.6	CTD Anibal Veron de Comunidad de Marta Juana Gonzales v Córdobě	81
4.3	Obecné shrnutí proměnných a odpověď na hlavní výzkumnou otázku	83
4.3.1	Přežití/přežívání.....	83
4.3.2	Solidarita.....	84
4.3.3	Další přínosy	84
4.3.4	Snižování chudoby.....	86
4.4	Závěrečná reflexe hlavní výzkumné otázky a stanovených hypotéz	86
5	Závěrečné zamyšlení se nad výzkumnou otázkou a některé návrhy	88
5.1	Návrh možných příčin přežívání recyklačního družstva a jejich potenciální řešení.....	88
5.1.1	Nedodržování některých družstevních principů, zásad	88
5.1.2	Sociální vyloučení a neexistující komunikace s partnery	89
5.1.3	Nedostatečná informovanost o aktuálních pohybech cen vykupovaných materiálů	90
	Závěr	92
	Citovaná literatura	93
6	Přílohy	97
6.1	Fotografie vybraných projektů.....	97
6.1.1	Cooperativa de Trabajo El Abasto.....	97

6.1.2	Cooperativa de Trabajo Lucivid	99
6.1.3	Cooperativa de los Carreros y Reciclados	100
6.1.4	Asamblea Popular de los Boulevares	102
6.1.5	Cooperativa de Trabajo de la Salud Junin	104
6.1.6	CTD Anibal Veron de Córdoba de Comunidad Marta Juana Gonzales	106
6.2	Ukázka otázek určených k rozhovoru.....	108
6.3	Družstevnické principy.....	110

SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A FOTOGRAFIÍ

Grafy

Graf 1: příčiny rekuperace firem (v procentech).....	51
Graf 2: Obory průmyslu a poměr rekuperovaných firem (v procentech)	52
Graf 3: Odvětví průmyslu a výskyt rekuperovaných firem (v procentech)	53
Graf 4: Vztah mezi okupací a vyvlastněním.....	54

Tabulky

Tabulka 1: Ekonomika: systém priorit	20
Tabulka 2: Výskyt rekuperovaných firem (v procentech)	52
Tabulka 3: Zkoumané proměnné a jejich indikátory.....	70

Fotografie

Fotografie 1: Někteří členové pracovního družstva El Abasto	97
Fotografie 2: Člen družstva El abasto při pracovním procesu	98
Fotografie 3: : Místnost, kde probíhají maturitní kurzy. Na zřízení se podílelo Družstvo El Abasto.....	98
Fotografie 4: Členové pracovního družstva Lucivid v pracovním procesu - při mytí vitrín	99
Fotografie 5: Členové družstva Lucivid jdou za svými zákazníky.....	99
Fotografie 6: Členové recyklačního družstva při lisování vytríděných plastů	100
Fotografie 7: Pracovní, ale i domácí prostředí členů recyklačního družstva, v pozadí jedna ze členek družstva se svými dcerami	100
Fotografie 8: Pracovní prostředí členů družstva; odpady určené k třídění (nalevo), pytle s již roztrženým odpadem (napravo)	101
Fotografie 9: Komunitní jídelna zřízená za přispění členů recyklačního družstva.....	101
Fotografie 10: Jedna z ordinací - zubní ordinaci představuje zubní lékařka Eva	102
Fotografie 11: Členka shromáždění (vpravo) v komunitním šatníku s klientkou (uprostřed).....	102
Fotografie 12: Čelnové shromáždění vyrábí občerstvení určené k prodeji	103
Fotografie 13: Zdravotní bratr představuje, jak vypadá pokoj pro pacienty na klinice Junin	104
Fotografie 14: Prostor, kde se připravuje materiál na operace Milagro.....	104
Fotografie 15: Pacient na oddělení paliativní péče	105
Fotografie 16: Pokoj ve stavu, ve kterém členové družstva přebírali kliniku	105
Fotografie 17: Komunita Marta Juana Gonzales, ve které působí hnutí CTD Anibal Veron v Córdobě, v pozadí komunitní centrum.....	106
Fotografie 18: Ulice komunity MJG - dřevěné dočasně vybudované chatrče mění v cihlové rodinné domy	106
Fotografie 19: prostor komunitního centra, kde probíhají aktivity, jako je doučování, sklenice mléka a komunitní schůzky	107

ÚVOD

„Solidární ekonomika nevzešla od myslitelů ani nevznikla jako myšlenka; je výsledkem konkrétních historických bojů člověka za své žití a za svůj rozvoj jako jedince a jako kolektivu.“ Marcos Arruda¹

V současné době je jedním z nejpálčivějších globálních problémů problém chudoby. Řešením tohoto tak závažného problému se zabývá mnoho myslitelů, vědců, politiků, vznikl i vědecký obor rozvojová studia. Úkolem těchto lidí je vymýšlet a plánovat politiky, strategie, programy a praktiky, které by měli chudobu snížit, v lepším případě vymýtit. Existuje také hned několik mezinárodních i státních institucí, které mají za cíl bojovat proti chudobě.

Na chudobu se však můžeme dívat i z jiného pohledu – a to z pohledu milionů lidí žijících chudobu dnes, a pravděpodobně i zítra. Tito lidé denně čelí nejen chudobě, ale i jejím příčinám a následkům, které dokážou pojmenovat a upozorňují na ně. Někteří z nich dokázali ve svém boji vymyslet strategie, jak chudobě čelit, jak z jejího bludného kruhu vyjít.

Jednou z takovýchto strategií, kterou se chci v této práci zabývat, je i solidární/sociální ekonomika. Jak zmiňuje citát, nejedná se o žádný teoretický ekonomický směr, ale spíše o praktické uplatňování životních strategií lidí snažících se o vlastní rozvoj a o rozvoj společnosti. Důležitým rysem této formy ekonomiky a životní strategie jsou etické hodnoty, o čemž vypovídá i termín „solidární.“ Právě tato skutečnost přilákala moji pozornost a zájem o toto téma – skutečnost, že i v dnešním světě, kde hodnota kapitálu a ekonomického růstu soukromého vlastnictví je často vyvýšená nad hodnotu lidské práce a lidské tvorby, nad hodnotu lidských práv a nad ochranu přírody, může existovat „jiná“ forma ekonomiky.

Cílem této práce je nejen objasnění a přiblížení tohoto praktického konceptu, ale zejména pak reflexe a analýza výzkumné otázky, zda je solidární/sociální ekonomika pouze způsobem přežití nebo zda svým účastníkům přináší i nějaké další výhody a užitky. Odpověď na tuto

¹ Marcos Arruda je brazilský ekonom a učitel, který mnoho let pracuje po boku dělnických hnutí a brazilských družstev. Pracoval jako poradce lokálních vlád a Dělnickou stranu (Partido de los Trabajadores) ve svém regionu a podílel se mimo jiné také na rozběhnutí virtuálního workshopu o solidární/sociální ekonomice pod Aliancí za odpovědný, plurální a solidární svět. Je koordinátorem kampaně Jubileum 2000 v Brazílii.

otázku jsem hledala při terénním výzkumu organizací a hnutí praktikující solidární ekonomiku v prostředí argentinského města Córdoba.

V první kapitole práce se věnuji definování tohoto poměrně nového konceptu solidární/sociální ekonomiky, snažím se o vysvětlení a ucelení četných definic. Zmiňuji i některé mezinárodně důležitá setkání, která se odehrála a měla důležitý vliv na současný vývoj a rozšíření povědomí o této formě ekonomiky a životní strategie. Tato část práce je zaměřena více teoreticky. Literatura, ze které čerpám je především z prostředí Latinské Ameriky, kde existuje významné zázemí pro solidární ekonomiku, a to jak teoretické, tak praktické. Výběr literatury pak souvisí i s faktem, že praktická část této práce je analýzou informací získaných prostřednictvím terénního výzkumu realizovaného v Córdoba, v Argentině.

Solidární ekonomikou v prostředí Argentiny se zabývám ve druhé kapitole této práce. Velmi důležitou součástí je stručné nahlédnutí do nedávné argentinské historie, která je z velké části příčinou vývoje solidární ekonomiky v argentinském státu. Tento historický nástin a reflexe jsou podstatné pro pochopení nejrůznějších forem sociálních bojů a hnutí a jejich vlivu na vývoj solidární ekonomiky typických právě pro Argentinu – firmy převzaté svými pracovníky (ze španělského sousloví „empresas recuperadas“), hnutí hlídkařských (za špan. sousloví „movimientos piqueteros“), lidová shromáždění (ze špan. sousloví „asambleas populares“) a pracovní družstva (ze špan. sousloví „cooperativas de trabajo“). Tyto formy solidární ekonomiky ve zmiňované kapitole práce popisují.

Následující kapitoly práce (třetí a čtvrtá) reprezentují praktickou část práce a vztahují se k terénnímu výzkumu organizací a hnutí tvořících solidární ekonomiku. Ve třetí části představuji vybrané organizace, odůvodňuji jejich výběr a popisují jejich vznik a činnost. Čtvrtá část je tvořena analýzou informací získaných při terénním výzkumu; respektive, v ní podávám odpověď na hlavní výzkumnou otázku: zda solidární ekonomika reprezentuje pouze způsob přežití nebo zda svým účastníkům přináší i nějaké další výhody a užitky? Odpověď je zpracována na základě analýzy odpovědí získaných sběrem primárních dat (v podobě rozhovorů a pozorování) a také reflexe literatury.

Pátá kapitola práce představuje prostor, v němž se snažím podat návrhy řešení reagující na výsledky výzkumu a také diskutuji některé vyvstalé myšlenky v kontextu teoretické části.

Na závěr práce shrnuji postřehy jak z části teoretické, tak i z části praktické a zamýšlím se nad splněním cíle této práce.

METODOLOGIE

Práce se dělí z hlediska metodologie na dvě části. První je část teoretická, která je založena na analýze literatury, a část druhá, která je praktická a vychází z dat sesbíraných v rámci terénního výzkumu.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretickou část představují kapitoly 1 a 2, přičemž kapitola 1 je založena na kompilační metodě bibliografických materiálů, které jsou o solidární ekonomice přístupné zejména prostřednictvím internetových a elektronických zdrojů anebo knih, které jsou dostupné v rámci České republiky. Zdroje užití v kapitole 1 pochází především od latinskoamerických, španělských i francouzských (respektive obecně evropských) autorů. Kapitola 1 je kompilací založenou na diskuzi pramenů ve snaze podat co nejjasnější teoretické vysvětlení pojmu solidární ekonomika, zejména pak z hlediska chápání některých latinskoamerických autorů, jelikož práce je zaměřena ve svých dalších částech na latinskoamerickou zemi Argentinu.

Kapitola 2 pak představuje materiály, především v knižní podobě, které jsem získala jako sekundární prameny k terénnímu výzkumu, tedy jsou to takové zdroje, které jsou dostupné v Argentině, respektive některých zemích Latinské Ameriky. Přístup ke zdrojům mi byl umožněn prostřednictvím výpůjčky v knihovně Universidad Nacional de Córdoba (Národní univerzity v Córdobě). Kapitola 2 je tedy kompilací založenou na sekundárních zdrojích určených jako východisko k praktickému terénnímu výzkumu, které slouží k pochopení soudobé historie, sociální reality a společnosti v Argentině, která má vliv na utváření solidární ekonomiky.

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část je založena především na analýze primárních dat, která byla sesbírána v rámci terénního výzkumu, a je zpracována výzkumnou metodologií mnohočetné případové studie. Případová studie v této práci zahrnuje šest vybraných organizací/hnutí solidární ekonomiky, jejichž výběr byl stanoven na základě literatury použité v kapitole 2, tak aby reprezentoval charakteristické organizace/hnutí solidární ekonomiky v urbánním prostředí Argentiny, respektive města Córdoby. Právě šest vybraných organizací/hnutí působí svou činností

v druhém největším městě Argentiny v Córdobě, které představuji na základě primárních dat v kapitole 3.

Těchto šest vybraných organizací/hnutí v kapitole 4 reflektuji s hlavní výzkumnou otázkou a dvěma stanovenými hypotézami definovanými na základě literatury užívané v kapitole 2. Pro každou organizaci/hnutí diskutuji čtyři sledované proměnné a snažím se na základě nich odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a potvrdit/vyvrátit hypotézy. Pro získání sledovaných proměnných jsem použila sběrných metod rozhovoru, pozorování a debaty.

Jelikož pro získání proměnných jsem potřebovala kvalitativní data, zvolila jsem semi-strukturované rozhovory jako nástroj ke sběru primárních dat přímo od představitelů vybraných organizací. Přičemž z každé organizace jsem se snažila získat rozhovor od minimálně dvou představitelů, s tím, že těchto představitelů jsem se doptávala posléze i způsobem neformálních a nestrukturovaných rozhovorů, jako doplnění semi-strukturovaných rozhovorů. Kvalitativním pozorováním jsem se snažila taktéž získat primární data, snažila jsem se vnímat zejména vztahy v organizacích/hnutích, projevy solidarity a spolupráci vzhledem k výzkumu. Závěrečnou debatou, které se zúčastnily pouze tři organizace ze šesti (z důvodů časového vytížení), jsem získala cenná primární data v podobě diskuze nad hlavní výzkumnou otázkou mezi představiteli tří organizací spolupracujících na výzkumu. Jedná se taktéž o kvalitativní data.

Tedy, mnohočetnou případovou studii vybraných organizací/hnutí solidární ekonomiky z argentinské Córdoby zpracovávám na základě nastudované literatury, z analýz samostatných organizací (respektive z odpovědí získaných v rozhovorech, pozorování a při debatě) a závěrečné analýzy soustředující se na podání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

1 OBJASNĚNÍ KONCEPTU SOLIDÁRNÍ EKONOMIKA

Smyslem této kapitoly je vysvětlit, co to je solidární ekonomika obecně a teoreticky. V podkapitole se zaměřuji na *vznik a původ* termínu solidární ekonomika a také na jeho vymezení vůči termínu *sociální ekonomika*. Dále reflektuji, proč a z jakých příčin vznikla solidární ekonomika. Důležitou součástí této kapitoly je shrnutí definic nejruznějších latinskoamerických autorů a *vysvětlení principů a charakteristik solidární ekonomiky* na základě jejich teorií. Poslední část této kapitoly nahlíží na důležitá mezinárodní setkání a konference organizované příznivci za účelem rozvoje této alternativní formy ekonomiky, jakožto na oficiální zdroje vymezení a plánování solidární ekonomiky.

1.1 TERMÍN SOLIDÁRNÍ EKONOMIKA, JEHO PŮVOD, VZNIK A VYMEZENÍ

Pojem a termín solidární ekonomika není příliš známý, ale z ekonomického hlediska není ani příliš zažitý. I proto je důležité věnovat se nejdříve termínu solidární ekonomika, jeho historii a v neposlední řadě všimnout si také termínu sociální ekonomika, jakožto termínu obsahově příbuznému, avšak majícímu odlišný historický a/nebo geografický původ.

1.1.1 Vymezení termínu solidární ekonomiku vůči pojmu sociální ekonomika

Nejdříve chci vysvětlit původ a obsah termínu sociální ekonomika, jakožto ekonomického směru, z jehož základů solidární ekonomika vychází - někteří autoři dokonce ani nekladou důležitost pro odlišování těchto dvou termínů (například v Argentině). Rozdíl se pokusím se vysvětlit v následujících odstavcích.

První užívání termínu sociální ekonomika řadíme do Evropy 70. let století 20., kdy se jednalo o termín užívaný přímo svými protagonisty za účelem identifikace socioekonomických organizací vytvořených s cílem naplňovat široké spektrum potřeb nejruznějších sociálních skupin. Avšak historicky již mnoho let před výše zmíněným časovým obdobím existovaly nejruznější sociální a socioekonomické skupiny, jako jsou lidové asociace, družstva, podpůrné spolky či záložny. Tyto sociální celky představovaly reakci na nově vyvinuté životní podmínky, které se objevily s evolucí industriálního kapitalismu v 18. a 19. století, a jednalo se především o reakci nejméně chráněných sociálních skupin právě zmíněným nově vyvinutým ekonomickým systémem. Moderní koncept sociální ekonomiky má své

předchůdce v Johnu Stuartu Millovi a Leonu Walrasovi, který v 19. století označuje za součást ekonomické vědy družstva, podpůrné spolky a asociace tak, jak je známe dnes, akorát v tehdejší době byly tvořeny spíše rodinami; a dále je označuje za inovativní organizace reagující na nové sociální problémy vytvořené kapitalistickou společností (Monzon J. L., 2006) a (Perez de Mendiguren, Etxarri, & Aldanondo, 2008). Hovořili o problémech, jako jsou nedostatek pracovních pozic a vyloučení z trhu práce.

Za historii moderní sociální ekonomiky, tak jak ji známe dnes, můžeme považovat francouzské organizace (zastoupené družstvy, podpůrnými spolky a asociacemi), které se v 70. letech 20. století sdružily v *Comité nacional de liaison des activités coöperatives, mutuelles et associatives (CNLAMCA)*. Za první oficiální akt moderní sociální ekonomiky můžeme považovat *Charte de l'économie sociale* vydanou právě zmíněnou CNLAMCA v roce 1980, ve které mimo jiné organizace samy definovaly sociální ekonomiku jako „*soubor celků nepatřících do veřejného sektoru, které svým demokratickým fungováním a řízením, rovností práv a úkolů svých členů uplatňují speciální režim vlastnictví a distribuce zisku, užívající přebývající zdroje k růstu celku a ke zlepšení služeb svým členům a společnosti*“ (Monzon J. L., 2006). Pokud se zamyslíme nad touto definicí, sociální ekonomika klade důraz na spravedlivé a demokratické principy fungování celků a soustředí se především na spravedlivé a pro společnost přínosné zacházení se ziskem.

Právě termín solidární ekonomika vychází z významu sociální ekonomiky, avšak její obsah je spjat s opětovným zamyšlením se nad zmíněnými ekonomickými vztahy. Podobně jako sociální ekonomika klade důraz na budování vztahů produkce, distribuce, spotřeby a financování založeném na spravedlnosti, vzájemnosti a pomoci, avšak místo kapitálu vyzvedá do centra ekonomického systému lidi a jejich potřeby a práci; navíc, trhu přisuzuje pouze roli nástroje k dosahování blahobytu pro osoby a reprodukci života na planetě. (Perez de Mendiguren, Etxarri, & Aldanondo, 2008). Více se zmíním o obsahovém významu solidární ekonomiky v kapitole 1.1.2.

Z hlediska praktického významu termínu, můžeme říci, že solidární ekonomika se objevovala nejdříve v Evropě, a to již ve století 19. a po celou dobu století 20., nicméně v praxi byla přiřazována k aktivitám sociální ekonomiky. Až v 70. letech 20. století se snažil identifikovat toto nové uvažování sociální ekonomiky francouzský sociolog Jean Luis Laville a pojmenoval tento nový proud jako „*novou sociální ekonomiku*“. Označil tedy tímto pojmem organizace a firmy sociální ekonomiky uvažující nad obsahově odlišným uchopením sociální ekonomiky a vznikající od 70. let století 20. Pozvolna s vyústěním tohoto nového konceptu a s vlivem

debat pocházejících ze zemí latinskoamerických, přešlo se k užívání termínu solidární ekonomika (Perez de Mendiguren, Etxarri, & Aldanondo, 2008).

Tedy, co se týče geografického náhledu na rozšíření termínu solidární ekonomika, existují dvě hlavní oblasti: evropská (převážně se jedná o autory francouzské a belgické s výrazným napojením na kanadský Québec) a latinskoamerická (hovoříme o autorech pocházejících z Argentiny, Chile a Brazílie), (Perez de Mendiguren, Etxarri, & Aldanondo, 2008). Zatímco užívání termínu sociální ekonomika se vyskytuje v zemích a regionech „prvního světa“ (země západní Evropy i Severní Ameriky) stejně tak jako „třetího světa“ (země asijské, africké i latinskoamerické).

1.1.2 Solidární ekonomika jako termín

Termín solidární ekonomika tedy vznikl z hlediska teoretického, praktické realizace a uplatňování na institucionální úrovni přibližně v posledním čtvrtstoletí 20. století a to v zemích Latinské Ameriky.

Konkrétněji, termín solidární ekonomika se poprvé objevuje v latinskoamerickém prostředí na počátku 80. let a to u filozofa Luise Razeta², který vznik tohoto termínu nedefinuje, pouze zaznamenává do svých publikací jako termín užívaný nejrůznějšími grass-roots³ organizacemi. Jak sám Razeto (Razeto, 2011) uvádí, termín solidární ekonomika nevychází z prostředí akademického ani intelektuálního, ale vznikl ze samotné sociální reality, kdy nejrůznější grass-roots hnutí a organizace hledali pro svou činnost identitu. Jednalo se o organizované skupiny lidí z marginálních částí měst, které svou „lidovou (populární) ekonomickou“ činností reagovali na vyloučení z neoliberálního ekonomického systému imponovaného tehdejší politikým režimem (Razeto, 2011). A právě označení „solidární“ vyjadřuje charakter těchto organizací provozujících svou ekonomickou činnost jako jakousi alternativu či reakci na systém tržní ekonomiky, na neoliberální systém implementovaný v tehdejší době v jejich vlasti. Tuto myšlenku rozvinu podrobněji v kapitole 1.2.1.

V latinskoamerickém prostředí se také můžeme setkat s dalšími termíny pro aktivity řazené do solidární ekonomiky. Jedná se o termíny jako je lidová ekonomika (ze španělského sousloví

² Luis Migliaro Razeto je chilský profesor filozofie, vedoucí magisterského oboru Solidární ekonomika a udržitelný rozvoj na Universidad Bolivariana (Chile), profesor Sociální etiky a rozvoje na Universidad Jesuita Alberto Hurtado (taktéž Chile) a vedoucí či prezident hned několika hnutí a organizací praktikujících solidární ekonomiku. Je autorem hned několika významných publikací rozvíjející solidární ekonomiku a zamýšlejících se nad tržní ekonomikou.

³ Termín grass-roots (překlad do češtiny „skupina prostých lidí“ nebo „prostí lidé“) se užívá pro vyjádření hnutí komunit na místní úrovni, hnutí lidí mající dobrovolný charakter, která se sdružují spontánně a přirozeně nejčastěji za socio-politickým účelem.

„*economia popular*“), ekonomika práce (ze špan. sousloví „*economia del trabajo*“), sociální a solidární ekonomika, komunitní ekonomika (ze špan. sousloví „*economia comunitaria*“). Více rozvinu tyto pojmy v kapitole 1.4.

1.2 FORMOVÁNÍ SOLIDÁRNÍ EKONOMIKY

Francouzský sociolog a ekonom Jean Luis Laville (Red de Economia alternativa y Solidaria Euskadi, 2010) označuje jako příčinu formování solidární ekonomiky tzv. dvojitou krizi, kterou datuje do dekády 60. let. Dvojitá krize podle něj znamená krizi kulturní a ekonomickou, která výrazně ovlivnila platovou společnost⁴. Navíc současně v této době docházelo k renovaci forem vyjadřování občanské společnosti a jejímu posílení ze stran organizovaných komunit a městských čtvrtí nebo místních skupin, které si hájili svoji nezávislost vůči velkým tradičním organizacím a veřejným mocnostem. Jednalo se o projev lokální nespokojenosti občanů se státními a mezinárodními příkazy. Tyto vlny občanského nesouhlasu byly zaznamenávány jak v Evropě, tak v Americe. Následně se tato občanská vůle pak v 80. letech začala propojovat s ekonomickými aktivitami, které měli za cíl zlepšovat životní podmínky v mnoha různých aspektech, jako jsou obydlí, zdraví, ochrana nezaměstnaných, apod. (Red de Economia Alternativa y Solidaria Euskadi, 2010). Jako prostředek k dosahování zmíněných sociálních cílů pak byla používána vzájemná pomoc mezi osobami, kterých se tyto problémy týkaly. Jednalo se tedy o vytvoření ekonomických aktivit organizovaných formou vzájemné pomoci, formou mající solidární hodnotu.

Jean Luis Laville podává obdobný náhled na formaci solidární ekonomiky tak, jak jsem v předchozí kapitole uváděla u Luise Razeta, který upozorňuje na fakt, že solidární ekonomika vzešla z konkrétní sociální reality. Nad touto konkrétní sociální realitou bych se chtěla nyní zamyslet, nejdříve obecně a poté ve vztahu k Latinské Americe.

1.2.1 Formování solidární ekonomiky jako reakce na neoliberalismus

Sociální realita je v podstatě v dnešním světě odrazem reality ekonomické, resp. ekonomických pravidel a systémů určujících směr a tempo vývoje zemí a společnosti. Současný ekonomický systém neboli konvenční ekonomiku, nazýváme jako tržní ekonomiku. Existuje mnoho různých reflexí tohoto systému. Nabídnu náhled na současný stav tržního systému od papeže Benedikta XVI., jakožto morální autority západní civilizace mající kořeny v křesťanských hodnotách. Ten ve své encyklice *Caritas in veritate* (XVI., 2009), poukazuje

⁴ Platovou společností je myšlena společnost lidí pracujících za mzdu jako zaměstnanci v soukromém sektoru, tedy jako nájemná pracovní síla dostávající za své schopnosti a činnost plat v podobě finančního ohodnocení od svého zaměstnavatele.

na fakt, že: „bez solidárního jednání postaveného na vzájemné důvěře nemůže trh zcela plnit svou vlastní ekonomickou funkci“, protože následně bez hodnot „ekonomická aktivita není schopna prostým rozšířením tržní logiky vyřešit všechny sociální problémy, pokud tento systém nebude zaměřen na dosažení společného dobra“. Autor upozorňuje, že ekonomický systém, potažmo sociální realita, by se měla opírat o morální hodnoty jako je společné dobro, jako je vzájemná důvěra. Tuto skutečnost, že zmíněné hodnoty se vyskytují v dnešním ekonomickém systému, svým popisem vyvrací severoamerický autor Ethan Miller. Tento autor (Miller, 2004) při úvaze o nynější sociální a ekonomické realitě upozorňuje, že tržní systém je regulován zákonem poptávky a nabídky, že ekonomika je stavěná na sebestředných racionálních rozhodnutích jedinců či úzkých skupin, přičemž jejich jediným cílem je uspokojení vlastní nekonečné potřeby růstu a akumulace kapitálu ve světě postaveném na soutěži o vzácné zdroje. Osoby ve zmíněném systému slouží jako pracovní síla, konzumenti, tedy jednotky kapitál vytvářející a spotřebovávající, motivované možností zvýšit akumulaci a následně i spotřebu. V tomto systému není vzájemná důvěra a společné dobro zahrnuto. Ethan Miller dále reflektuje, že v současném systému konvenční ekonomiky neexistuje zařazení pro některé aktivity, které naplňují lidské potřeby a jejichž hodnotu nedokáže konvenční ekonomika vyjádřit; hovoří o aktivitách, jako je bezplatná péče o starší osoby, darování daru, výměna zboží, služby za jiné zboží či službu, darování života při narození, apod., (Miller, 2004). Pokud se zamyslíme nad těmito úvahami zmíněných autorů, poukazují na absenci morálních a etických hodnot v současném ekonomickém systému – neoliberalnímu modelu tržní ekonomiky – hodnot, jako jsou spolupráce, hodnota naplňování potřeb osob, vzájemná důvěra či zájem o společné dobro.

Síť alternativní a solidární ekonomiky v Baskicku, Španělsku (Red de Economia alternativa y Solidaria Euskadi, 2008) při formulaci solidární ekonomiky vychází právě z úvah nad alternativami k systému priorit a hodnot současné neoliberalní ekonomiky. Důležitým souslovím pro tuto úvahu je „systém priorit“; k vysvětlení tohoto tvrzení poslouží velmi vhodně následující tabulka.

Tabulka 1: Ekonomika: systém priorit

	Konvenční ekonomika	Solidární ekonomika
Cíl	Maximalizace zisku	Kvalita života lidí
Prostředky k dosažení cíle	Lidské zdroje	Ekonomická rentabilita

Zdroj: schéma přeloženo a převzato z (Red de Economia alternativa y Solidaridad Euskadi, 2008)

V případě systému priorit solidární ekonomiky se jedná o vizi a praxi, která ekonomiku užívá pouze jako prostředek, nikoli jako cíl lidského a komunitního rozvoje, ale jako nástroj, který zlepšuje kvalitu života lidí v jejich sociálním prostředí. V porovnání s prioritami „konvenčních“ ekonomik, kde řadím i neoliberalní model tržní ekonomiky, je hlavní prioritou maximalizace zisku a užitku za využití lidských zdrojů jako prostředků. Tedy lidé, jejich činnost a schopnosti jsou využívány pro dosahování a zvyšování zisku, což sebou nese obrovské riziko, že dojde k akumulaci kapitálu pouze u úzké skupiny lidí nebo jednotlivce právě na úkor lidí nabízejících svou pracovní sílu a své schopnosti. Následkem tohoto faktu můžeme poté hovořit i o zneužívání práv lidských, pracovních i práva na zdravé životní prostředí.

Solidární ekonomika tedy na pozadí logiky kapitálu, vzrůstající komercializace sektoru soukromého i veřejného a hledání maximalizace zisku, usiluje o vytvoření vztahů výroby, distribuce, spotřeby a financování založených na spravedlnosti, spolupráci, vzájemnosti a vzájemné pomoci. V návaznosti na priority, jde tedy o to, aby nebyl upřednostněn kapitál a jeho akumulace, ale aby v pořadí ekonomického systému byli lidé, jejich práce a naplňování jejich potřeb, přičemž trh jí slouží pouze jako nástroj k dosahování cílů (naplňování lidských potřeb), (Perez de Mendiguren, Etxarri, & Aldanondo, 2008).

Pokud tedy porovnáme tyto dva systémy priorit, je zřejmé, že solidární ekonomika transformuje model konvenční ekonomiky, když staví hodnotu osob, jejich potřeb, jejich schopností a jejich práci nad hodnotu kapitálu a jeho akumulace (Red de Economia alternativa y Solidaridad Euskadi, 2008).

Můžeme tedy uvažovat o myšlence, že vznik solidární ekonomiky je zapříčiněn stavem hodnot současné konvenční ekonomiky, respektive neoliberalním tržním systémem.

Pro konkrétnější uvažování nad touto myšlenkou jsem si vybrala sociální realitu Latinské Ameriky.

1.2.2 Formování solidární ekonomiky jako reakce na neoliberalismus – příklad Latinské Ameriky

Sociální a ekonomickou realitu Latinské Ameriky a její vliv na vývoj solidární ekonomiky zdůrazňuje hned několik autorů. Konkrétnější příklad podává Razeto, který reflektuje situaci v 80. letech ve své zemi, kdy vládla vojenská diktatura imponující autoritativně model ekonomického neoliberalismu. Tento fakt měl za následek úplnou reorganizaci ekonomiky, funkce trhu a role, kterou hrál stát ve vztahu k ekonomickým a sociálním procesům (Razeto, 2011). Následkem těchto změn a reorganizace systému mnoho lidí zchudlo a bylo vyloučeno z imponovaného systému. Jak Razeto zmiňuje, organizace solidární ekonomiky vznikají, aby řešili problém subsistence, která se navíc zhoršuje zavedením liberálního ekonomického modelu. Zhoršením problému subsistence se rozumí především zhoršení životních podmínek, přesněji vyjádřeno podle Pauly Oxoby (Oxoby, 2010), potřeba regionu Latinské Ameriky formovat solidární ekonomiku pramení „*z negativních následků systému akumulace a produkce kapitálu, zhoršených navíc implementací neoliberálních politik v posledních třech dekádách, jejichž výsledkem bylo sociální vyloučení, narušení životního prostředí, zhoršení pracovních a životních podmínek a strukturální nezaměstnanost.*“ Mimo toto zmíněné zhoršení pracovních podmínek, Razeto uvádí, že při pracovním procesu a lidské činnosti, kde je kladen důraz na akumulaci kapitálu, se tak děje na úkor vazeb v lidské komunitě, protože lidé jsou udržováni ve vztazích soutěživosti, konfliktu a jejich sociální prostředí se tak stává místem uplatňování síly a boje (Red de Economía alternativa y Solidaria Euskadi, 2010). Opět se tedy objevuje myšlenka priorit a hodnot současného systému, který je postaven na individualismu a soutěživosti, spíše než na spolupráci a zájmu o společné dobro. Důležitou zmínkou je i fakt, že tento hodnotový systém se promítá i do funkce státu. Tedy, nejen že v neoliberálním ekonomickém systému dominuje kapitál, ale dochází i k centralizaci státu tak, že sociální organizace musí čelit jednak osobním zájmům individualistů v soukromém sektoru, tak i státní byrokracii a jejím překážkám (Red de Economía alternativa y Solidaria Euskadi, 2010). I autoři mexického časopisu Alternativas uvádí ve své studii, že od 70. let století 20. proběhly v Latinské Americe ve vztahu mezi státem a společnostmi drastické přeměny, kdy docházelo k procesům privatizace, deregulace trhů, mimo jiné i pracovního trhu – došlo k oslabení až vyloučení pracovních práv - a právě na tyto změny reagují lidové sektory vyvinutím různých ekonomických alternativ za účelem vlastní subsistence, mezi které patří i kolektivní organizace založená na solidaritě (Marañon & Lopez, 2010). Lidé tedy reagovali na svou situaci vzniklou zavedením neoliberálního ekonomického systému

organizováním se ve formě aktivit založených na odlišném vnímání funkce ekonomiky, respektive ve formě alternativ právě k tomuto konvenčnímu ekonomickému systému. O solidární ekonomice můžeme proto hovořit jako o alternativě k neoliberálnímu vnímání ekonomiky, a to jako o alternativě k následujícím bodům (Abramovich & Vazquez, 2006):

- „*strukturální nerovnosti zdrojů a moci produkované a reprodukováné za účelem kontinuity a stále přítomné v podřazenosti pracující třídy vzhledem k třídě kapitalistické, ale také přítomná jako nerovnost mezi pohlavími, etniky, zeměmi, atd.*“
- „*sociálním vztahům strukturovaným na bázi soutěživosti za účelem hledání individuálního zájmu, který převládá nad dalšími možnými motivacemi, s tím, že tyto vztahy založené na soutěživosti se nevyskytují pouze v prostředí trhu, ale jsou stále více viditelné v každodenním životě*“
- „*neudržitelnosti výroby a spotřeby na globální úrovni, která postupně ničí životní prostředí a tím i možnost reprodukce pro člověka*“

Při uvažování nad těmito zmíněnými body, na které solidární ekonomika reaguje jako alternativa, si všímám, že se objevuje zřejmá absence některých společenských hodnot – vzájemná důvěra, spolupráce, zájem o dobro společnosti – což právě můžeme považovat za hodnoty solidární. A této úvahy proto pochází snaha zakomponovat do nové formy ekonomiky projevy chybějících hodnot současného ekonomického systému.

1.3 SOLIDARITA V EKONOMICE

Hodnota solidarity je však velmi obsáhlý a pro ekonomiku těžce uchopitelný termín, i proto je důležité zamyslet se nad výrazem solidarita. Ve slovníku cizích slov jsem našla hned několik významů slova solidarita: vzájemná podpora, soudržnost, pospolitost a svornost (Kučera, R. & daughter, 2005-2006). Můžeme tedy říci, že vyjmenované významy představují hodnoty etické, sociální i kulturní, podobně jako se zmiňuje Razeto, (Razeto L., 1997) solidarita je obvykle vnímána jako etická a kulturní výzva k lásce a lidské soudržnosti, jako reference vzájemné pomoci, vztahů přátelství a vzájemnosti v integrovaných komunitách. V návaznosti na myšlenku vzájemnosti v komunitách, Ethan Miller vnímá solidaritu o něco šířeji, a to jako dynamický a kolektivní ***proces převzetí aktivní odpovědnosti za vnitřní vztahy***. Dále zmiňuje, že skrze solidaritu může člověk ***rozpoznat diverzitu, autonomii a důstojnost druhých*** (Miller, 2004). Pokud tedy tuto myšlenku transformujeme do oboru ekonomie, uvažujeme o zahrnutí solidarity do ekonomiky na úrovni teoretické i praktické, tedy uvažujeme o převzetí odpovědnosti za vnitřní vztahy v rámci ekonomiky. Je třeba se proto zamyslet nad formami,

jak ekonomiku organizovat. Autoři Abramovich a Vazquez uvádí, že je třeba přemýšlet o ekonomické alternativě, která transformuje výrobu za pomoci (Abramovich & Vazquez, 2006): *-uznání diverzity a důstojnosti osob a národů, což podporuje rovnost ve vztazích -podpory asociativity⁵ a sociálních vztahů založených na vzájemnosti a solidaritě -upřednostněním úcty k životnímu prostředí a možnosti všech zachovat si a reprodukovat život*

Obdobně vnímá transformaci ekonomiky i Coraggio, který uvádí, že na místě je taková ekonomika, která je založená na lidských hodnotách a principech solidarity, které prosazují uznání druhé osoby jako základ lidské činnosti a obnovení politiky, ekonomiky a společnosti (Coraggio, 2008). Myšlenka o solidaritě, jak uvádí Coraggio, i body, které stanovili Abramovich a Vazquez, zmiňují podobné potřebné hodnoty (tedy takové, skrze které vnímá solidaritu právě Miller), nezávisle na sobě. Vnímání solidarity rozšiřují na rozpoznání diverzity a důstojnosti druhé osoby– z čehož vyházím i pro své následující úvahy o solidaritě. Tedy, při formování solidární ekonomiky musíme uvažovat o snaze zpřítomnit solidaritu ve všech fázích ekonomického cyklu. To znamená: vyrábět se solidaritou, distribuovat se solidaritou, spotřebovávat se solidaritou, akumulovat a rozvíjet se solidaritou. Je třeba rozumět, že přítomnost solidarity v ekonomice si můžeme vyložit konkrétněji jako fakt, že organizace a ekonomické procesy jsou výsledkem reálné a komplexní činnosti lidí, kteří do své činnosti vkládají vše, co v sobě mají, a tedy mohou vložit i solidaritu, která je svým způsobem přítomna v každé lidské bytosti (Razeto L. , 1997).

Zvažujeme-li však přidání hodnoty solidarity do fází ekonomického cyklu, je třeba zamyslet se nad tím, jak a do jaké míry, abychom vůbec mohli mluvit o solidární ekonomice. Pro vysvětlení implementace solidarity do ekonomiky je nutné si uvědomit, že hovoříme o alternativním ekonomickém směru k současné konvenční ekonomice, k systému kapitalismu. Tento současný systém v kontextu neoliberálního ekonomického modelu rozlišuje výhradně výrobní faktory kapitál a práci, přičemž kapitál je faktorem nadřazeným práci. Výrobní faktor práce je jednoduše nákladem na produkci, která je zacílena na akumulaci zisků, respektive výrobního faktoru kapitálu. A právě podle Razeta je třeba postavit výrobní faktor práce nad kapitál a dále, solidaritu implementovat do ekonomiky jako jeden z výrobních faktorů. Definiuje tedy výrobní faktor „faktor C“⁶, což není nic jiného než aktivní, aktuální a účinná

⁵ Asociativitu je možno vnímat jako druh kvalifikované spolupráce, jako etickou shodu založenou na vzájemnosti, důvěře, pluralitě a úctě k druhému (Abramovich & Vazquez, 2006)

⁶ „Faktor C“ – termín vznikl sloučením slova faktor (jako každý jiný výrobní faktor) a písmena C, které představuje vždy ve španělštině počáteční písmeno slov spjatých s praktickým vyjádřením solidarity:

přítomnost solidarity uvnitř firem, která přispívá spolu s dalšími faktory k fungování firmy a k plnění cíle firmy (Razeto L., Quinta Unidad. La Economía Solidaria como Teoría, 2010). Už tedy nemluvíme jen o etickém prvku, o způsobu vztahů, ale vnímáme solidaritu jako výrobní faktor a jeho funkci, kterou plní v ekonomickém cyklu.

V podstatě důkazem této myšlenky mohou být organizace solidární lidové (populární) ekonomiky, o příčinách jejichž vzniku pojednávám v kapitole 1.4., a které fungují s integrovaným faktorem solidarity. Jak reflektuje Luis Razeto své první setkání s těmito organizacemi: tyto organizace při svém vzniku v podstatě operovali s velmi neperspektivními zdroji – pracovní síla byla tvořena lidmi v důchodovém věku, ženami v domácnosti, kteří mohli organizaci věnovat pouze omezený čas anebo měli jen velmi nízkou pracovní produktivitu; dále, materiální prostředky byly na zaostalé úrovni, kdy často docházelo k recyklaci materiálu, bez jakýchkoli strojů či technologií; měli jen velmi nízkou a omezenou znalost o výrobě a o fungování trhu; lidé, kteří ve své chudobě a vyloučení nevladnili schopnosti řízení, byli si ve svých rozhodnutích nejistí, neměli možnost financování – což z pohledu teorie kapitalismu by mohlo být vnímáno jako velmi nízká produktivita. Avšak tyto organizace přesto dokázaly vyrábět a generovat příjem. A dělaly to právě za přítomnosti vysoké sociální energie, s velkou solidární silou díky níž dokázali zlepšit své omezení ostatních faktorů (Razeto L., Quinta Unidad. La Economía Solidaria como Teoría, 2010). Můžeme tedy říci, že „faktor C“ představuje sociální energii, která vychází ze sloučení myslí, z *vlatní vůle* (dobrovolnosti) a emocí nějaké organizované skupiny lidí zaměřených na společný cíl.

1.4 VYMEZENÍ A DEFINICE SOLIDÁRNÍ EKONOMIKY

Abychom si dokázali všechny tyto teorie představit fungující v praxi, je nezbytné povšimnout si solidární ekonomiky jako reality. Navíc, jak už bylo zmíněno, solidární ekonomika byla nejdříve vytvořena v praxi, a to každodenními ekonomickými aktivitami, iniciativami, sociálními boji, které byly postupem času reflektovány a na základě této reálné praxe byly následovně vytvořeny (i výše zmíněné) teorie.

Každodenní praxe je tvořena především těmi, kteří solidární ekonomiku utvářejí – tedy různorodými dobrovolně organizovanými skupinami a jejich činnostmi.

Tato různorodá skupina iniciativ a aktivit se projevuje jako každodenní zkušenost mnoha projektů, organizací a hnutí, které se snaží o šíření povědomí o tomto alternativním

cooperacion, compañerismo, comunidad, compartir, comunicacion, colectivo, convivencia, etc., (přeloženo do češtiny: spolupráce, kamarádství-kolegialita, komunita, komunikace, kolektiv, soužití, atd.).

ekonomickém směru mimo jiné i organizováním mezinárodních konferencí a setkání. První významné setkání se uskutečnilo v roce 1997 v peruánském hlavním městě Limě a následující v roce 2001 v kanadském Quebecu, 2005 v Dakaru, Senegal a naposledy v roce 2009 v Lucemburku. O solidární ekonomice se hovoří i na Světových sociálních fórech. Tato zmíněná setkání představují velmi důležité momenty zejména z pohledu mezinárodní identifikace, kdy se zástupci různorodých občanských iniciativ solidární ekonomiky schází ze zemí globálního „Severu“ i „Jihu“, aby společně definovali pojem solidární ekonomika a také formulovali principy a identifikovali aktéry solidární ekonomiky.

Podle slov sborníku ze Světového sociálního fóra z roku 2001 (Fisher & Ponniah, 2003) je solidární ekonomika postavena na kolektivním ekonomickém, politickém a sociálním projektu, který přináší nový způsob řízení politik a zakládání lidských vztahů na bázi konzensusu a aktivit občanů. Tato definice je však velmi obsáhlá a zahrnuje širokou škálu nejrůznějších praktik. Proto také vymezili na zmíněném fóru chování, která mohou solidární ekonomiku lépe charakterizovat a identifikovat. Solidární ekonomika se tedy může poznat podle těchto bodů, což jsou společné charakteristiky různorodých aktivit. Solidární ekonomika (Fisher & Ponniah, 2003):

- *„Je sjednocující produktivní aktivita uspokojující potřeby lidí tak, že odpovídá spíše na sociální potřeby než maximalizuje kapitál“*
- *„Vyrábí zboží a služby aktivním svoláváním lidí nebo skupin lidí v rámci komunit a sociálních sítí, které podporují a/nebo jsou postaveny na participaci žen a mužů“*
- *„Ustavuje síť asociativního typu (komunity) na lokální, regionální, národní i mezinárodní úrovni, založené spíše na dialogu a spolupráci než na řízení, soutěži a kontrole“*
- *„Pomáhá ujasňovat nová ekonomická a sociální pravidla a instituce, která jsou kolektivní, demokratická svými společenskými metodami a managementem rozvoje“*

O něco málo rozšiřuje definici solidární ekonomiky i argentinský ekonom Jose Luis Coraggio (Coraggio, 2008), který uvádí, že solidární ekonomika pod sebe zahrnuje soubor kolektivních aktivit a organizací komunitního, asociativního, družstevního a vzájemného charakteru, které jsou založeny za účelem odpovídat na potřeby práce a blahobytu národů, stejně tak i občanská hnutí, která se orientují na demokratizaci a transformaci ekonomiky. Širší shrnutí všech aktérů patřících do solidární ekonomiky bylo specifikováno na Světovém sociálním fóru v Porto Alegre v roce 2001 – v podstatě bylo shrnuto, že se může jednat o aktivity formální i neformální, urbánní i rurální, zahrnující celé vesnice nebo naopak jen specifické skupiny osob (např. ženy, farmáře, řemeslníky, apod.), někdy fungující podle formálních pravidel (např.

družstevství), spojuje ženy a muže přispívající svou prací (mnohem častěji než svým kapitálem) ke spolupráci. Tedy, za aktivity solidární ekonomiky (a její realizátory) můžeme považovat (Fisher & Ponniah, 2003):

- „Vytváření a uchování pracovních míst ve výrobních dílnách a podnicích v Latinské Americe, řemeslné skupiny východní Afriky a firmy z Evropy a kanadského Quebecu pracující na začleňování vyloučených.“
- „Venkovské skupiny, výrobní družstva a jednoty zemědělské výroby pracující na zemědělské a potravinové produkci.“
- „Skupiny rukodělné výroby zejména indických žen, skupin řemeslníků v oblasti amerických And, organizace „Spravedlivého obchodu“ vyskytující se v zemi globálního „Severu“ i „Jihu“.“
- „Solidárně založené spořicí a kreditní instituce ve slumech Afriky a Asie, spořicí a kreditní družstva frankofonní Afriky, družstevní úvěrové jednoty v anglicky mluvících zemích, systém solidárních půjček jako je Grameen Bank v Asii, Africe a Latinské Americe; finanční družstva v evropských a severoamerických zemích.“
- „Kolektivní zdravotnické služby v Africe a podobné instituce v Evropě a Severní Americe.“
- „Kolektivní ochrana životního prostředí v podobě asociací, recyklačních podniků globálního „Severu“ i „Jihu“.“
- „Komunitní bydlení vytvořené svépomocí nejrůznějších asociací a družstev v Latinské americe, sousedské asociace v Africe, bytová družstva v zemích „Severu“.“
- „Aktivity vztahující se k potravinové bezpečnosti, komunitní kuchyně a zahrady v Latinské Americe, Quebecu a kdekoli.“
- „Asociace pro místní rozvoj (jako v prostředí městském tak venkovském).“
- „Samostatně se organizující skupiny, které propagují své zemědělské výrobky vrámci tzv. „zrných bank“.“
- „Kulturní aktivity projevované divadelními skupinami, uměleckými družstvy, společnostmi nabízející své doma vyráběné produkty, školicí centra pouličního umění a umělecké produkce.“

Tato velmi široká a svou činností velmi různorodá škála hnutí, organizací, aktivity a iniciativ však potřebuje mít vymezená určitá pravidla, aby bylo jasné jejich zařazení mezi solidární ekonomiku. V podstatě tato pravidla jsou svým způsobem dána předchozími definicemi solidární ekonomiky - mělo by se jednat o kolektivní dobrovolně organizovanou činnost, mající stanovené sociální cíle v podobě naplňování potřeb lidí a společností, které fungují na

hodnotovém systému vzájemnosti a solidarity a které svou činností respektují a nediskriminují – nicméně: *mezinárodní společenství*, které se sešlo v Porto Alegre na již zmíněném Světovém sociální fóru, stanovilo ještě konkrétnější pravidla. Tato pravidla upravují především formu managementu těchto organizací (ať už formálních či neformálních) a upravují práva a funkce uvnitř organizací. Do solidární ekonomiky řadíme všechny organizace, iniciativy a aktivity, které jsou postaveny na (Fisher & Ponniah, 2003):

- „*Společném vlastnictví, které je nedělitelné.*“
- „*Distribuci statků (bohatství) podle potřeb lidí, ne kapitálu.*“
- „*Svobodě členství a demokratickém řízení.*“
- „*Rozhodovací a řídicí autonomii ve vztahu ke státu.*“

V každodenní praxi se pak s těmito principy můžeme setkat v nejrůznějších formách. Někdy je jejich zařazení jasnější, jindy spíše těžce ztotožnitelné či zařaditelné do solidární ekonomiky. Razeto proto přichází s termínem „*cesty solidární ekonomiky*“, což jsou různé procesy, různé způsoby budování solidární ekonomiky. Identifikuje celkem deset „cest“ neboli deset hlavních druhů iniciativ, praktických zkušeností, procesů, které náleží k solidární ekonomice. Jedná se o „cesty“, které mají různorodé počátky (reality), ze kterých vycházejí. Tyto cesty mají svůj původ v určitých problémech, které se lidé snaží řešit prostřednictvím nějaké ekonomické aktivity, do které zahrnují principy solidarity. Tyto cesty jsou odvozeny na základě reality *Latinské Ameriky*, a slouží zároveň jako charakteristiky solidární ekonomiky v latinskoamerickém kontextu. Stručně shrnuji z následujících zdrojů (Razeto L. , Los caminos de la Economía de Solidaridad, 1997) a (Razeto, La Economía Solidaria como Realidad. Unidad Segunda. Lección 2 - texto 2, 2011):

Problém *chudoby a sociálního vyloučení* představuje problém, odkud vychází první cesta směrem k solidární ekonomice. Je to realita, kterou žije v Latinské Americe mnoho lidí a ve velké většině případů se jedná o chudobu a vyloučení způsobené ekonomickými vlivy kapitalismu a neoliberalismu. Na tuto realitu reagují ekonomickými aktivitami nejrůznější organizace, které můžeme zařadit do *lidové (populární) ekonomiky* (ze špan. *economía popular*). Do této ekonomiky řadíme práci provozovanou většinou neformálně, cestou vlastní živnosti, rodinných mikropodniků a organizací populární ekonomiky (skupiny či asociace osob, rodin). A právě některé z těchto aktivit začleňují do své činnosti výše zmíněné a definované principy, podle kterých ji můžeme zařadit do solidární ekonomiky.

Další problém, který je sice odlišný, nicméně svým způsobem také vychází z problému chudoby, je identifikován jako současná *realita práce*. Jedná se zejména o nedůstojné

pracovní podmínky, nespravedlivé odměny za vykonanou práci, vyloučení z formálního trhu práce či dlouhodobá a strukturální nezaměstnanost. A právě lidé nacházející se v některé z těchto situací hledají východisko, zejména pak cestou autonomní (nezávislou), asociativní (družstevnictví, apod.) a u některých z těchto strategií se často setkáváme právě se solidárními principy. Tyto ekonomické aktivity pak řadíme do *ekonomiky práce* (ze špan. *economia de trabajo*), z nichž ty, co začleňují prvky solidarity, řadíme do solidární ekonomiky.

Existence „privilegovaných“ je realita, z níž vychází další cesta směřm k solidární ekonomice. Privilegovanými myslíme lidi, země nebo kontexty, v nichž se někteří nachází bez svého přičinění (myšleno v dobré životní situaci) a jsou si vědomi toho, že existují lidé, (země), kteří žijí v mnohem horších životních podmínkách. A pokud se tito privilegovaní rozhodnou část svého majetku, bohatství nebo času věnovat potřebnějším, můžeme hovořit o *ekonomice darování* (ze špan. *economia de donaciones*). Pokud však aktivita má patřit do solidární ekonomiky, je třeba rozlišovat opravdovou solidaritu, tedy altruismus, štedrost a úctu k těm, kterým je pomoc poskytována. Příkladem jsou nejrůznější neziskové aktivity, sbírky nebo dobrovolnictví.

Situace, ve které se dnes nachází rodiny a ženy, odráží problematiku **rovnosti pohlaví a rodiny** jako základního společenského celku. Rodinné prostředí je totiž ovlivněno situací pracovní, společenskou, a jako strategie řešení této situace slouží často i změna ekonomických aktivit a procesů; a tak vzniká *rodinná ekonomika* (ze špan. *economia familiar*). Tedy ekonomická aktivita v rámci rodiny, kde přirozeně dochází k začleňování solidarity, a proto můžeme říci, že rodinná ekonomika je součástí solidární ekonomiky.

Další realitou, z níž vychází pátá cesta solidární ekonomiky, můžeme nazvat jako **krize družstevnictví a samořízení**. Jedná se především o krizi ve formaci nejrůznějších firem, organizací, které jsou postaveny na příkazech, a lidé si tyto příkazy jen těžce osvojují ; je zde postrádána spolupráce, dobrovolnost a samořízení. I proto vznikají družstva, podpůrné činnosti, které reagují na tuto krizi ekonomickými aktivitami, které je možno zařadit do *družstevní ekonomiky* (ze špan. *economia cooperativa*). Tato forma ekonomiky je zároveň jakousi alternativou k současnému ekonomickému modelu a zahrnuje v sobě prvky a principy solidarity.

Potřebou společnosti je i **vůle měnit sociální procesy a sociální realitu**, se kterými není určitá část společnosti spokojena. Tato část pak usiluje o převzetí síly, moci a má tendence provádět sociální změny ve společnosti. Mezi tyto tendence se řadí i tendence ekonomické, politické, které v současnosti vychází právě ze stavu kapitalismu a neoliberalismu a za pomocí

alternativ se snaží utvářet *jinou ekonomiku* (ze špan. otra economia). Pokud uvažujeme nad některými ekonomickými alternativami, některé z nich se snaží začleňovat solidární prvky.

Další cesty směrem k solidární ekonomice vycházejí z potřeb spíše konkrétních společenských názorových, etnických či náboženských skupin.

Proto za sedmou cestu směrem k solidární ekonomice můžeme považovat *environmentální ekonomiku* (ze špan. economia de ecologicas), která svými ekonomickými aktivitami reaguje na **ekologické problémy** – ničení životního prostředí, narušování rovnováhy ekosystémů. Některé tyto celky při svých aktivitách zahrnují solidaritu, někdy nezáměrně, protože usilují o společné dobro pro život na zemi, jindy fungují s důrazem na principy solidarity.

Cesta osmá vychází z aktivit, které poukazují na potřeby přemýšlení o **ekonomickém rozvoji**, který by měl být řízen jiným způsobem tak, aby zasahoval celou společnost. Proto je nutné realizovat *udržitelný rozvoj* (ze špan. desarrollo sustentable/sostenible) tak, aby byl integrální, spravedlivý a solidární. Do solidární ekonomiky proto řadíme i iniciativy a zkušenosti udržitelného rozvoje, které stojí na principech solidarity.

Specifické potřeby mají i **etnické menšiny a původní obyvatelstvo**. V případě Latinské Ameriky hovoříme zejména o problémech, kterým čelí komunity původních obyvatel. Většinová společnost často diskriminuje původní obyvatelstvo, nepřijímá jejich hodnoty, porušuje jejich práva a nerespektuje jejich historické nároky. Tyto komunity mají založenou svou ekonomiku na principech komunitních ekonomik, které jsou, zejména v případě původních obyvatel latinskoamerických zemí, postavené na hodnotách společného dobra komunity. Tyto ekonomiky označujeme za *etnické ekonomiky, ekonomiky původních komunit* (economia etnica/economias de pueblos originarios) a jsou ve většině případů postaveny na principech solidarity.

Poslední, desátá cesta vychází z lidské potřeby **náboženské, filozofické, spirituální**; hovoříme tedy o cestě duchovní k solidární ekonomice. Skupiny křesťanů, buddhistů, hinduistů a skupiny s humanitním myšlením hledají hodnoty, které mají dát jejich životu naplnění a smysl a velmi často poukazují na to, že bohatství má sloužit lidem ke společnému dobru a nikoli na bázi egoistických potřeb. Odtud pochází *etické ekonomiky* (ze špan. economia etica), které staví principy ekonomiky velmi často na solidaritě a dalších společenských hodnotách. Příkladem může být *ekonomika společenství* (založena na křesťanských hodnotách ve 20. století v Itálii).

Z těchto deseti cest k solidární ekonomice pak Luis Razeto definuje solidární ekonomiku (Razeto, La Economia Solidaria como Realidad. Unidad Segunda. Leccion 2 - texto 2, 2011):

„solidární ekonomika je ta, která snižuje chudobu, redukuje nerovnosti a řeší problém práce; je to ekonomika, která bere v potaz problémy rodiny, životního prostředí, která přijímá a oceňuje původní kultury a etnické menšiny Latinské Ameriky, která se obohacuje o duchovní poznatky a tradiční struktury družstevnictví, samořízení a podpůrné činnosti.“

Jak jsem zmínila před úvahami nad cestami k solidární ekonomice, tyto cesty jsou odvozeny a odráží realitu Latinské Ameriky, její specifické problémy. Proto, pokud porovnáme definice určené mezinárodním společenstvím (odstavce předcházející), můžeme si povšimnout problémů, ze kterých solidární ekonomika v Latinské Americe pochází, na které reaguje, a současně tyto problémy určují rysy latinskoamerického směru solidární ekonomiky. Jedná se zejména o současnou situaci práce a pracovního trhu, o situaci postavení ženy a rodiny ve společnosti, o situaci původních obyvatel a životního prostředí, které jsou zneužívány za účelem maximalizace a akumulace kapitálu ze strany několika málo jedinců či skupin. V návaznosti na tuto myšlenku reflektuje Pablo Guerra, co to je solidární ekonomika s ohledem na Latinskou Ameriku. Podle jeho slov, solidární ekonomika je jednoduše hnutí, které získává na síle (tedy v Latinské Americe), které se pokouší dělat ekonomiku odlišně od té hegemonní a která je založena na hodnotách solidarity, spolupráce a vzájemné pomoci; tedy jedná se o odlišné chápání ekonomických procesů, které představuje současná forma ekonomiky vytvářející bohatství a bídu současně a uvádějící v šach udržitelnost planety. A proto solidární ekonomika hledá odlišné a více humánní formy, jak dělat ekonomiku prostřednictvím procesů spolupráce, asociace a s ohledem na životní prostředí (Guerra, 2007). Dále zdůrazňuje velmi zásadní myšlenku, že solidární ekonomika je v podstatě návratem k původnímu konceptu ekonomiky, prakticky až k učení Aristotelovu. Zmiňuje, že Aristoteles rozlišoval ve své politice ekonomiku a národohospodářství, kdy ekonomice přiděloval význam starosti o domácnost, o prostředí ve významu uspokojení základních potřeb lidského života a národohospodářství uděloval význam starosti o státní peníze, čísla apod. A právě toto překročení logiky ekonomiky a národohospodářství vnímá Guerra jako problém současné společnosti a solidární ekonomiku jako takový ekonomický směr, který hledá uspokojení základních lidských potřeb s novým praktickým a teoretickým náhledem na význam termínu ekonomika (Guerra, 2007).

2 SOLIDÁRNÍ EKONOMIKA V ARGENTINĚ

V kapitole Solidární ekonomika v Argentině nastiňuji situaci solidární ekonomiky v této zemi. První část shrnuje stručně novodobou historii (historii 2. poloviny 21. století), a to politickou a socio-ekonomickou tak, aby byl jasný a pochopitelný kontext vzniku solidární ekonomiky v Argentině a zřejmé charakteristické rysy jednotlivých organizací a organizovaných skupin, které jsou považovány za součást solidární ekonomiky právě v této zemi. Poté pokračuji se zamyšlením se nad novým směrem sociálních bojů a sociální mobilizace, které spolu s historickým kontextem ovlivňují formaci a charakteristiku solidární ekonomiky v Argentině. Další část této kapitoly se věnuje rozboru organizovaných skupin považovaných za součást solidární ekonomiky, všímám si jejich charakteristik, činnosti a organizace. Tato kapitola je důležitá zejména jako teoretický základ pro následující kapitolu, v níž rozbírám případovou studii.

2.1 VÝVOJ SOLIDÁRNÍ EKONOMIKY V ARGENTINĚ

2.1.1 Historie let 40. až 80. století 20.

Argentina se po 2. světové válce stala významným věřitelem, exportérem masa a obilí do válkou zničené Evropy a jednou ze zemí, kde jako reakce na nedostatek výrobků mířících z válkou zasažené Evropy zavedla opatření pro vnitřní industrializaci a náhradu dovozů. Navíc argentinský průmysl byl tou dobou ještě uchráněn od evropské konkurence, neboť Evropa byla teprve ve fázi přechodu z válečné výroby na civilní. Zemi v tehdejší době vládl Perón⁷ (od roku 1946 do 1955), který se zavázal splatit zahraniční dluh, zredukovat zahraniční vlastnictví v sektoru služeb a dopravy, zvýšit úroveň spotřeby a to zejména spravedlivějším rozdělováním bohatství a udržet plnou zaměstnanost a v neposlední řadě také zlepšit pracovní podmínky (Chalupa, 1999). Co se za jeho vlády podařilo, byl silný nárůst a posílení městské pracovní síly (Roberts, 1999). Důležitou zmínkou pro tuto práci je fakt, že za doby Perónovi vlády stála společnost prakticky na městské pracovní síle – Perón legalizoval odborová hnutí, rozšířil politická práva na pracující třídu, zabezpečil volební právo pro ženy a umožnil

⁷ Juan Domingo Perón (1895 – 1974) byl profesionální voják, argentinský politik a prezident, po němž je pojmenován politický směr, tzv. peronismus nebo také justicialismus, což někteří označují za "třetí cestu mezi kapitalismem a socialismem", mimořádně vhodnou pro latinskoamerické státy; nebo za zvláštní směs nacionalismu, korporativismu, který vychází z italského fašismu a populismu (Chalupa, 1999).

univerzitní studium všem nadaným jedincům. V roce 1955 v období svého druhého prezidentského mandátu byl svržen vojenským pučem a uchýlil se do exilu (Lonely Planet, 2010). Od roku 1955 vládla zemi vojenská vláda až do roku 1958, kdy se vystřídal několik prezidentů, kteří se snažili zemi především stabilizovat (vysoká inflace, nárůst nezaměstnanosti a zahraničního dluhu). V roce 1971 se vlády opět ujímá vojenská junta, která byla svržena v roce 1973 ve volbách, kdy zvítězila peronistická aliance a k moci se opět mohl dostat Perón, tentokrát ve třetím mandátním období. Zemřel však o rok později v roce 1974, kdy zemi zmítala vysoká inflace a v tomto období se vlády ujímá Peronova třetí žena Isabela, kterou sesadil 1976 vojenský diktátorský režim. Tomu se podařilo alespoň částečně snížit míru inflace a zvýšit podíl exportu, ale ani tvrdý režim nedokázal bojovat s mezinárodní izolací a především špatnou vnitropolitickou a ekonomickou situací. Režim se snažil odbourávat dovozní cla, rušil dotace na export a způsobil tak zánik i té poslední ochrany domácích producentů před zahraniční konkurencí. V roce 1977 dokonce junta jednoduše zrušila organizace zaměstnavatelů, podnikatelů i dělníků, které proti těmto opatřením protestovaly. Alespoň o odvrácení pozornosti od těchto problémů měla posloužit válka o Falklandy (Malvíny) proti Velké Británii, kterou vojenský režim vyvolal (Chalupa, 1999). Období autoritářského vojenského režimu je až doposud považováno za nejtemnější dobu argentinské historie, protože docházelo k násilným represím a mučení odpůrců režimu. Doslova se snažila „*peronismus zničit a vykořenit, i kdyby to mělo stát tisíce mrtvých*“ (Chalupa, 1999). Dodnes se neví přesný počet obětí a „zmizelých“ lidí, údajně jedna pětina z nich byla tvořena dělníky a odborářskými funkcionáři, zbytek byli převážně učitelé (mezi nimi převažovaly ženy a mnoho z nich bylo gravidních). Období demokracie přichází od roku 1983, které je známé především jako obdobím velkých půjček od Mezinárodního měnového fondu (MMF) a na pokrytí zahraničních dluhů. Situace v roce 1985 zašla až tak daleko, *kdy jen „úroky zahraničního dluhu už dosahovaly výše jedné miliardy dolarů, a MMF hrozil odmítnutím dalších půjček, pokud okamžitě nedojde k nastartování přísného šetřícího programu“* a hyperinflace dosahovala závratných čísel (v roce 1989 až 5000 %), (Chalupa, 1999). Dalším stěžejním bodem argentinské historie pro vývoj solidární ekonomiky je rok 1989, kdy došlo ke zvolení prezidenta Carlose Menema⁸, který okamžitě po svém nástupu začal uplatňovat radikálně (a velmi odvážně) principy volného trhu a liberální reformy. Během své vlády (trvajících dvě mandátní období, neúspěšně kandidoval do třetího) podnikal

⁸ Carlos Menem, argentinský politik a prezident (v období 1989 – 1999, neúspěšně kandidoval v roce 2003 do dalšího mandátního období), je velmi kontroverzním politikem, který byl během svého prezidentského úřadu obviněn z rozsáhlé korupce, z obchodu se zbraněmi. V současnosti je argentinským senátorem.

změny jako výraznou redukci státního aparátu, do toho nastavoval výhodné podmínky pro příliv zahraničního kapitálu a rozsáhle privatizoval státní podniky (národní ropnou společnost, národní telefonní společnost, poštovní služby, argentinské aerolinky) rozprodáním zahraničním firmám. Mimo jiné se také podílel na korupčních aférách a byl obviněn z obchodu se zbraněmi (Lonely Planet, 2010). Po jeho druhém vládním období měla země obrovský zahraniční dluh, argentinská měna byla závislá na americkém dolaru (který v roce 1991 v rámci boje s inflací fixoval ke směnnému kursu pesu v poměru 1:1), (Chalupa, 1999). I tím se země stala neschopnou konkurence na mezinárodním trhu, navíc oslabená pádem cen vývozních komodit, na kterých byla závislá, upadla do krize – s mírou nezaměstnanosti pohybující se okolo 20 % a střední vrstvou pod hranicí chudoby (Lonely Planet, 2010).

2.1.2 Historie socio-ekonomická let 1989 – 2001

Historické období let devadesátých až do roku 2001 patří k ekonomicky významným obdobím, hlavně co se týče zavádění neoliberálních ekonomických politik a reform (jak jsem zmínila již v předchozí kapitole 2.1.1.), které byly také příčinou argentinské státní krize právě v roce 2001. Docházelo k důležitým politickým a ekonomickým zásahům, které se odrazily zejména na životní úrovni obyvatel (ve společnosti se rozevíraly nůžky sociální nerovnosti, střední vrstvy téměř vymizely a zchudlé obyvatelstvo bojovalo o přežití), a které měly za následek právě formaci sociálních bojů, mezi které můžeme zařadit i solidární ekonomiku. V následujících řádcích popisují tyto důležité zásahy.

S implementací neoliberálních politik do ekonomiky státu docházelo k různé dynamice akumulace kapitálu. Z hlediska dynamiky akumulace kapitálu můžeme hovořit o expanzi (mezi lety 1991 a 1994), která byla postavena na bankrotu méně soutěže schopných kapitálů, náhradě pracovní síly živé za mrtvou (zařazení strojů do výroby), což mělo ve společnosti za následek nezaměstnanost, intenzifikaci pracovních směn, zvyšování sociálních rozdílů mezi společenskými vrstvami (zejména vrstvou pracujících ve formálním sektoru a nejchudších z neformálního sektoru a nezaměstnanými) – v podstatě se zvyšovala nezaměstnanost, zhoršovaly se pracovní podmínky, a tím pak jedna část pracujících zažívala zvyšování reálných příjmů, střední vrstvy mohly zvyšovat svou spotřebu a ve společnosti docházelo k nárůstu sociální nerovnosti. V souvislosti s vysokou nezaměstnaností a roztržitostí docházelo k úpadku konfliktovosti ze strany zaměstnanců (zhruba od roku 1996) a tím se vytvořily podmínky pro další akumulaci kapitálu s následným zvýšením produktivity zejména ze strany kapitálu mezinárodního, který tak donutil místní kapitál ke snižování platů a intenzifikaci práce. A navíc, při intenzifikaci pracovních směn (tedy při expanzi akumulace

kapitálu) docházelo zároveň i k centralizaci kapitálu a vyvlastňování majetku malých vlastníků a podnikatelů, což se odrazilo jako následek mimo jiné poklesem reálného platu, ustálením vysoké míry nezaměstnanosti, absolutním zchudnutím těm nejhudších vrstev a poklesem reálným příjmů středních vrstev. V současné době se na pozadí těchto důležitých ekonomických zásahů formoval konflikt ze strany nově vzniklých nezaměstnaných (Bonnet & Piva, 2009). Akumulace kapitálu (zejména pak mezinárodního) v letech 90. hrála tedy důležitou roli při vzrůstu nezaměstnanosti, postupném zániku místního drobného podnikání a nárůstu chudoby, zejména pak u těch nejnižších společenských vrstev a vedla ke vzniku nových forem sociálních bojů.

Pokud hovoříme o sociálních bojích, je třeba chápat je jako reakce na nově vzniklou ekonomickou situaci, která byla následkem implementace neoliberálních politik. Stát jako hegemonní síla byl v letech 1996-97 postupně oslabován a měl stále větší obtíže při vykonávání svých funkcí. Na tomto politickém pozadí vzrůstaly právě zmíněné sociální boje, respektive vzrůstaly reakce nezaměstnaných, středních vrstev a části tradičních odborů (MTA, CTA, CCC)⁹. Tyto sociální boje dokazovali stát se významnou kapacitou v politických akcích, ačkoli předtím došlo k postupnému oslabování konfliktovosti ze strany formálně zaměstnaných (Piva, 2009). Jednalo se tedy o postupný nárůst sociálních bojů spíše ze strany nezaměstnaných než zaměstnaných a nespokojených dělníků. V tomto období se navíc odehrává ještě jedna důležitá sociální změna. Spolu s nárůstem sociálních bojů nezaměstnaných se objevuje i boj vyučujících, zejména kolem roku 1997. Je důležité zmínit, že vyučující byli považováni za významný mobilizační prvek střední třídy, kdy již od 70. let formovali na pozadí diktatury odborová hnutí a identifikovali se jako „dělníci ve vzdělávání“. A právě vyučující se v druhé polovině 90. let značně mobilizovali a tím tak strhávali na svou stranu i ostatní představitele střední třídy – „*sousedy, studenty, a různorodé občanské organizace*“ (Piva, 2009).

Akumulace ekonomických problémů se projevila státní krizí, která vypukla v prosinci roku 2001, kdy zmiňované tendence sociální mobilizace od roku 1996 vyvrcholili právě v roce 2001. Rok 2001 je rokem nárůstu sociálních konfliktů všech frakcí dělnictva i ostatních sektorů, které se již předtím projevovaly (učitelé, studenti, „sousedé“). Vše vyvrcholilo shromážděním v hlavním městě na hlavním náměstí Plaza de Mayo, kde protestoval celý

⁹ Jedná se o zkratky názvů nejrůznějších odborových svazů, majících své kořeny v době vlády Perona, a jsou tedy tradiční formou sociálního boje v Argentině. Zkratka MTA znamená Movimiento de Trabajadores Argentinos (přeloženo do češtiny jako Hnutí argentinských dělníků), CTA znamená Central de Trabajadores Argentinos (přeloženo do češtiny jako Centrála argentinských pracovníků) a CCC znamená Corriente Clasista y Combativa (přeloženo do češtiny jako Třídní a bojovný proud).

národ a kde se začaly utvářet také nové formy sociálních bojů, jako například lidová shromáždění čtvrtí, hnutí hlídkujících apod.

2.2 SOCIÁLNÍ BOJE A JEJICH NOVÁ FORMA

Jak jsem již naznačila v předchozí kapitole 2.1.2. pojednávající o období 90. let, docházelo ke změnám ve formách sociálních bojů. V následujících odstavcích se věnuji sociálním bojům z hlediska jejich původu a inspirace v různých historických obdobích, uvádím jejich společné charakteristiky a snažím se je vymezit v souvislosti se vznikem solidární ekonomiky.

Až do let 70. století 20. se sociální boje a akce občanské společnosti vztahovaly k požadavkům adresovaným státu jako hegemonní síle, a to formou aliancí s ostatními sociálními sektory, politickými stranami, které se snažili o změnu vztahů na úrovni státní; jednalo se zejména o požadavky odborových hnutí zaměstnanců, kteří bojovali za pracovní podmínky a platové ohodnocení vůči státním podnikům (viz období Perona), později vůči podnikům soukromým. Nové formy sociálních odbojů vznikaly od let 80. a především jako odpověď na nově vznikající dominantní poměry vytvořené neoliberalismem, který přeměnil životní způsoby zejména lidových vrstev (Zibechi, 2003). V Argentině konkrétně je tato změna zřejmá v 90. letech, kdy v první polovině tohoto období docházelo k odklonu od centralizace sociálních bojů zaměstnaných dělníků soukromého sektoru (zejména pak v průmyslu) formou odborových hnutí, kteří své protesty realizovali prostřednictvím stávek a platových požadavků, k centralizaci sociálních bojů nezaměstnaných a propuštěných dělníků, jejichž požadavky se týkaly vytvoření pracovních míst a zvýšení zaměstnanosti. Jejich protesty dostávaly nové formy, které se dají charakterizovat jako způsoby organizované na bázi komunit (Bonnet, 2009). Bonnet dále na základě tohoto faktu o přeměně forem sociálních hnutí dokonce vytváří koncept o nahrazení protestů, kolektivních aktivit či sociálních hnutí *z formy odborové (pracovní) na formu občanskou*, která dominuje v Argentině právě v druhé polovině let 90. (Bonnet, 2009). I proto zmiňuje, že změna forem sociálních bojů má spíše charakter komunitní, protože komunita vyjadřuje základní politický a sociální prostor občanů z hlediska organizačního a realizace společenských aktivit.

Vzhledem k formám a charakteristikám těchto nově vznikajících hnutí a sociálních bojů formuluje autor Zibechi několik společných znaků. Mezi znaky nově vznikajících sociálních bojů a hnutí podle něj patří snaha o *auto-organizaci a o auto-formaci*, a to především prostřednictvím kapacity a snahy *vytvářet si mezi sebou vlastní intelektuály*. Díky vzdělanosti tak organizace a hnutí mohou udržovat styky i s kulturním, sociálním i politickým sektorem.

Potřebnou oporu získávají nová hnutí i ve *znovu zhodnocování kultury* a potvrzování si náležitosti a identity vůči původním obyvatelům a lidovým sektorům, což souvisí s přehodnocováním občanství. Zejména ti, kteří jsou (spíše neformálně) vyloučeni, nebo pro ně být občanem znamená být vyloučen, se snaží o vytváření nových náhledů a dimenzí občanství, a i proto se zapojuje do sociálních hnutí. Dalším znakem těchto sociálních bojů může *vztah k fyzickým prostorům*, které získala hnutí prostřednictvím dlouhých bojů či rekuperace. Může se to týkat obnovené továrny nebo dalšího podobného statku, v argentinském případě pak hovoříme zejména o podobných vztazích nezaměstnaných nebo propuštěných, kteří se za pomoci rekuperace nějakého statku kolektivizují. *Důležitou roli hrají i ženy*, které jsou velmi častými aktéry těchto sociálních bojů a hnutí, jakožto organizátorky domácností transformují své schopnosti i na úroveň komunity, hnutí, a tak obnovují tradiční role, které měli ženy v komunitách původních obyvatel. S tímto souvisí i další charakteristický znak, kterým je *organizace práce ve vztahu k životnímu prostředí*. Tyto nové formy organizace těchto nových hnutí mají tendenci reprodukovat každodenní život rodiny a komunity, která často vychází ze způsobu územní auto-organizace (Zibechi, 2003). Dalším a podstatným znakem je *politická autonomie* nových sociálních bojů a organizací. Ta vzniká v podstatě na základě nepřítomnosti vztahů se státem. Této nepřítomnosti je pak užíváno různými způsoby, je na ni reagováno různými strategiemi ze strany nových sociálních bojů/organizací.

2.2.1 Sociální boje ve vztahu ke státu

Pokud se vrátíme a navážeme na myšlenku, že protesty sociálních hnutí se změnilы svým charakterem z pracovních na občanské, je velmi podstatné povšimnout si také role, jakou hrál stát na pozadí těchto změn, jeho struktury, jeho funkce a chování. Zaměříme se tedy hlavně na vztah, jaký udržují tato nová sociální hnutí se státem.

Předpokládá se, že ve státě nedochází k oddělování záležitostí politických a ekonomických jakožto dvou složek, kterými stát zajišťuje chod a efektivní fungování tak, jak jeho občané (obyvatelé) požadují a potřebují. Pokud uvažujeme o společnosti, v níž je kapitalismus praktikovaným ekonomickým směrem, můžeme si povšimnout, že v kapitalistických sociálních vztazích dochází často k oddělení mezi záležitostmi ekonomickými a politickými. Jako následek, který se projevuje ve vztazích v kapitalistické společnosti, se stát vyznačuje jakousi předpokládanou formou státu kapitalistického, tedy takového, který odděluje od sebe funkci státu politickou a ekonomickou. Kapitalistický stát pak představuje specifický komplexní sociální vztah, který je charakteristický určitou formou státu a který se vyvine

v podobně určitý státní aparát zastávající podobně určité funkce státu, a takový typ státu nezaručuje předem kompletní jednotu, avšak funkčnost mezi těmito různými aparáty a funkcemi (Bonnet, 2009). Mohlo by se i říci, že funkce státu je částečně oslabena ve srovnání s jeho předpokládanou funkcí. Pokud uvážíme tuto myšlenku ve vztahu k sociálním bojům, pak v podstatě tyto sociální boje nemohou dosáhnout takové politické dimenze za zády státu, jako dochází v případě neexistence oddělení politického a ekonomického, nebo jinak řečeno, že tyto sociální boje v realitě kapitalistické společnosti nejsou schopny fungovat tak efektivně (Bonnet, 2009) a jsou tak nuceny hledat si jiné způsoby (autonomní způsoby v tomto případě), jak fungovat efektivně.

Je tedy logické, že politická dimenze může těmto sociálním bojům sloužit jako strategie, kterou používají ve své specifické situaci a názorovém přesvědčení, a to v podobě různého stupně *autonomie ve vztahu ke státu* (Zibechi, 2003). Tuto politickou autonomii můžeme zároveň vnímat jako další ze zmiňovaných společných znaků nově vznikajících sociálních bojů 80. a 90. let. 20. století, kterou chtěly skupiny nezaměstnaných a propuštěných zaměstnanců hledat určitou formu materiální a symbolické nezávislosti na majitelích továren a na státu, na kterých dříve byli závislí a kteří ve svých funkcích selhali.

Bonnet na základě zmiňované politické autonomie nově vznikajících sociálních bojů vytváří typologii (Bonnet, 2009):

První typ představují *sociální boje charakteristické silnou autonomií ve vztahu ke státu*. Pro tento typ je politická autonomie nejen tím, jak vyjadřují svůj vztah ke státu, ale je zároveň velmi důležitou součástí sociálního boje v praxi (příkladem velmi zřetelným může být zapatismus¹⁰). Argentinským příkladem může být pak část hnutí Coordinadora de Trabajadores Desocupados Aníbal Verón (česky přeloženo jako hnutí Koordinace nezaměstnaných pracovníků Aníbal Verón), nebo také některá „lidová shromáždění“ vzniklá jako následek státní krize po roce 2001. Více o nich v kapitole 2.4. Silná autonomie je v mnohých případech jedinou nebo nejschůdnější strategií zmíněných hnutí a organizací, nicméně s sebou nese i určitá rizika. Asi nejzávažnějším rizikem je úplná politická a sociální izolace, která přináší další závažné následky (někdy se může jednat až o extremismus, občanské ozbrojené nepokoje), se kterými se potýká například zapatismus. Výraznými znaky

¹⁰ Zapatismus je politicko-filozofický směr, který je pojmenován po svém zakladateli Emilianovi Zapata Salazar, jednom z vůdců mexické revoluce v roce 1910. Zapata založil guerillové hnutí, které se později transformovalo v Ejercito Zapatista de Liberacion Nacional (Zapatova armáda národního osvobození) a umírněnější politickou stranu Frente Zapatista de Liberacion Nacional, které usilují o autonomii a respektování práv místních obyvatel Chiapasu (mexická jižní oblast, jedná se zejména o indiánské obyvatelstvo) a odmítají neoliberalistické politiky Mexika. Současným myšlenkovým vůdcem guerilly je subcomandante Marcos (podporučík Marcos).

těchto silně autonomních uskupení je politická orientace tzv. „mikropolitické postmoderny“, což můžeme chápat jako variantu liberalismu, která jedná liberálně vůči státu z důvodu obav z jakékoli státní intervence či spolupráce, protože státní přítomnosti či zásah vnímá jako globální dimenzi kapitalistických společenských vztahů, proti nimž tato hnutí v podstatě vystupují. Dalším znakem je „mikrofilie“, což představuje výsledek iniciativ spjatých se zachováním vlastní identity hnutí a projevy solidarity, které hnutí ztratila společně se zaměstnáním (v případě hnutí nezaměstnaných a propuštěných) a se sociální soudržností (Bonnet, 2009).

Jako další typ sociálních bojů uvádí Bonnet takové, *kteřé jsou charakteristické udržováním určitého stupně autonomie ve vztahu ke státu*. V podstatě se jedná o autonomní hnutí, která však mají za cíl alespoň částečně podstoupit se svými sociálními boji na úroveň státní moci, a to cestou voleb. Jedná se zejména o organizace, které mají snahu o určitou cestu reformní co se týče státní moci a zároveň se liší ve svých úvahách od některých levicových politických stran, které prosazují cestu sociální změny formou revoluční. Jako příklad můžeme uvést některá hnutí „hlídkujících“, jako například část Central de Trabajadores Argentinos, CTA (do češtiny přeloženo jako Centrála argentinských pracovníků) nebo Movimiento Barrios de Pie (do češtiny Hnutí čtvrtí na nohou). Kritika této formy vztahu se státem poukazuje na fakt, že některá hnutí se nechala nepřímo kooptovat vládou a stala se částí státních strategií prostřednictvím udělováním funkcí či rozpočtovými částkami v rámci sociální asistence (Bonnet, 2009). V podstatě se jedná o riziko při snaze podílet se na státní moci, kdy stát se snaží nejrůznějšími populistickými politikami získat si tato hnutí na svou stranu a často se z nově levicově orientovaných autonomních hnutí stávají hnutí závislá na státních politikách (nejčastěji formou sociální asistence).

Třetím typem jsou *sociální boje, které jsou propagovány a organizovány přímo státem*. V podstatě tento vztah je jednoduchý - sociální boje závisí jednoduše na státu. Příkladem může být organizace Los Círculos Bolivarianos založená vládou Huga Cháveze ve Venezuele, nebo argentinské hnutí Movimiento Evita (do češtiny přeloženo jako Hnutí Evita), které je řízeno hned dvěma poslanci a které bylo založeno přímo za účelem podpory kirschnerismu¹¹ po legislativních volbách v roce 2005 (Bonnet, 2009). Prakticky u těchto hnutí si můžeme

¹¹ Kirschnerismus je politickou filozofií vlastní prezidentovi Argentiny Nestoru Kirchnerovi (prezidentský mandát 2003 – 2007) a jeho ženě, současné prezidentce Cristině Fernandez de Kirchner (zvolena v roce 2007, tento rok se bude znovu ucházet o post prezidentky). Tento směr vychází z levého křídla peronismu, podporuje spravedlnost v oblasti lidských práv vztahující se k období diktatury, ekonomicky prosazuje industriální rozvoj země a staví se proti zónám volného obchodu (o jejichž vytvoření se snažily USA) a proti neoliberalním politikám. Podporují mezinárodní spolupráci v rámci Mercosuru.

všimnout přímé snahy o získání státní moci, a tudíž nevyhnutelnosti integrace hnutí se státem (Bonnet, 2009).

Pokud shrneme předcházející odstavce, zamýšleli jsme se nad nově vzniklými sociálními hnutími a boji a o míře jejich autonomie ve vztahu se státem, která vznikala v letech 90., ale také po roce 2001. Můžeme říci, že tyto tendence pokračují až dodnes - reflektovaná autonomie je tedy důležitým znakem a charakteristickým rysem těchto nově vzniklých a vznikajících sociálních bojů, které se vyvíjely a vyvíjí v rámci latinskoamerických zemí, respektive i v rámci Argentiny.

2.2.2 Autonomie sociálních bojů a její původ

Vzhledem k původu této zmiňované autonomie a auto-determinace, je třeba reflektovat i inspiraci těchto sociálních bojů v historii Argentiny a její občanské společnosti. Komunity původních obyvatel na území Argentiny (mapučové, kollaové, guaraníové a další) jsou beze sporu prvním příkladem určitých forem auto-organizovaných skupin vůči státu, které vykazovaly rezistenci za svá práva, za svůj životní styl, za svá ekonomická pravidla, což byl projev určité formy autonomie. Další historický inspirační faktor představují imigranti z Evropy (především Italové a Španělé), kteří, alespoň při počátečních migračních vlnách, prokazovaly schopnosti auto-organizace a boje proti kapitalistickým poměrům, které jim ztěžovaly život zejména nerespektujícími pracovními podmínkami a orientací zaměstnavatelů pouze na zvyšování kapitálu z exportu. Následovně během let 60. a 70., kdy se velká část občanské společnosti postavila proti vojenskému režimu ve formě organizovaných skupin – které například tvořili koordinátoři továren, sousedské komise a komise chudinských čtvrtí, církevní komunity, uskupení rolníků a drobných výrobců, studenti a dost často i politické organizace. Za pomoci organizování se ve zmíněné podobě a za pomoci jejich praktik vyjadřování nesouhlasu zanechala tato hnutí inspiraci pro budoucí rezistenci (Ouviña, 2009). Ovšem asi nejstěžejnější roli, která se odrazila na autonomii sociálních hnutí, hrála nedávná argentinská historie, konkrétně prosinec roku 2001, kdy statisíce lidí na veřejných prostranstvích vyjadřovali nesouhlas s tehdejšími vládnoucími elitami. Tento nesouhlas vyústil až v pouliční kampaň „*Que se vayan todos!*“ (do češtiny přeloženo „Ať odejdou všichni!“) a nepřetržitá občanská mobilizace spolu s vyjadřovanými požadavky na vládu postupně přecházela v sociální auto-organizaci občanské společnosti, ze které právě vzešla nově vzniklá sociální hnutí a boje, která se projevují v dnešní podobě. Těmto uskupením po roce 2001 je vlastní samořízení, horizontálnost v řízení, spolčování se vzájemně do sítí, přímá demokracie a zmiňovaná autonomie, což jsou v podstatě jevy, které se daly zaznamenat

v prosinci 2001 v ulicích nejen hlavního města, ale i provinčních měst. Tato uskupení odpovídala svými protesty jednak na novou socio-ekonomickou strukturu zapříčiněnou pozvolnou deindustrializací a okázalou ztrátou kolektivních práv (tedy na projevy neoliberálních politik) a také měla snahu o opětovnou rekonstrukci sociálních vazeb zničených za období vojenské diktatury (Ouviaňa, 2009).

Abychom měli konkrétní představu, kdo patří mezi zmiňovaná nově vzniklé formy sociálních bojů, je na místě představit si stručný souhrn široké škály sociálních a politických hnutí - jedná se tedy o: nejrůznější hnutí nezaměstnaných a propuštěných dělníků (pracovníků), lidových shromáždění v rámci městských čtvrtí, umělecká a protikulturní (respektive protiglobalizační) seskupení, rolnické asociace, alternativní komunikační prostředky, samoorganizující se skupiny studentů, autonomní feministky, komunity původních obyvatel, samořízených dělníků, kteří obnovili chod svých továren, neziskové organizace a praktiky s antikapitalistickou projekcí a další. Jedná se zkrátka o širokou škálu nově vyvinutých sil, které do své činnosti zahrnují znovuzískávání hlavní role a to znovunabytím kolektivní a autonomní kapacity svých úvah a činností (Ouviaňa, 2009) na úrovni občanské společnosti.

2.3 VLV HISTORIE A VÝVOJE SOCIÁLNÍCHBOJŮ/HNUTÍ NA SOLIDÁRNÍ EKONOMIKU

Pokud se zamyslíme nad všemi zmíněnými myšlenkami a fakty o historii a o sociálních bojích a hnutích, je třeba povšimnout si jejich výrazného vlivu na vznik solidární ekonomiky v praxi v Argentině, která se právě kvůli těmto kontextům historickým a sociálním vyznačuje velmi specifickými rysy a formami uskupení, která jinde v rámci solidární ekonomiky nenajdeme.

V první řadě je třeba zmínit velmi výrazný a obohacující vliv ekonomického chování komunit původních obyvatel. Ekonomická činnost původních obyvatel je založena na kolektivních a komunitních formách výroby v rámci určitého území (jim vlastního teritoria), dále na principech a hodnotách respektu k přírodě, výměně, vzájemnosti a redistribuci služeb a statků, participaci, rovnosti a uspokojování potřeb jejich integrantů s ohledem na reprodukci vlastního systému a života obecně (Muñoz, 2009); tyto hodnoty a principy se odrážejí v praktikách některých organizací solidární ekonomiky.

Pokud se vrátíme reflektovat vliv období peronismu na vývoj solidární ekonomiky, hraje velkou roli vznik odborů a posílení jejich role vůči státu, což můžeme vnímat jako schopnost lidí organizovat se za účelem ovlivnění pracovních podmínek, ale také schopnost státu požadované podmínky vyjednávat a utvářet. Pokud uvážíme formy solidární ekonomiky jako je družstevnictví, můžeme zjistit, že při formování principů a pravidel jsou to sami členové

družstva, kdo si utváří pracovní podmínky, a to formou kolektivní. Dalším inspirativním bodem může být postava druhé Peronovi ženy Evity Peron, která se zasadila o posílení práv žen, studentů a lidových vrstev, kteří jsou podstatnou částí formování, řízení a fungování právě organizací solidární ekonomiky. Za významné období argentinské historie mající vliv na vývoj společnosti mělo období vlády vojenského režimu, zejména pak v letech 1976 – 1983, kdy docházelo k nezávažnějším porušováním lidských práv, ke zmizení některých občanů a popravám. Tento režim vlastně přerušil implementované strategie rozvoje a industrializaci a hlavně vyústil v regresivní transformaci sociální struktury (Vazquez & Deux Marzi, 2006). Tato regrese se však v současné době mění a umožňuje sociální kohezi právě na pozadí událostí diktatury, což potvrzuje i Ouviaño, když uvádí, že režim měl za následek znovu obnovení soudržnosti společnosti při vymáhání spravedlnosti vzhledem k těmto zločinům (Ouviaña, 2009), a tak k vytvoření nových sociálních hnutí založených na požadované lidské práva, spravedlnosti a solidaritě vůči pozůstalým rodinám. Ovšem asi nejdůležitější a nejvýraznější vliv mělo na rozvoj aktivit solidární ekonomiky období 90. let, které vyústilo v krizi v roce 2001. Během 90. let za prezidentování Carlose Menema došlo k radikálnímu prohloubení neoliberalismu, které mělo za následek restriktivní restrukturalizaci výrobní struktury, a ta zanechala za sebou zánik mnoha firem, především malých a středních. A proto v nejhorším období těsně po krizi (v roce 2002) byly realizovány různé státní programy poskytující za pracovní protislužbu ve formě výrobní činnosti či služby v komunitě sociální přídatky v nezaměstnanosti; jednalo se například o program „*Plan de Jefas y Jefes de Hogar*“¹². Právě tyto programy připravily úrodnou půdu pro nejrůznější asociace, komunitní výrobní aktivity, které umožnily zajistit příjem domácnostem a uspokojit základní potřeby prostřednictvím vlastní výroby a vlastní spotřeby (Vazquez & Deux Marzi, 2006). Prakticky rodiny lidových vrstev na ekonomickou a státní krizi reagovaly strategiemi, jako byly časté snahy o zapojení žen a dětí na pracovním trhu (často neformálním), zajištěním si asistenčních vládních plánů a přídatků a rozběhnutím samořízených výrobních aktivit, které měly sloužit podstatné zdroje příjmů (Vazquez & Deux Marzi, 2006). V mnoha případech, zmíněné rodinné strategie, komunitní výrobní aktivity a podobné asociace do své výrobní činnosti

¹² „*Plan Jefas y Jefes de Hogar*“ zaručoval menší přírůstek pro pracovníka za pracovní protipříspěvek, který si odpracuje na obecních úřadech, v sociálních organizacích a samořízených výrobních dílnách (často neformálních). Programy byly administrovány samotnými sociálními organizacemi a komunitami, čímž vláda podporovala jejich samořízení a auto-organizaci.

zařazovaly principy solidarity a můžeme uvažovat, že v mnoha případech hovoříme jako o zkušenostech solidární ekonomiky.

Co se týče nově vzniklých sociálních bojů a hnutí a jejich činnosti, právě z nich velmi často pochází kořeny solidární ekonomiky. Pokud se zamyslíme nad zmíněným Bonnetovým konceptem, který poukazuje na přeměnu sociálních bojů z forem pracovních, odborových na občanské, je zřejmé, že ekonomický, sociální a politický důraz protestů se netýká již jen protestujících dělníků, ale převážné části občanů. V případě úvah o autonomii sociálních bojů, se nám může vybavit spojitost mezi občanským sektorem, který autonomně na státu má snahu čelit sociálním a ekonomickým problémům vlastními prostředky a podle pravidel, která občany respektují a zahrnují do rozvoje země. Tomu odpovídají i zmíněné Zibechiho charakteristické znaky nově vzniklých sociálních hnutí, která jasně poukazují nejen na autonomii, ale především na snahu o hledání nové definice občanství, která byla v posledních dekádách velmi znehodnocena zejména ze strany vlád států a neoliberalistických strukturálních ekonomických reforem. Ve snaze o nové rozměry občanství se lidové vrstvy odkazují nejen na zmíněná historická období (život komunit původních obyvatel a odborová hnutí bojující za pracovní podmínky a později za lidská práva) a na vzdělané lidi a osobnosti pocházející z vlastních řad, ale velmi často se tato hnutí věnují i produktivním činnostem a aktivitám, které jsou jednak formou boje (snaha o ekonomickou autonomii vůči státu a soukromému sektoru) a jednak slouží jako nástroj pro dosažení základních potřeb a subsistence, například prostřednictvím vytváření nejrůznějších nových forem pracovních míst. Můžeme říci, že solidární ekonomika je vlastně strategií vycházející z nově vzniklých sociálních bojů, které jsou následkem konkrétních historických událostí a transformací, a reakcí na záporné hodnoty neoliberálního systému imponovaného v tehdejší době vládami. Zkušenosti solidární ekonomiky se objevují jako odpověď na krizi; představují formu působení a činnosti, při které vynikají aspekty uspokojování základních potřeb a vznikají nové formy práce (Vazquez & Deux Marzi, 2006). Podobnou úvahu o solidární ekonomice, jako nové formě práce a sociální organizace podává i Coraggio (v Vazquez & Deux Marzi, 2006) uvádí, *„během poslední dekády vznikaly v Argentině početné strategie rekuperace nebo formace nových zdrojů práce (jako například firmy převzaté vlastními pracovníky, drobné výrobní asociace, sítě spravedlivého obchodu a solidárních financí, ekonomické aktivity lidových hromadění v rámci čtvrtí nebo hnutí nezaměstnaných a propuštěných pracovníků, a další...), které představovaly zkušenosti utvářející široké a heterogenní uskupení, jež se*

zpravidla označuje dnes jako sociální a solidární ekonomika; tento koncept se také považuje za ekonomické alternativní zaměření a za politický projekt rozvoje. “

S ohledem na souhrn historických a socio-politických realit Argentiny se vrátím k solidární ekonomice, jak její formaci zmiňoval i Razeto. Právě na případě Argentiny si můžeme promítnout teorii vzniku v podobě Razetových „cest k solidární ekonomice“ (viz část kapitoly 1.4.). V Argentině najdeme cestu vycházející z populární-lidové ekonomiky, která hovoří o reakcích a strategiích rodin na chudobu, ve které se nachází. Najdeme i snahy o vytváření nových forem práce a pracovních podmínek reagující na upřednostňování kapitálu před lidmi a prací. Tedy jedná se o cestu vycházející z ekonomiky práce, vedoucí v Argentině k solidární ekonomice skrze vlastní pracovníky obnovené firmy či pracovní družstva. Viditelná cesta k solidární ekonomice vychází i z ekonomik původních obyvatel, z reakce na potřebu ochrany životního prostředí, když hovoříme o snahách identifikace a definování občanství skrze lidová shromáždění ve čtvrtích měst či na venkově apod.

V rámci Argentiny tedy existují vyjmenované organizace a strategie, ale z nich jen některé odpovídají principům a definicím solidární ekonomiky, tak jak jsem je rozebírala v kapitole 1.4.. V této práci zaměřené na solidární ekonomiku se tedy budu věnovat jen těm, které principy solidarity ve svých produktivních aktivitách uplatňují a kladou na ně důraz v rámci svých organizací a hnutí.

2.4 VYBRANÁ HNUTÍ A ORGANIZACE PODÍLEJÍCÍ SE NA SOLIDÁRNÍ EKONOMICE A JEJICH POPIS

Vybraná hnutí, organizace, podniky, které jsem použila k popisu příkladu solidární ekonomiky, odrážejí skutečnost, že terénní výzkum (praktická část práce) byl proveden v konkrétních organizacích a hnutích v Argentině. Tato konkrétní hnutí se dají specifikovat jako soubor reprezentující část nově vzniklých sociálních bojů a hnutí používající při své činnosti prvky solidarity. Jedná se o část nově vzniklých sociálních hnutí, která jsou typická pro argentinské urbánní oblasti (zejména pro hlavní město země a hlavní provinční města). Terénní výzkum byl právě proveden v jednom z hlavních provinčních měst, tzn. v městském prostředí, což je třeba brát na zřetel při analýze hnutí. Tato poznámka je důležitá z hlediska pohledu na solidární ekonomiku, která má některé formy odlišné v urbánním a v rurálním prostředí – je ovlivněna odlišnou dynamikou vývoje (časového i prostorového) a odlišnými komunitními vazbami. Proto zdůrazňuji, že se v podrobnějším popisu zkušeností solidární ekonomiky v Argentině věnuji prostředí městskému.

V následujícím popisu zkušeností solidární ekonomiky v Argentině se tedy zaměřím na *čtyři zkušenosti*, které jsou svou rezistencí, sociálními a politickými postoji odlišné, nicméně některé jejich rysy jsou velmi podobné. Jedná se o zkušenosti mající značnou politickou autonomii, vyskytují se v městském prostředí a usilují o produkci a reprodukci života podle pravidel vycházejících z jejich vlastního kolektivu. V následující kapitole se zaměřím na jejich vlastní praktiky a činnosti a pokusím se poukázat na jejich kapacitu vypracovávat nové smysly, exteritoriality, hodnoty, vztahy a poznání (Ouviña, 2009) založené a odvozené od historických událostí a současné sociální a politické reality.

Jmenovitě popíši zkušenost solidární ekonomiky v Argentině, které se nazývají jako hnutí demonstrujících, hlídkujících (ze špan. sousloví „movimientos piqueteros“), lidová shromáždění čtvrtí (ze špan. sousloví „asambleas populares y barriales“) a pracovních družstev (ze špan. sousloví „cooperativas de trabajo“), firmy obnovené vlastními pracovníky (ze španělského sousloví „empresas recuperadas“).

2.4.1 Hnutí hlídkujících (*Movimientos piqueteros*)

Hnutí hlídkujících představují specifický způsob sociálního boje nebo protestu pro argentinskou společnost; jedná se o velké organizace nezaměstnaných, které svůj protest projevují přímou činností a nepřímou činností. Jejich přímá protestní činnost, která jim dala i jméno, tzv. piquete (do češtiny přeloženo jako hlídka, četa) znamená přerušení dopravy zablokováním cesty a tím ochromení nejen dopravy, ale v podstatě v širším slova smyslu i zamezením výrobní činnosti a narušení cirkulace ekonomiky. Inspirací tomuto způsobu protestu bylo italské dělnické hnutí (Ouviña H. , 2009). Do nepřímé činnosti těchto organizací nezaměstnaných patří komunitní práce (činnost vlastní určitému teritoriu) a správa a kontrola vládou poskytovaných sociálních dávek a často i zakládání lidových shromáždění. Formy nepřímé činnosti jsou velmi blízce spjaty se sousedstvími a územími, kde tato hnutí působí (Svampa & Pereyra, 2003).

Původ hnutí hlídkujících se řadí do druhé poloviny let 90., kdy forma protestů v podobě zablokování hlavních cest (spíše v centru země na tazích směřujících do důležitých průmyslových center) byla reakcí na stoupající nezaměstnanost, rostoucí chudobu a sociální vyloučení v důsledku implementaci neoliberalních politik, jejichž nejhorší podobu jim dala vláda Carlose Menema. Tato první vlna svými požadavky směřovanými k vládě státu, jako vytvoření nových pracovních míst, udržovala se státem určitý typ vztahu (Svampa & Pereyra, 2003). Například dialogem či represemi zdůrazňující dodržení požadavků, čímž si tedy udržovala poměrně úzký vztah se státem. Druhá vlna formování hnutí hlídkujících byla

registrována okolo listopadu 2000, přičemž blokace probíhaly přímo v konurbaci Buenos Aires a dosahovaly nebyvalých dimenzí až do roku 2002, kdy za prvních šest měsíců roku 2002 bylo uspořádáno více než 1 600 piquetes na národní úrovni (Svampa & Pereyra, 2003). Tedy druhá vlna byla reakcí na hroutící se stát a na státní krizi a to v hlavních urbánních centrech, kde blokace cesty má zásadní význam pro chod města. Navíc hnutí hlídkujících vzniklá v tomto pozdějším období se stala mnohem víc autonomní než hnutí, která působila v 90. letech (Svampa & Pereyra, 2003).

Hnutí hlídkujících tvoří jednu z nejvíce heterogenních forem sociálního boje, avšak i přesto si zachovávají některé společné rysy, tzv. piquetero identitu. Prvním je jejich název piquetero, které je vztaženo k jejich přímému projevu požadavků, tedy zablokováním cesty jako forma protestu, kterou se projevují. Z velké většiny se jejich požadavky vztahují k vytvoření důstojné práce a k návrhům na vytváření a kontrolu sociálních programů podpory v nezaměstnanosti. Dalším rysem je proces lidového shromáždění, skrze které se rozhoduje, řídí a navrhuje komunitní práce, která je vykonávána v rámci sociálních programů (jako například již zmiňovaný Plan de Jefas y Jefes de Hogar). Dalším rysem utvářející společnou identitu je permanentní stav nestability a ohrožení, ve kterém se tato hnutí nachází – a to zejména co se týče narušení tradičních sociálních a kulturních vzorců vytvořených zejména ve světě průmyslových dělníků. Hovoříme o nestabilitě ekonomické (ohrožen je přístup ke spotřebě), sociální (společenská práva, sociální ochrana a stabilita zaměstnání) i politické (Svampa & Pereyra, 2003). Velmi důležitý rys hnutí hlídkujících je viditelný v genderovém rozložení participujících. Většina z nich je totiž tvořena ženami, které navíc zastupují posty, na nichž se většinou nacházejí muži (například oblast bezpečnosti, administrace, atd.). Posledním znakem, který je poměrně viditelný, je přítomnost mladých lidí v hnutích hlídkujících. Mnoho z těchto mladých aktivních účastníků se dosti často nachází v situaci tzv. trojitého vyloučení (mnohdy se jim nedostává kontaktu s politickými ani vzdělávacími institucemi, často jsou cílem útoků a represí ze strany bezpečnostních sil a nemají mnohdy ani žádné pracovní zkušenosti). Hnutí hlídkujících je jim tedy jakýmsi alternativním prostorem, kde se dostávají do styku s kulturou práce prostřednictvím komunitních prací a také s hodnotami solidarity a spolupráce v kolektivu (Svampa & Pereyra, 2003).

S heterogenní hnutí hlídkujících souvisí i různé politické strategie, kterými se každé z hnutí samostatně ubíralo. Ačkoli jsem zmínila znaky a rysy, které hnutí spojují, v otázkách politického přístupu se mnoho z nich liší. Jako první strategii používají některá hnutí vlivu zejména skrz přímou intervenci odborů a odborových organizací, nebo skrze přítomnost

bývalých odborářů a podobných aktivistů. Další strategií je napojení na levicové politické strany, skrze které se některé požadavky (zejména pak sociální podpora) staly dostupnými. Třetí formou přístupu k politické organizaci představuje strategie založená na vedoucích sousedských strukturách. Znamená to autonomní přístup k odborovým organizacím i politickým stranám.

Pro tuto práci je však stěžejní ani ne tak politický přístup, ale spíše každodenní činnost, kterou se hnutí hlídkujících zabývají; zejména pak činností, kterou jsem uváděla jako nepřímou. Činnost, která je organizovaná na bázi samořízení a dosti často i autonomní subsistenci (vůči státu a často i vůči trhu) čtvrtí a sousedství, ve kterých hnutí působí. Hnutí zakládají malé výrobní podniky nebo družstva (želežárství, pekárny, cihlářny, apod.) i některé jednotky poskytující služby (ordinace, maturitní kurzy, knihovny, komunitní lékárny i šatníky, jídelny, zahrady se zeleninou a ovocem, apod.). Mnoho ze zmíněných výrobních podniků a služeb spadá svou formou, činností i řízením mezi aktivity solidární ekonomiky, respektive se jedná o solidární ekonomiku realizovanou hnutími nezaměstnaných. Mimo jiné, tyto pro společnost užitečné produktivní aktivity a služby jsou argumentem proti kritikám a negativním hodnocením, které odsuzují přímou činnost hnutí hlídkujících, protože se jedná o dimenzi na povrch více viditelnou než je nepřímá komunitní činnost.

2.4.2 Lidová shromáždění čtvrtí (Asambleas populares y barriales)

Lidová shromáždění představují jeden z nejnovějších projevů sociální mobilizace, které se rozvinuly po 19. a 20. prosinci 2001, nicméně mají své předchůdce již v 90. letech, kdy se mnoho členů shromáždění nejdříve angažovalo v sociálních bojích ve formě účasti při protestech „hnutí hlídkujících“ nezaměstnaných a propuštěných (Ouviña H. , 2002). Lidová shromáždění tedy vycházejí organizačně z některých těchto „hlídkujících“, ale jako taková vznikají až jako následek prosince 2001, nejčastěji v roce 2002. Ve dnech 19. a 20. prosince 2001, kdy byla země ochroměna krizí a bezvládním, se v blízkosti svého bydliště na rozích ulic a na náměstích začali scházet lidé, respektive sousedé, muži i ženy, a začali rozebírat politickou situaci své země (Ouviña H. , 2009). V lednu roku 2002 se pak začali scházet pravidelně ve formě různých komisí, uskupení či shromáždění občanů, kde začínali přemýšlet o formě organizace společnosti bez přítomnosti státu. Tato forma organizace se nejvíce objevovala v ulicích čtvrtí hlavního města a v konurbaci Buenos Aires a také v hlavních městech provincií. Jednalo se o odpověď na potřebu okamžité demokracie, která nemá vedoucí ani zástupce v podobě zastupitelů, ale užívá metod přímé demokracie. Tedy podle

argentinské socioložky Svampa lidová shromáždění čtvrtí primárně představují nový prostor organizace a úvah, který vzniká jako průlom v tradiční politické reprezentaci ve prospěch nových forem, které v sobě zahrnují sociální auto-organizaci, s důrazem na horizontálnost a přímou akci (Svampa, 2002). Lidé touto formou poukazovali na své právo mít slovo, zplnomocňovali právo kolektivně rozhodovat (ať už volbou – každá osoba má jeden hlas, nebo formou konsenzu); tzn. aby nemuseli volit své zástupce (zplnomocněnce), tento shromažďovací aparát rozhodoval jednat prostřednictvím počátečních forem přímé demokracie (Ouvina H. , 2002). Lidové shromáždění se mělo v podstatě občanskou kolektivní organizovanou formou starat o věci „veřejné nestátní“ – tedy, kde stát nedokázal fungovat, tam se zrodilo občanskou iniciativou lidové shromáždění, aby nahradilo stát. Podle Svampa (Svampa, 2002) jde vlastně o průraznou naléhavost nového důležitého hráče (na straně politické a sociální), který zlomil ideologický fatalismus 90. let navrácením jedincům jejich pravé role aktérů veřejného života s účelem ovlivňovat svůj vlastní osud, ať už individuálně nebo společensky. Navíc se jednalo o takového politického a sociálního hráče, který tím, že pocházel od lidí (z ulic, z náměstí plných diskuzí) s sebou přinášel i nové hodnoty – hodnoty, které znal ze vztahů mezi sousedy a které byly tak potřebné a vytoužené. V tomto směru s sebou lidová shromáždění přinášela vytvoření prostoru solidarity a důvěry počínaje (re)konstrukcí sociálních vazeb zničených hodnotami neoliberalismu (Svampa, 2002).

Co se týče členů lidových shromáždění, jednalo se zejména o téměř zaniklé střední vrstvy (většinou profesionálové jako učitelé, lékaři), které začaly hledat způsob, jak se ujmout občanské iniciativy. K těmto středním vrstvám můžeme přiřadit zchudlé dělníky, nezaměstnané, mládež (často s radikálními postoji a většinou bez politických zkušeností). Tedy, lidová shromáždění vznikla jako nová zkušenost uvedení střední vrstvy a vrstev jimi inspirovanými na politickou scénu (zejména v Buenos Aires Capital Federal) a v podstatě se jednalo o obnovení politické identity středních vrstev (Svampa, 2002).

Lidová shromáždění fungovala na principu nepřítomnosti nějaké vnitřní struktury se stálými vnitřními úvazky, spíše se vyskytovala dynamika v ustanoveních koordinátorů debat na rotačním principu mezi sousedy, a tato dynamika byla určena přímo samotným shromážděním. Docházelo k debatám o problematice národní, stejně jako o problematice týkající se dané čtvrti vlastní shromáždění. Postupně vznikaly komise, které si rozdělily jednotlivá témata a činnosti týkající se konkrétních problémů ve čtvrti (zdraví, tisk, komunitní nákupy, ekonomika, politika, atd.), a které se scházely týdně. Fungování shromáždění mělo však určitý vývoj v jejich činnosti. Některá shromáždění založila

komunitní centra, jiná se přeměnila v jiné organizace pracující na konkrétní činnosti. Avšak některá shromáždění se postupně dostala do situací politického vlivu. V polovině roku 2003 byla situace taková, že zmizelo mnoho lidových shromáždění, jiná přežívala s mnoha těžkostmi. I proto zbývající shromáždění měla snahu udržovat si vztahy mezi sebou a formalizovat své sociální a politické organizace. A proto vzniká síť „Asambleas Autonomas“, která vydává v roce 2005 dokument, který ustanovuje „Asambleas Autonomas“ (do češtiny přeložena jako autonomní shromáždění) jako prostor, kde dochází k výměně názorů o zkušenostech a hledání prvků určité koordinace (při respektu autonomie každého shromáždění), a kde také existují komise pracující s myšlenkou a praxí sociální a solidární ekonomiky.

Pro tuto práci je podstatná ekonomická činnost lidových shromáždění. Při vzniku lidových shromáždění nedocházelo jen k činnosti politické formou diskuzí a zakládáním komisí, ale především k rozvoji činností orientovaných na přežití – organizovaly se komunitní nákupy, otevíraly se komunitní jídelny, docházelo ke sběru a redistribuci potřebných materiálních předmětů (potřeby do domácností, oděvy), ošetrovny, apod. Vznikaly i služby jako knihovny, malá zdravotnická centra, maturitní kurzy pro mladé i dospělé, skupiny pouličních umělců a dokonce docházelo k rekuperaci některých míst (zanedbaných státem nebo opuštěných svými soukromými vlastníky). Dnes existují lidová shromáždění, která na bázi subsistence založila výrobní a pracovní družstva, výrobní dílny a podniky, a dokonce některé z nich se nachází ve fázi, kdy svou činností budují jakýsi typ solidárního ekonomického cirkulačního vztahu mezi výrobcem a spotřebitelem.

2.4.3 Pracovní družstva (*Cooperativas de trabajo*)

Pracovní družstva jsou specifickou formou družstev, avšak než tento pojem vysvětlím, zaměřím se na družstva v Argentině jako taková.

Družstvo je autonomní asociace osob, které se dobrovolně sdružují za účelem čelit svým společným ekonomickým, sociálním a kulturním potřebám a tužbám prostřednictvím nějakého podniku, který je vlastněn společně a kontrolován demokratickými principy (INAES, 2007). V podstatě je družstvo podnikem, který je vlastněn společně a kontroluje se na bázi demokratických principů, a právě tyto dvě charakteristiky určují odlišnost družstev od ostatních typů organizací jako jsou podniky kontrolované kapitálem nebo vládními institucemi. Družstvo jako každý jiný podnik funguje v prostoru trhu a i z tohoto důvodu jeho fungování a řízení potřebuje být efektivní a účinné. K tomu, aby bylo dosaženo těchto požadovaných hodnot a zároveň demokratického způsobu řízení, mají družstva tři funkční

orgány: shromáždění, administrativní radu a právní zastoupení. Shromáždění je funkčním orgánem celého společenství členů, je prostorem, ve kterém se utváří instituce, definují se sociální předměty činnosti, spravuje se forma činnosti a také si mezi sebou volí autority, jako je právě administrativní rada. Administrativní rada je pak orgán, který administruje družstvo skrze mandát celého shromáždění a který rozhoduje o každodenních záležitostech, jež má vykonávat. Třetím funkčním orgánem je právní zastoupení, který představuje orgán vnitřní kontroly družstva a je pověřený uskutečňovat spolu s externím auditorem kontrolu správného vykonávání operací družstva a správnost prováděných účetních záležitostí (INAES, 2007).

Družstva se při svém založení a přivlastnění družstevní právní osoby zavazují, že ve svém fungování a řízení budou dodržovat tzv. *družstevní principy a hodnoty*. Jedná se o principy vzájemné pomoci, odpovědnosti, demokracie, rovnosti, spravedlnosti a solidarity, přičemž zakladatelé a členové mají jednat s přítomností etických hodnot čestnosti, transparency, sociální zodpovědnosti a starosti o druhé (INAES, 2007). Je velmi důležité všimnout si definice družstva, která uvádí, že členové vstupují a asociují se do družstva dobrovolně. To znamená, že i dobrovolně přijímají a zavazují se k dodržování zmíněných principů a pravidel, což vede k individuální i kolektivní zodpovědnosti členů družstva.

Co se týče fenoménu pracovních družstev, je nutné vyzvednout, že tento typ družstev vzniká za podpory státu, tzn. pracovní družstvo je výsledkem nejrůznějších státních programů a plánů¹³. Podle Resoluce číslo 2038/03 o pracovních družstvech je pracovním družstvem takové družstvo, které je vytvořeno uživateli sociálních programů státních, provinčních, obecních nebo pro nezaměstnané a jako sociální cíl má stanovené vytvoření pracovních míst (INAES, 2008). Pracovní družstvo je prakticky podnik a také je tak administrován, který je spolu se státními orgány veden směrem k pozitivnímu vývoji jako unikátní způsob poskytování pracovních míst, což je jeho hlavním cílem.

Jejich vznik byl státem podporován od roku 2003, kdy stát inicioval podporu konstrukcí bydlení, a to právě formou pracovních družstev. Resolucí 3026/06 poté rozšířil definici pracovních družstev i o další ekonomické produktivní činnosti a služby (z původní definice

¹³ Za vlády prezidenta Nestora Kirchnera došlo k formaci hned několika programů, které byly vytvořeny za účelem zvýšení zaměstnanosti (jako již zmiňovaný „Plan Jefas y Jefes de Hogar“). V rámci podpory zaměstnanosti skrze pracovní družstva byly formulovány programy nejdříve na družstvy samořízenou výstavbu bydlení (Programa Federal de Emergencia Habitacional), poté kanalizačních a vodních zařízení (Plan Agua mas Trabajo) a také komunitních, vzdělávacích center (Centros Integradores Comunitarios -CIC). Plan Manos de Obra a Jefas y Jefes de Hogar poté podporovali družstevní výrobní činnosti v rámci komunit. Za nejvíce uznávaný program ze strany družstev a jiných autonomních společenských jednotek je program CIC, díky kterému komunity mohou zkonstruovat prostory pro zdravotnické a vzdělávací služby a společné prostory pro kulturní a společenské aktivity. Z těchto programů (respektive z nich vzniklých prostor) vychází i další ekonomické a výrobní aktivity komunit spadající pod solidární ekonomiku.

hovořící jen o konstrukci bydlení). V roce 2007 stát pak registroval zhruba 3 848 pracovních družstev na celém území Argentiny s více než 60 miliony asociovaných pracovníků (INAES, 2008). Nejvíce byla pracovní družstva zakládána v rámci programů Programa Federal de Emergencia Habitacional (61 %) a Centros Intergradores Comunitarios (23 %) – druhý ze jmenovaných programů více komunitním a inovativním programem, během jeho dvou fází (v roce 2004 a 2007 vzniklo celkem 829 družstev, zejména pak v provinciích Buenos Aires a Córdoba (což je důležitým faktem pro tuto práci), (INAES, 2008).

Založení pracovního družstva je zcela stejné jako u zakládání každého jiného družstva. Osoby se asociují dobrovolně, na principech družstevnictví a s určitými sociálními cíli, které jsou v případě pracovního družstva nové pracovní pozice a zaměstnanost jeho členů (Peretti, 2003). Jsou to družstva zakládána pracovníky, kteří spojením své pracovní síly vytváří výrobní podnik, který produkuje statky nebo služby. Pracovníci takového družstva nejsou jeho zaměstnanci, ale autonomní osoby, které se sešly a zorganizovaly jako právní osoba (založily družstvo); jsou zároveň spolumajiteli a na jejich společném úsilí záleží, zda se družstvu bude dařit v dosahování ekonomických i sociálních cílů.

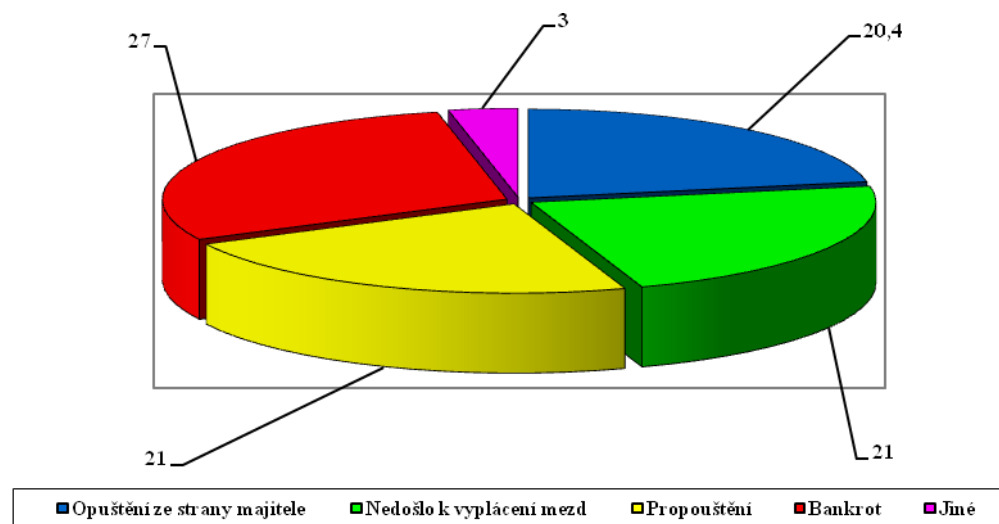
Pracovní družstva jsou jevem, který se vyskytuje v rámci Argentiny nejčastěji v provincii Buenos Aires a provinciích Jujuy, Tucuman, Santa Fe a Córdoba. Pracovní družstvo je formou nejčastěji vybranou jako řešení nezaměstnanosti, ale také při formalizaci pracovníky rekuperovaných firem/továren (viz následující kapitola 2.4.4.).

2.4.4 *Firmy obnovené vlastními pracovníky (Empresas recuperadas)*

Jedná se o zkušenost objevující se především po roce 2001, kdy velká většina z těchto firem vznikla právě mezi roky 2001 a 2002 jako odpověď na bankrot či opuštění firmy ze strany legálních majitelů (Ouvia, 2009). Firmy obnovené vlastními pracovníky jsou tedy takové firmy (továrny, podniky), které byly opuštěny svými majiteli nebo se nacházely ve stavu bankrotu či uzavírky, a byly převzaty, obnoveny a uvedeny do výroby svými vlastními pracovníky (Abramovich & Vazquez, 2006). Je velmi důležité vnímat tuto zkušenost jako reakci na hromadný zánik pracovních míst a nezaměstnanost způsobenou buď špatným řízením firmy, nebo vlastním rozhodnutím majitele firmu opustit. Jak sami zaměstnanci obnovených firem a továren zdůrazňují, nejedná se o ofenzivní přivlastnění velkých firem nebo továren, které se nachází ve stádiu normálního fungování a vzrůstu, ale jedná se o odpověď na sociální problém nezaměstnanosti vzniklé špatným nebo sociálně nezodpovědným řízením ze strany majitele. Jedná se o řešení, při kterém se znovu obnovuje výroba a pozastavuje se nad vztahem mezi kapitálem a prací (Abramovich & Vazquez, 2006).

Tedy pracovníky obnovená firma je nově se formující praktika vytvořená jako odpověď na krizi ze strany pracovníků; jedná se o způsob boje pracovníků, který kolektivní formou hledá odpověď na problémy nezaměstnanosti a uzavírky. Je to příklad zlepšení tradičních kapitalistických způsobů výroby a řízení vycházející od vlastních účastníků výroby (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004). Podle grafu č. 1 je patrné, že nejčastějšími příčinami, proč došlo k obnovení firmy nebo továrny ze strany pracovníků, byl právě proces opuštění majitelem (28 % ze všech rekonvalescentních firem v roce 2004), bankrot firmy (27 %) a také neobdržení mzdy (tedy hrubé porušení pracovních podmínek ze strany zaměstnavatele), (21 %).

Graf 1: příčiny rekonvalescence firem (v procentech)

Zdroj: Přeloženo a převzato z (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004)

Celkový počet pracovníky obnovených firem a továren je téměř 200. Zaměstnávají více než 10 tisíc pracovníků (Ouviňa, 2009); v roce 2004 to bylo 136 firem zaměstnávajících 8727 pracovníků, což je číslo sice vysoké, ale v poměru k celkovému číslu ekonomicky aktivní populace nepředstavuje zásadní číslo. (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004). Podle tabulky č. 2, si můžeme všimnout, že rekonvalescentní firmy se nejvíce nacházejí v provincii Buenos Aires (56 % v roce 2004), druhý největší počet firem je v samotném hlavním městě Capital Federal de Buenos Aires a na ostatní provincie připadá 20 % firem.

Tabulka 2: Výskyt rekuperovaných firem (v procentech)

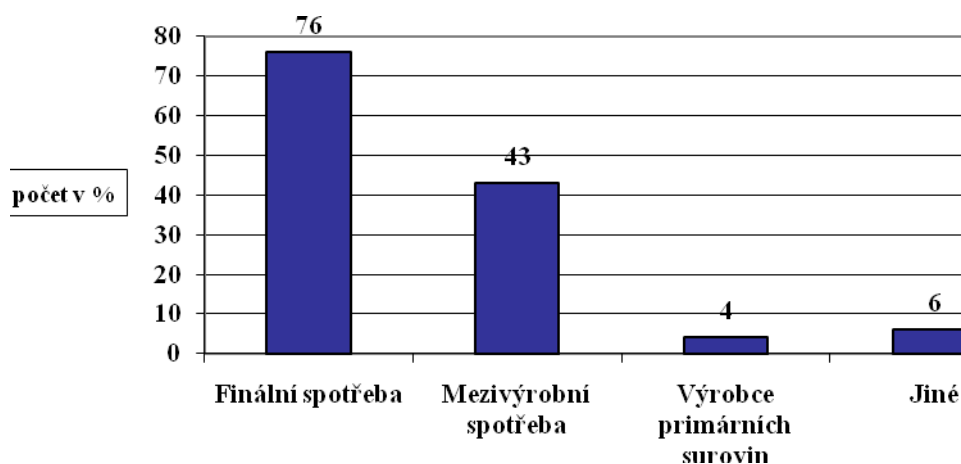
	Hlavní město Buenos Aires	Provincie Buenos Aires	Ostatní provincie
Procento	24	56	20

Zdroj: Přeloženo a převzato z (Trincherio, Llomovatte, & Grasso, 2004)

Převážná většina rekuperovaných firem vlastními pracovníky byla založena před rokem 1971 (jedná se o 64 % ze všech rekuperovaných firem v roce 2004), zatímco jen 26 % firem pochází z období mezi lety 1971 – 2004, přičemž většina z nich patří mezi malé a střední firmy (mající méně než 100 zaměstnanců), (Trincherio, Llomovatte, & Grasso, 2004). Důležitým poznatkem v návaznosti na stáří firem je skutečnost, že někteří pracovníci si prošli všemi historickými ekonomickými fázemi firmy/továrny, respektive procesem zániku domácí výroby dané firmy, pracovní flexibilizací let 90. i převzetím a obnovením firmy samořídící formou ze strany pracovníků.

Co se týká oboru, ve kterých firmy pracují, podle grafu č. 2 se jedná především ze 76 % o produkty finální spotřeby, ze 43 % procent o produkty mezispotřební a nejméně probíhá rekuperace firem věnujících se výrobě primárních surovin.

Graf 2: Obory průmyslu a poměr rekuperovaných firem (v procentech)

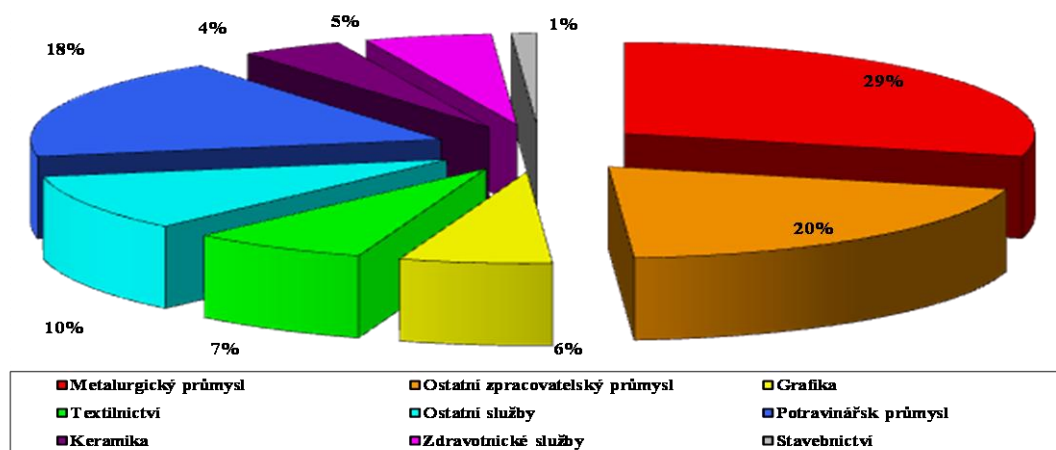

Zdroj: Přeloženo a převzato z (Trincherio, Llomovatte, & Grasso, 2004)

Pokud uvažujeme nad konkrétními odvětvími průmyslu, v rámci kterých se vyskytují vlastními pracovníky obnovené firmy, nejčastěji se tak děje právě v průmyslu metalurgickém (viz. graf č. 3, 28,5 % z tehdejšího počtu 136 firem v roce 2004), následuje průmyslové

odvětví nazvané jako ostatní výroba (19,7 %) a potravinářský průmysl (18,2 %). Stojí za to zmínit i služby jako je například zdravotnictví, kdy ze 136 firem se 5,1 % zabývalo zdravotnickými službami a ostatní služby (jako například doprava, vzdělání či ubytování) z celkového počtu zaujímají mezi rekuperovanými firmami 10,2 % (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004).

Graf 3: Odvětví průmyslu a výskyt rekuperovaných firem (v procentech)

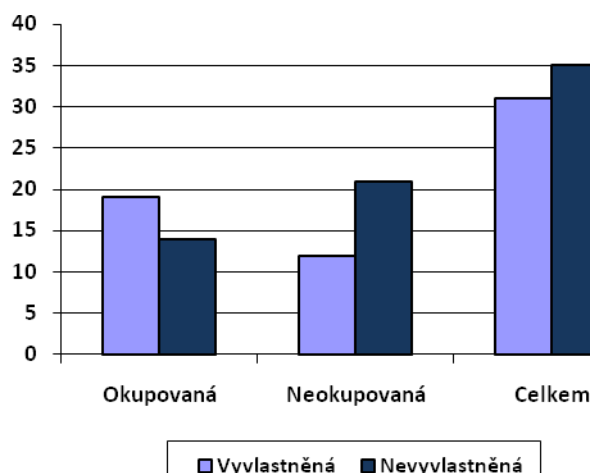

Zdroj: Přeloženo a převzato z (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004)

Samotný proces rekuperace firem a továren je velmi náročný, legálně často těžce vyřešitelný a v podstatě patří k nejsložitější fázi uvedení do provozu pracovníky převzatou firmu. Během tohoto procesu může či nemusí dojít k okupaci firmy/továrny pracovníky. Okupací prošlo do roku 2004 50 % ze všech obnovených továren (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004). Proces okupace může znamenat při snaze rozběhnout továrnu tu největší překážku, avšak neznamená, že bez okupace je snadnější počátek výroby. V podstatě neexistuje případ, kdy by dělníci okupovali továrnu, aniž by je k tomu okolnosti nedohály, a okupace také nemusí být jedinou cestou, jak uzavíreč továrny či strukturální nezamestnanosti zabránit. V některých případech se osvědčilo vyvinout raději tlak na politickou sílu, která mohla poskytnout řešení právní cestou (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004). Tento konflikt, kterým si projdou pracovníci při rekuperaci, vyžaduje kolektivní soudržnost a vysokou míru kolegiality, díky které se nakonec podaří některým dosáhnout i vyvlastnění celé firmy či továrny. Jak ukazuje graf č. 4, při okupaci firmy je o něco málo větší procento firem, které dosáhly i konečného

vyvlastnění. Z celkového počtu rekuperovaných firem však převládají ještě nevyvlastněné, nicméně spousta z nich se stále nachází v procesu jednání o vyvlastnění. Velmi podstatnou zmínkou je právní status firem, který získávají po rekuperaci.

Graf 4: Vztah mezi okupací a vyvlastněním

Zdroj: Přeloženo a převzato z (Trincheru, Llomovatte, & Grasso, 2004)

Vždy po rekuperaci firmy/továrny nastává debata, zda se přeměnit v družstvo nebo zda se z části nechat zestátnit (příčemž řízení je ponecháno na pracovnících). Převážná většina – 95 % z celkového počtu rekuperovaných firem v roce 2009 – se rozhodne používat *právníckou osobu družstva* (ze španělštiny *cooperativa de trabajo*, do češtiny přesněji přeloženo jako pracovní družstvo). Jedná se o právní formu představující jeden z nejrychlejších právních způsobů nabytí právnické osoby, které má principy slučitelné s charakteristikou nové organizace řízení (horizontálnost) a v neposlední řadě družstva získávají poměrně značnou autonomii vzhledem ke státu. Pouze 5 % spoléhá na stát jako na právnickou osobu (Ouviña, 2009).

Se získanou autonomií a určitou formou samořízení však souvisí i problémy, kterým musí toto nové samořídící těleso pracovníků čelit. Mezi tyto problémy mohou patřit projevy makroekonomických faktorů, právní těžkosti, nedostatečné podmínky pro získání přístupu ke pracovnímu kapitálu a samozřejmě problémy pocházejí z vlastních vnitřních procesů samořízení (Vazquez & Deux Marzi, 2006) jakožto nového a pracovníky nezkoušeného způsobu řízení.

Rekuperované firmy/továrny jsou ve většině případů považované za součást solidární ekonomiky nejen díky formě řízení a způsobu utváření pracovních míst, ale i pro svou

sociální činnost. Mnoho z nich totiž se vzniklým ziskem zachází nejen ve prospěch firmy (investice, rozvoj, apod.), ale také přesně dokáže, díky samořízení ze strany pracovníků, adresovat své sociální potřeby, které není stát schopen zajistit. Tedy vedle výrobní činnosti mnoho z nich buduje nejrůznější vzdělávací a kulturní centra – zřizují se školy (například maturitní kurzy pro pracovníky, kteří neměli možnost jej dokončit nebo začít), knihovny a kulturní centra, kde participují nejen samotní pracovníci, ale i jejich rodiny (Ouviña, 2009). I proto můžeme označit firmy, které prošly rekuperací ze strany vlastních pracovníků za novou organizaci, která má za cíl nejen pokračovat s výrobní aktivitou, ale také vyvíjet nové aktivity formou participativní organizace, a tím uplatňovat hodnoty solidarity v praxi.

2.5 SOLIDÁRNÍ EKONOMIKA V ARGENTINĚ- SHRNU TÍ

Historický socio-ekonomický a politický kontext Argentiny, zejména pak let 90., kdy proběhla ekonomická reforma prostřednictvím rozsáhlé privatizace a odvážné deregulace trhu, který vyústil 2001 ve státní krizi, měl za následek sociální mobilizaci téměř všech sociálních sektorů. S nástupem vlády od roku 2003 se stát snažil za pomoci nejrůznějších programů snížit nezaměstnanost. Za cíl si mimo jiné určil i rozvoj principů sociální/solidární ekonomiky a její představitelé a účastníci se tak stali nepřehlédnutelným hráčem na poli veřejné politiky při vytváření zaměstnání a začleňování vyloučených osob ze společnosti. Díky nejrůznějším aktivitám občanské společnosti, která hledala alternativní ekonomické cesty jak dostat naplnění svých základních sociálních potřeb a požadavků, se rozvinulo hned několik forem organizací, hnutí a iniciativ, které každodenní praxí poukazují na funkci, kterou má sociální/solidární ekonomika (Castelao Caruana, 2009).

3 VYBRANÉ SUBJEKTY SOLIDÁRNÍ EKONOMIKY

V této kapitole se věnuji vybraným subjektům solidární ekonomiky, které jsem si zvolila k rozboru v rámci praktické části práce. Vybrané organizace a hnutí reprezentují typy organizací/hnutí, které jsem rozebírala v kapitole 2.4, jedná se tedy o příklady městských autonomních celků aplikujících solidární ekonomiku v každodenní praxi. Popisuji šest vybraných organizací/hnutí, které působí v argentinském městě Córdoba. Snažím se vystihnout podstatu vybraných organizací/hnutí z hlediska jejich zařazení podle předešlých teoretických myšlenek, z hlediska jejich historie (vznik, počátky činnosti), jejich současné činnosti a fungování. Informace, které o jednotlivých celcích uvádím, pochází z mého pozorování a rozhovorů se členy každé organizace, které mi byly poskytnuty. Uvádím proto informace, které jsou podstatně ve vztahu k hlavní výzkumné otázce a které považuji z hlediska smyslu této práce za důležité.

Tato kapitola slouží především jako úvod k následující kapitole, ve které tyto organizace/hnutí analyzuji a rozebírám vzhledem k hlavní výzkumné otázce.

3.1 COOPERTIVA DE TRABAJO EL ABASTO LTDA. (PRACOVNÍ DRUŽSTVO EL ABASTO LTDA.)

3.1.1 Zařazení

Cooperativa El Abasto je příkladem pracovního družstva vzniklého po roce 2001 jako reakce na argentinskou státní krizi. Konkrétně její zakladatelé se ocitli mezi mnoha nezaměstnanými pracovníky, kteří se snažili hledat cestu, jak zaměstnaností aktivně bojovat a čelit jí. Jak jsem zmiňovala v kapitole 2.4.3, pracovní družstva vznikala v rámci nejrůznějších vládních plánů a programů. Toto družstvo vzniklo jako reakce na vládní pobídku určenou nezaměstnaným (více v části popisující vznik družstva). Znamená to tedy, že za formací tohoto družstva stojí problematika práce na pracovním trhu jakožto následek politik aplikovaných v letech 90., kdy byli zakladatelé po roce 2001 dlouhodobě nezaměstnanými. Pokud se vrátíme k teoretickým úvahám o cestách vzniku solidární ekonomiky Luise Razeta (kapitola 1.4), můžeme problematiku formace tohoto družstva zařadit do tzv. cesty skrze realitu práce a také cestu skrze krizi ve družstevnictví a v neposlední řadě také cestu vycházející k solidární ekonomice z chudoby. V rámci mezinárodního zařazení, které jsem zmiňovala v souvislosti s definicemi

určenými na Světovém ekonomickém fóru, můžeme toto družstvo zařadit mezi aktivitu solidární ekonomiky uváděnou jako vytváření a uchovávání pracovních míst ve výrobních dílnách a podnicích v Latinské Americe.

3.1.2 Vznik

Cooperativa El Abasto byla formálně založena v roce 2005, kdy se její zakladatelé rozhodli oficiálně přijmout status družstva, avšak jeho formace má původ v letech předcházejících - roku 2005. Jako dlouhodobě nezaměstnaní se začali zakladatelé (dva muži) zajímat o formy samořízení a organizování práce při výkonu neformálního zaměstnání na hlavním zeleninovém a ovocném trhu města Córdoby, kde pracovali jako neorganizovaní nájemní pracovníci pro nakládání a vykládání beden se zeleninou a ovocem. Nesouhlasili se způsobem zacházení s nájemnými pracovníky (neformální pracovní pozice bez pojištění a sociálního zabezpečení při práci v nebezpečných podmínkách) a také s organizací práce (neformální typ práce pro soukromou společnost, kdy každý pracovník si pronajal za poplatek pracovní nářadí, existence vysoké míry konkurence mezi nájemnými pracovníky vedla k nepřirozené soutěživosti a konfliktům). Následkem této pracovní reality, kterou zakladatelé družstva zažili, se začali zajímat o jiné formy organizace práce a dostali v rámci vládních programů nabídku skrze jednoho přednášejícího na univerzitě navštěvovat kurz o družstevnictví a podpůrné činnosti. To znamenalo zanechat celodenní práce na trhu a věnovat se studiu, přičemž vydělávání na živobytí v jejich případě představovalo v té době pouliční prodej doma vyrobených potravin (chleba, pečivo, rychlé občerstvení). Po absolvování vysokoškolského kurzu se rozhodli zakladatelé založit družstvo (v roce 2005), které bude fungovat na družstevnických principech a bude se věnovat vykládání a nakládání ovoce a zeleniny na trhu, kde předtím pracovali jako nájemní dělníci. Díky vládním a univerzitním programům obdrželi několik půjček ke koupi pracovního nářadí (vozíků) a počítače, který jim umožnil snadnější administraci.

3.1.3 Dnešní situace

Dnes družstvo funguje s celkem 90 členy (přičemž funguje na bázi, kterou popisují v kapitole 2.4.3, shromáždění, administrativní rada, jeden člen má funkci pokladníka, zbytek členů se věnuje práci na zeleninovém trhu) a zabývá se vykládáním a nakládáním ovoce a zeleniny na ústředním velkoobchodním trhu města Córdoby. Členové družstva jsou nezávislé osoby sdružující se za účelem práce, přičemž družstvo jim poskytuje službu zapůjčení pracovního nářadí za poplatek, který je využíván na chod družstva a také z každého tohoto denního

poplatku za půjčení odvádí člen 5 pesos¹⁴ do fondu solidarity. Fond solidarity je družstevní spořicí fond, který slouží jako rezerva pro členy v případě závažných zdravotních problémů člena družstva nebo jeho rodinných příslušníků. Práce ve družstvu je formální prací, družstvo má uzavřenou smlouvu se zdravotní pojišťovnou a jeho členové mají záruku sociálního důchodového zabezpečení.

Členy družstva jsou muži (vzhledem k vykonávání těžké fyzické práce nejsou přijímány ženy) jakéhokoli aktivního věku (od 18 do 70 let). Ve družstvu je zhruba 60 % členů ve věku 18-40 let, 28 % tvoří muži ve věku 40-50 let a zbylá 2 % připadá věk členů mezi 50-70 lety.

3.1.4 Odůvodnění výběru

Družstvo El Abasto jsem si vybrala z důvodu jejich příkladného následování družstevních principů, jež ve srovnání s jinými pracovními družstvy, která na hodnoty a principy příliš nedbají, má El Abasto velkou snahu svým členům nejen zajistit důstojnou práci, ale i povědomí o hodnotách společné práce a budování družstva jako společného podniku založeného na hodnotách a principech družstevnictví (viz kapitola 2.4.3 a příloha 6.3). Dalším důvodem mého rozhodnutí pro analýzu tohoto celku solidární ekonomiky jsou jeho činnosti mimo pracovní dobu, kdy se snaží o zajištění některých důležitých služeb (například vzdělání, očkování apod.), a to nejen pro své členy, ale i jejich členy rodiny i ostatní pracovníky pracující na zeleninovém a ovocném trhu.

3.2 COOPERATIVA DE TRABAJO LUCIVID (PRACOVNÍ DRUŽSTVO LUCIVID)

3.2.1 Zařazení

Družstvo Lucivid je také pracovním družstvem stejně jako Cooperativa El Abasto, avšak jeho kontext je poměrně odlišný z hlediska jeho vzniku a sociální reality, ze které vzešlo. Pro vymezení Družstva Lucivid opět použiji teorie Luise Razeta o cestách k solidární ekonomice (kapitola 1.4.). Toto družstvo započalo svou cestu v prostředí chudoby, která projevila také zničením rodinných vztahů. Tato cesta vede k solidární ekonomice skrze chudobu a krizi v rodině, jako základní společenské jednotce. Členové, bývalé děti (mládež) ulice, došli ke družstevnictví oklikou přes nenápadné obchodování s drogami a krádeže až přes závislost na drogách a úplné sociální vyloučení spojené se stigmatem dětí/mládeže ulice. Kontext tohoto

¹⁴ 5 pesos v přepočtu na Kč je zhruba 20-22 Kč (v závislosti na pohybu kurzu argentinského pesu vůči americkému dolaru). K přepočtu jsem použila aktuální kurz České národní banky amerického dolaru k 5. 6. 2011.

družstva má tedy nejen význam vytváření pracovních míst, ale především sociálního začlenění skrze samořízenou práci, družstevní principy a hodnoty.

3.2.2 Vznik

Družstvo Lucivid se zformovalo v roce 2005 a to z vlastní iniciativy skupinky mladých lidí, kteří se věnovali umývání autoskel na hlavních dopravních tazích v centru města Córdoba a pouličnímu prodeji časopisu *Luciernaga*¹⁵. Někteří mladí lidé z organizace *Luciernaga* nesouhlasili se systémem prodeje časopisu a začali hledat možnosti formální samořízené a nezávislé práce, která by jim zajistila pravidelný příjem, sociální zabezpečení a také jim umožnila se začlenit do společnosti a hlavně dostat se z prostředí ulice. Zakladatelé při uvažování o samostatné práci zvolili princip družstevnictví, jehož horizontálnost, principy a hodnoty byly skupině mládeže z ulice v rámci možností slučitelné s realitou, z níž pochází. Navíc, získání právní osoby družstva bylo dostupné i z jejich předchozí životní situace. Náplň práce družstva taktéž hledali skrze jim dostupné možnosti – vyšli z předchozí zkušenosti mytí autoskel (činnost nevyžaduje žádné vzdělávací nároky ani vysoké investice do pracovního nářadí) a poměrné mezery na trhu (neexistence malé firmy, která by se živila jen čištěním výloh a vitrín, vyskytují se jen větší firmy poskytující komplexní úklidový servis).

3.2.3 Dnešní situace

Družstvo Lucivid se věnuje mytí a čištění výloh a vitrín obchodů a kanceláří, které sídlí v centru města Córdoba. Za své působení si již vybudovalo vztahy s jejich pravidelnými zákazníky (více jak 160 zákazníků), a skrze tuto práci postupně pomáhají svým členům začlenit se do společnosti (kontaktem se zákazníky), získávat si pracovní a jiné společenské návyky a také svou službou a kontaktem se zákazníky překonávají předsudky společnosti vůči dětem a mládeži ulice.

Družstvo má jen 10 členů, z nichž všichni se věnují mytí vitrín a jeden ze členů se při této činnosti stará ještě o administrativní záležitosti. Co se týče procesů rozhodování, družstvo jedná z hlediska malého počtu členů na úrovni shromáždění, které svolává podle potřeby, minimálně však jednou za týden.

¹⁵ Pouliční prodej časopisu *Luciernaga* je činností argentinské neziskové organizace *Luciernaga*, která se takto snaží poskytnout příjem na provoz centra pro děti ulice a také jim zajistit samotný drobný příjem. Tento časopis je obdobnou verzí českého časopisu *Nový prostor*. Program zmíněné neziskové organizace je poměrně diskutován s ohledem na fakt, že děti a mládež se i po několika letech stále nacházejí na ulici a prodávají časopis, což je vzhledem k cíli organizace (dostat děti/mládež z ulice) velmi diskutabilní.

3.2.4 Odůvodnění výběru

Družstvo Lucivid představuje mezi pracovními družstvy města Córdoby výjimku. Toto pracovní družstvo totiž nevzniklo jen za účelem vytvoření nových pracovních míst, ale zejména z důvodu sociální integrace sociálně vyloučených (často i drogově závislých) členů. Při výběru mě zaujala snaha a dobrovolné rozhodnutí členů o vytvoření vlastního podniku (pod právníkou osobou družstva), který jim zaručí nezávislost a možnost samostatného řízení, díky kterému mohou získat pracovní návyky, odpovědnost a další schopnosti, které jako mládež z ulice neznají.

3.3 COOPERATIVA DE LOS CARREROS¹⁶ Y RECICLADOS (RECYKLAČNÍ DRUŽSTVO)

3.3.1 Zařazení

Jedná se o družstvo, které jako jediné vzniklo v dřívějším historickém období. Proto i jeho zařazení jako pracovní družstvo není formálně správné (pracovní družstva podle definice z oficiálních argentinských zdrojů vzniká na základě nějakého vládního programu nebo plánu z období po roku 2001), nicméně svým charakterem, fungováním a činnostmi ho můžeme označit za pracovní družstvo. Svým fungováním a činnostmi vytváří pracovní místa pro sociálně vyloučenou specifickou skupinu lidí, která by jinak byla v situaci naprostého vyloučení a dlouhodobé nezaměstnanosti.

Co se týče zařazení podle cesty, kterou toto družstvo směřuje k solidární ekonomice, pak rozhodně vychází z prostředí chudoby a sociálního vyloučení a specifickým způsobem také ze situace upozorňující na problémy životního prostředí. Velmi důležitým faktem je, že toto družstvo není formálně uznané státem jako právní osoba, tzn., jeho činnost není formalizovaná, ačkoli funguje v praxi jako družstvo a na principech družstevnictví. Další cestou, po které směřuje toto družstvo, vychází z neuznání jeho činnosti státem jako formální, důstojné a přínosné práce, jde tedy o krizi v uznání některé lidské činnosti a práce (v tomto případě sběr a následná recyklace odpadových materiálů). Z hlediska mezinárodního zařazení tohoto družstva podle definic Světového sociálního fóra, přiřazuji jeho činnost k aktivitám

¹⁶ Carrero – označení pro člověka, který se žije svozem, recyklací a prodejem odpadních materiálů. Ve městech v Argentině představují tito lidé jednu z nejslabších sociálních vrstev. V Córdobě se takto žije na 60 tisíc osob. Pro svou práci při svozu odpadových materiálů používají malé vozíky tažené koněm, což uprostřed města plného dopravních prostředků budí velkou pozornost. Tito lidé jsou kvůli svému sociálnímu postavení, pracovní náplni (přebírání odpadů), společenským návykům (například jejich děti neplní školní docházku a používání zvířat při práci), jsou společností odsuzováni a leží na nich a jejich práci poměrně velké společenské stigma. Největším problémem však je neuznání jejich práce, jako formální práce, a tudíž tito lidé nemají žádné sociální jistoty (sociální a zdravotní pojištění, penzi, atd.), což do jisté míry prohlubuje jejich chudobu.

označeným jako kolektivní ochrana životního prostředí v podobě asociací, recyklačních podniků globálního „Jihu“.

3.3.2 Vznik

Hnutí/sdružení carreros se zformovalo v roce 1975, tedy v letech mezi vládami vojenského režimu, na který v podstatě carreros reagovali sdružením se. Nacházeli se v situaci, kdy jako samostatní pracovníci v ekonomickém modelu neoliberalismu (aplikovaného vojenským režimem) neměli možnost obstát a kdy jako skupina identifikující se s vykonávanou činností měli v sobě navzájem sociální i ekonomickou oporu. Během nejtvrděšího období vojenské diktatury jim byla zakázána jejich činnost, avšak lidé sdružení jako carreros se živili v tajnosti svou činností. V roce 1978 se malá skupinka carreros odhodlala vystoupit z tajnosti a odhodlala se přesunout se z centra a okraj města kvůli hrozícímu nebezpečí. Takto tato oddělená skupinka fungovala až do let demokracie (rok 1983), kdy poté měli povolenou činnost, ale pod podmínkou formalizace. Rozhodli se tedy založit si družstvo se sídlem v okrajové části Córdoby nazývané jako Villa Urquiza. V té samé době ostatní carreros, kteří zůstali v centru, také založili své družstvo v městské části zvané San Vicente. Pro tuto práci jsem si však vybrala menší družstvo sídlící ve Villa Urquiza.

3.3.3 Dnešní situace

Družstvo Cooperativa de carreros y reciclados má v dnešní době funkční část recyklační (carreros se z družstva již odpojili), kterou tvoří jen pět členů, protože jeho ekonomická situace jí nedovoluje zaměstnávat více lidí (tak jak tomu bylo v předchozích letech, kdy byli sdružení i spolu s carreros). Členové družstva jsou zároveň členy jedné rodiny, jedná se tedy o formu rodinné solidární ekonomiky.

Tedy, recyklační družstvo se zabývá především recyklací dovezeného materiálu. Dříve vykupovalo družstvo směsný odpad od přidružených carreros (dovážejících odpad koňským povozem), v dnešní době mají dohodu s městským úřadem, že směsný odpad jim jednou týdně přiveze popelářský vůz firmy, která se formálně stará o odvoz odpadů ve městě. Práce členů družstva je pak tento směsný odpad přebrat, vybrat recyklovatelné položky a následně zavést do výkupu recyklovatelných materiálů (do soukromého podniku). Výkupní cena je určována situací na trhu, což ekonomickou činnost družstva velmi ovlivňuje.

3.3.4 Odůvodnění výběru

Družstvo Carreros a reciclados je hodně odlišné od pracovních družstev v Córdobě, protože sdružuje velmi specifickou skupinu osob (podobně jako předchozí zmíněné družstvo Lucivid).

Jde o družstvo, které stále bojuje za své uznání a snaží se o získání statutu formálních zaměstnanců města (respektive státních zaměstnanců starajících se o údržbu města), který by jim mohl zajistit alespoň základní sociální jistoty, které při si z hlediska finanční situace odvozené od jejich práce nemohou dovolit. Toto družstvo mě zaujalo i svou dlouhou historií a vývojem (už jen činnost recyklační) a také mě upoutala důstojnost členů vykonávající společností zavrhanou činností, která je přitom pro města přínosná z hlediska čistoty a ochrany životního prostředí. Dalším důvodem mého výběru je i situace a prostředí nejnižších sociálních vrstev, ve které družstvo funguje a odkud pochází jeho členové.

3.4 ASAMBLEA POPULAR DE LOS BOULEVARES (LIDOVÉ SHROMÁŽDĚNÍ ČTVRTI BOULEVARES)

3.4.1 Zařazení

Asamblea Popular de los Boulevares je mezi vybranými celky solidární ekonomiky jediným reprezentantem lidových shromáždění, které jsem popisovala v kapitole 2.4.2. Jedná se tedy primárně o politicky zaměřené uskupení dobrovolníků, které však poskytuje v oblasti městské čtvrti, v níž se nachází, i zdravotnické služby. Reprezentuje zároveň jediné lidové shromáždění, které vzniklo jako reakce na krizi po roce 2001 a které doposud funguje a provozuje činnost zařaditelnou do solidární ekonomiky.

Vzhledem k zařazení Luise Razeta, odkud vychází toto shromáždění směrem k solidární ekonomice, můžeme zařadit vznik tohoto shromáždění jako následek tendencí o celospolečenskou změnu (tedy snaha o formaci tzv. „jiné“ ekonomiky). Shromáždění reaguje svou činností i na současný rozvoj (kladoucí pod vlivem neoliberalistického modelu důraz jen na ekonomický růst jako jediný ukazatel), k solidární ekonomice je směřuje cestou snahy o utváření modelu udržitelného rozvoje.

3.4.2 Vznik

Lidové shromáždění čtvrti Boulevares vzniklo po prosincové státní krizi roku 2001, respektive v roce 2002, a jeho zakladatelé se inspirovali u lidových shromáždění vzniklých ve čtvrtích hlavního města Buenos Aires. Jeho vznik byl ovlivněn zejména situací ve čtvrti Boulevares, kde se po roku 2001 zvedla kriminalita, kterou lidové shromáždění chtělo primárně řešit. Kriminalita však byla jen následkem chudoby, na kterou se toto shromáždění rozhodlo odpovídat skrze svou činnost. Jako velká většina shromáždění reagovala na výzvy vládních programů a plánů, konkrétně na plán Jefas y Jefes de Hogar (zmiňovaný v kapitole XX). Shromáždění si vzalo na starosti administraci tohoto plánu a vymyslelo činnosti

(komunitní jídelna, šatník, knihovna, doučování dětí, zdravotnické prohlídky), které vykonávali nezaměstnaní ze čtvrti Boulevares za sociální podporu poskytovanou státem. Po zrušení tohoto programu se rozhodla omezit svou činnost a ponechala si jen některé činnosti.

3.4.3 Dnešní situace

Shromáždění dnes působí v sestavě dvaceti dobrovolných členů, kteří se střídají při provozu zdravotnického zařízení, což je hlavní činností tohoto lidového shromáždění. Členové vykonávají činnost ve shromáždění dobrovolně, bez nároků na finanční ohodnocení, tzn. že členové shromáždění se touto činností neživí. Jak jsem zmínila, hlavní činností je provoz zdravotnického zařízení, které poskytuje služby konzultace všeobecného lékaře, oftalmologa, psychologa, gynekologa, pediatra, zubního lékaře, odběrů Služby jsou určeny zejména pacientům ze slabších sociálních vrstev, pro něž jsou ceny služeb finančně dostupnější než je tomu v případě soukromých klinik, ale i lidem ze čtvrti Boulevares, pro něž je služba výhodná z hlediska dostupnosti a pohodlí. Provoz kliniky je pokryt z poplatků, které hradí pacienti za služby, a také z činností, jako je komunitní šatník (second hand styl prodeje oděvů) a z prodeje členy domácí vyrobeného rychlého občerstvení.

3.4.4 Odůvodnění výběru

Jelikož je Asamlea Popular de los Boulevares jediným fungujícím lidovým shromážděním v Córdobě, je důvod výběru zřejmý. Shromáždění mě navíc zaujalo specificky řízeným provozem zdravotnického zařízení, které poskytuje péči ve čtvrti.

3.5 COOPERATIVA DE TRABAJO DE LA SALUD JUNIN

3.5.1 Zařazení

Ačkoli má klinika Junin v názvu pracovní družstvo (cooperativa de trabajo), reprezentuje mezi vybranými celky solidární ekonomiky pracovníky obnovenou firmu. Je příkladem firmy (privátní kliniky), která po převzetí a obnovení provozu ze strany zaměstnanců převzala právní osobu pracovního družstva (jak jsem uváděla v kapitole 2.4.4). V Córdobě patří mezi několik málo pracovníky obnovených firem, z nichž je jedinou, která se věnuje zdravotnickým službám.

Lze o ní říci, že jde cestou k solidární ekonomice vycházející ze špatných pracovních podmínek, tedy z problematiky současného stavu práce. Z mezinárodního pohledu na solidární ekonomiku, tak jak jsem uváděla v kapitole 1.4., představuje aktivitu kolektivní zdravotnické služby.

3.5.2 Vznik

Jako většina rekonvalescentních firem vznikla tato družstevní klinika následkem krize po roce 2001, kdy v období soukromého vlastnictví kliniky zaměstnanci neobdrželi platy za posledních šest pracovních měsíců. Majitel soukromou kliniku opustil a zanechal ji bez řízení a své zaměstnance bez práce. Navíc tito zaměstnanci neměli možnost najít si nové pracovní místo, protože se v Córdobě zavřelo hned několik klinik v důsledku opuštění ze strany majitelů. Proto se několik zaměstnanců kliniky rozhodlo ji po vzoru předchozích rekonvalescentních firem obnovit společnými silami. Došlo k zabránění kliniky a vyjednávání s právními zástupci jejích původních majitelů. Ti ji po svém odchodu prodali nově vzniklé neznámé firmě, aby ztížili vyvlastnění této kliniky. Nakonec kliniku odkoupilo město a zaměstnanci si založili pracovní družstvo, které začalo poskytovat zdravotnické služby. Zaměstnanci postupně uváděli části kliniky do provozu, rekonstruovali zastaralé a zničené části kliniky.

3.5.3 Dnešní situace

Klinika má status pracovního družstva, funguje tedy podle pravidel družstevnictví na základě pravidelné činnosti shromáždění, administrativní rady a právního zastoupení. Dnes má klinika celkem třicet členů družstva, z nichž většinu tvoří zaměstnanci původní soukromé kliniky, kteří se zasloužili o rekonvalescenci. To znamená, že ne všichni zaměstnanci jsou členy družstva, přestože je členství otevřeno všem zaměstnancům i profesionálům¹⁷. Formální členové jsou tedy nezávislími pracovníky, kteří ve družstvu zaměstnávají i nečleny – zaměstnance a profesionály. Klinika poskytuje služby hned několika lékařských specializací: pediatrie, gastroenterologie, hematologie, neurologie, kardiologie, dermatologie, plastické chirurgie, urologie, gynekologie, psychiatrie, imunologie, všeobecné chirurgie, oftalmologie. Mimo jiné je na klinice 24 hodin přítomná lékařská pohotovost a ve spolupráci s kubánskou vládou funguje operační program „Milagro”¹⁸.

3.5.4 Odůvodnění výběru

Klinika Junin představuje jednu z mála pracovníky obnovených firem, která existuje v Córdobě a jediným družstvem tohoto charakteru, které se věnuje poskytování zdravotních

¹⁷ Profesionálem je v argentinském zdravotnictví označován lékař (všeobecný i atestovaný odborný), přičemž za zaměstnance kliniky jsou označovány zdravotní sestry (bratři), ošetřovatelé, zaměstnanci věnující se údržbě a úklidu kliniky a administrativní pracovníci.

¹⁸ Operace Milagro – program operací oční sítnice, který je financován kubánskou vládou a je poskytován těm, kteří ji potřebují, zdarma. Operace provádějí kubánští lékaři, kteří pobývají vždy ve vymezených časových obdobích v Córdobě.

služeb. Navíc zajímavým faktem je, že členy družstva netvoří všichni zaměstnanci, ačkoli mají otevřené členství a dochází tak k situaci, kdy družstvo má své zaměstnance. Pracovníky obnovená klinika je zajímavá i jako třetí nebo další typ poskytování zdravotních služeb (po státním a soukromém zdravotnictví).

3.6 CTD ANIBAL VERON CÓRDOBA DE COMUNIDAD DE MARTA JUANA GONZALES (KOORDINÁTOR NEZAMĚSTNANÝCH PRACOVNÍKŮ ANIBAL VERON CÓRDOBA V KOMUNITĚ MARTY JUANY GONZALES)

3.6.1 Zařazení

CTD Anibal Veron (Coordinadora de Trabajadores Desocupados, do češtiny přeloženo jako Koordinace nezaměstnaných pracovníků) je celonárodní politické a sociální uskupení nezaměstnaných pracovníků, které je známé svou činností jako hnutí hlídkujících (movimiento piquetero; viz kapitola 2.4.1.). Působí hned v několika argentinských provinciích, mimo jiné i v Córdobě. V popisu se budu věnovat tedy jen místní córdobské skupině Anibal Veron působící v komunitě Comunidad de Martha Juana Gonzales. Toto hnutí je z hlediska politické autonomie zařaditelné mezi hnutí, která si udržují jen určitou malou míru autonomie. Mezi její politické činnosti patří podpora současné vlády Kristiny Fernandez de Kirchner, to znamená, jsou nakloněni kirchnerismu.

Hnutí Anibal Veron (jeho córdobská skupina) svou činností vychází k solidární ekonomice z reality chudoby, respektive z krize, které měly rodiny s podmínkami bydlení. Hnutí svou činností také hledá formy „jiné ekonomiky“, kterou se vydalo na cestu až k solidární ekonomice.

3.6.2 Vznik

Místní skupina CTD Anibal Veron v Córdobě působí v komunitě Marta Juana Gonzales (MJG) od roku 2009, respektive počátky této nové komunity jsou spjaty se zabráním půdy v roce 2009. Hnutí Anibal Veron slouží právě v takových situacích, kdy lidé, často formálně nezaměstnaní se rozhodnou řešit svou situaci (v tomto případě nedostupné nájemné bydlení) vlastní iniciativou. V případě dnešní komunity MJG řešení spočívalo v tom, že pod záštitou hnutí CTD Anibal Veron zabrali lidé půdu, která patřila multinacionálnímu podniku ECIPSA (majitel pozemku více jak 10 let neprojevil žádnou činnost ani iniciativu, která by prokázala využívání pozemku) za účelem výstavby domů určených bydlení. Sešlo se tedy na 250 rodin, každá si zabrala svou parcelu (část pozemku) a společně hlídali tento společný majetek. Tři měsíce na tomto pozemku žilo a střídalo se v hlídkování všech 250 rodin, některé však tento

boj vzdaly pod nátlakem policie. Po třech měsících municipalita rozhodla tento boj vzdát, policejní hlídky stáhla a pokusila se jednat s oficiálním majitelem půdy. Rodiny si postupně na tomto pozemku začaly stavět obydlí (většinou z dřevěného nekompaktního materiálu). Celý proces zabírání pozemku a postupné výstavby byl pod tlakem nestálé hrozby vystěhování, kdy ne všech 250 rodin tento nátlak vydrželo.

3.6.3 Dnešní situace

Dnes je po téměř dvou letech komunita uznána vedoucími městskými institucemi a na pozemku vyvlastněném městem vyrůstají domy (již z bytelných materiálů), mezi domy se objevují zahrádky se zeleninou, vysazují se stromy. Hnutí se podílí na nejrůznějších politických akcích, demonstracích a protestech, které se slučují s jejich politickým programem, dodržováním lidských práv a sociální spravedlnosti.

V komunitě Marty Juany Gonzales žije zhruba 200 rodin, které se podílely na záběru půdy. V centru komunity byl vybudován společný komunitní prostor – komunitní centrum. Toto centrum bylo vybudováno za přispění obyvatel komunity, kteří společnými silami organizují také aktivity a služby pro rodiny žijící v komunitách. Hlavní vedoucí aktivit a „konzultanti“ pocházejí z hnutí CTD Anibal Veron. Ti hlavně pomáhají aktivity koordinovat a udržují chod komunitního centra a celé komunity pravidelnými sobotními schůzkami a sobotními brigádami. Ve spolupráci s některými lidmi z komunity se věnují aktivitám, mezi něž patří školní doučování pro děti a mládež, vzdělávání pro dospělé, „sklenice mléka“ (pravidelné každotýdenní vaření mléka a rozdávání dětem v komunitě, což je aktivita mající za cíl bojovat s podvýživou a nevyváženou stravou u dětí) a organizování sportovních volnočasových aktivit pro děti a mládež (box, fotbal – včetně turnajů pořádaných v komunitě).

3.6.4 Odůvodnění výběru

Hnutí hlídkujících CTD Anibal Veron, místní skupinu působící v komunitě Marta Juana Gonzales v Córdobě, jsem si vybrala jako zástupce hnutí hlídkujících, kterých je v Córdobě poměrně dost, ale málokterá se věnují komunitní práci a rozvoji takovým způsobem, jako je tomu u Anibal Veron. Hnutí mě zaujalo svou činností v komunitě MJG, zejména díky své činnosti komunitního rozvoje a aktivizace místních obyvatel, jejich koordinace a organizace nově vzniklé komunity a také svými plány ohledně zakládání pracovních družstev (více v kapitole 4.2.6).

3.7 SHRNUTÍ VÝBĚRU SUBJEKTŮ SOLIDÁRNÍ EKONOMIKY

Vybraná hnutí a organizace reprezentují autonomní městské celky, které svou reakcí na sociální a ekonomickou realitu vytváření „jinou“ ekonomiku (jak ji definuje v kapitole 1.4. Luis Razeto). „Jinou ekonomiku“ si můžeme představit jako ekonomiku odrážející stav současného stavu ekonomiky neoliberalistického modelu, s jehož působením a následky tohoto působení se potýkají a odpovídají na něj svými sociálními a ekonomickými aktivitami. O těchto ekonomických a sociálních aktivitách můžeme hovořit jako o solidární ekonomice, protože si kladou za cíl (jak uvádí tabulka č. 1) splnit lidské potřeby, kterým se lidem nedostává, za pomoci využití ekonomické rentability. Solidární ekonomikou lze jejich činnosti a aktivity označit i proto, že v mnoha případech jsou postaveny na hodnotách spolupráce, vzájemné úcty, snahy o společné dobro, dobrovolnické práci a jiných morálních a etických zásadách.

Tato kapitola slouží jako informační základ pro následující kapitolu 4., ve které se soustředím na diskuzi činnosti těchto vybraných organizací a hnutí vzhledem k hlavní výzkumné otázce.

4 PŘÍSPÍVÁNÍ VYBRANÝCH PROJEKTŮ KE SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

V této kapitole se zaměřuji na prezentaci výsledků terénního výzkumu, který byl proveden prakticky ve vybraných projektech (organizacích/hnutích) solidární ekonomiky, které jsem popsala v předchozí kapitole 3. Tyto organizace/hnutí svými rysy reprezentují autonomní městské celky, které jsou svou činností a aktivitami zařaditelné do solidární ekonomiky a svými znaky a charakteristikami zastupují celky solidární ekonomiky příznačné pro Argentinu. Terénní výzkum byl vypracován a proveden tak, abych skrze získané informace mohla podat odpověď na hlavní výzkumnou otázku.

4.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA A HYPOTÉZY

V názvu kapitoly se objevuje myšlenka o přispívání vybraných projektů ke snižování chudoby, přesto ale hlavní otázka má odlišné znění, které dovede závěrečnou úvahu až k myšlence o projektech solidární ekonomiky a jejich vlivu na snižování chudoby. Nicméně, hlavní výzkumnou otázku jsem musela definovat více specificky, konkrétněji; a to ve vztahu k nastudované literatuře. Při studiu literatury a sekundárních pramenů vyvstala myšlenka, do jaké míry je solidární ekonomika řešením strategickým, tedy v konkrétní situaci jediným řešením, které je schůdné a uplatnitelné *pro přežití*, kdy se lidé nacházejí v životní realitě chudoby. Hlavní výzkumná otázka tedy zní:

„Představuje solidární ekonomika zásadně strategii přežití nebo poskytuje svým zúčastněným i nějaké další přínosy?“

Důležitým slovem otázky je přežití/přežívání (ze španělského slova *sobrevivencia* nebo také *supervivencia*), kdy za přežití/přežívání označuji strategii, při níž jsou aktivity činitelů rozvíjeny jako odpověď na negativní příjmový šok domácnosti (neboli jsou to strategie pokrytí rizik domácnosti – skrze pracovní trh, sociální sítě, úspory, a další), (Hintze, 2004). Tato strategie, pokrývání rizik se podle Totyho Florese stává *„kulturou přežívání“* v momentě, kdy *„přežití se přemění v každodenní úkol, který zabere celý den a zaujme pozici práce, a nedovolí se tak ze situace chudoby dostat“* (Fitz Patrick, 2006).

Na základě této reflexe o přežití, jsem si stanovila hypotézu:

„Solidární ekonomika není zásadně strategií přežití“

Přičemž nejen že není zásadně o přežití, ale podle druhé části hlavní výzkumné otázky stanovuji další hypotézu:

„Solidární ekonomika svým účastníkům poskytuje i nějaké další přínosy než jen přežití.“

Co se týče sousloví „nějaké další přínosy“, domnívám se v hypotéze, že solidární ekonomika může přinášet vytvoření důstojné práce, prostor zázemí, identifikace a sociální příslušnosti, může přinést bezpečnost, motivaci, udržitelnost a rozšířit sociální síť, může zajistit přístup k dalším službám: zdravotní péči, vzdělání, bydlení, apod.

Pokud se vrátím k myšlence Totyho Florese, že pokud se jedná jen o přežívání, pak se při každodenním uplatňování této strategie nelze dostat ze situace chudoby. Tuto myšlenku aplikuji na každou organizaci (hnutí), s níž jsem spolupracovala na výzkumu, a pokouším se pro každou odpovědět na hlavní výzkumnou otázku.

K získání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku, respektive k potvrzení či vyvrácení hypotéz, jsem dospěla prostřednictvím strukturovaných rozhovorů (formulované otázky k tomuto rozhovoru viz příloha 6.2) a kvalitativního pozorování vybraných organizací a hnutí. Analýzu tedy budu podávat nejdříve pro jednotlivé vybrané projekty zvlášť a později i souhrnně.

Na základě vytvořených otázek ke strukturovaným rozhovorům jsem sestavila tabulku, která označuje čtyři zkoumané proměnné, ke kterým jsou přiřazovány čísla otázek, jejichž odpovědi poskytují informaci ke zmiňované proměnné; ve třetím sloupci definuji zároveň indikátory, které v odpovědích k dané proměnné hledám. Otázky, jejichž čísla v tabulce uvádím, jsou součástí přílohy 6.2.

Tyto čtyři zkoumané proměnné (tedy přežití/přežívání, solidarita, další přínosy, přispívání ke snižování chudoby) pak pro každou vybranou organizaci/hnutí analyzuji podle odpovědí na otázky získané prostřednictvím rozhovorů a pozorování a později se pokouším shrnout proměnné pro všechny organizace.

Tabulka 3: Zkoumané proměnné a jejich indikátory

Proměnné	Číslo otázky	Indikátory
Přežití/přežívání (osobní úroveň)	1., 2., 3., 7.	<ul style="list-style-type: none"> • typ vykonávané aktivity, • motivace pro aktivitu • osobní historie
Solidarita	1, 2., 4., 5., 6., 8., 10.	<ul style="list-style-type: none"> • motivace pro formaci sociálních vztahů • rozvoj organizace, popřípadě komunity • hodnotový systém
Některé další přínosy	1., 2., 4., 5., 9., 10., 11.	<ul style="list-style-type: none"> • identifikace a náležitost ke skupině • nabízené možnosti (zejména v boji proti chudobě a sociálním problémům) • dostupnost služeb
Přispívání ke snižování chudoby	2., 3., 6., 7.	<ul style="list-style-type: none"> • podle zmíněné teorie “<i>kultury přežívání</i>” - možnost dostat se ze situace chudoby • udržitelnost

Zdroj: Vlastní tvorba

4.2 VYBRANÉ PROJEKTY SOLIDÁRNÍ EKONOMIKY VE VZTAHU K PROMĚNNÝM

4.2.1 Cooperativa de Trabajo El Abasto

4.2.1.1 PŘEŽITÍ/PŘEŽÍVÁNÍ

Zakladatelé družstva z hlediska osobní historie byli dlouhodobě nezaměstnanými, kteří se živilí neformální prací (vykládkou a nakládkou zeleniny a ovoce). Nacházeli se v situaci každodenního koloběhu přežívání – neformální neorganizovaná práce jim nebyla důstojnou prací, která by zaručovala pracovní práva, ochranu ani sociální zabezpečení. Tím, že se rozhodli situaci aktivně změnit (studiem družstevnictví a následnou formací družstva) se snažili o překonání koloběhu, který absolvovali jako neformální pracovníci. Jejich motivací bylo vytvořit formální důstojné pracovní podmínky, které jim zaručují spravedlivý příjem, sociální zabezpečení (zdravotní a sociální, pojištění, penzi), nezávislou práci, kterou si sami organizují a zároveň jsou svými vlastními správci mající zodpovědnost.

„...nezaložili jsme družstvo kvůli penězům; založili jsme družstvo, abychom změnili naši realitu – realitu, ve které vedle bohatých jsou chudí, ale tady existují důvody, proč jsou chudí. Je třeba sociální změna, a proto jsme založili družstvo, abychom se společně dokázali dostat z chudoby. Zjistili jsme, že chudoba se zmenšuje

prostřednictvím práce a vzdělání...A naše družstvo nebojuje jen proti chudobě, ale také bojuje také proti porušování práv – voda, elektřina, jídlo, to jsou práva člověka. Protože potom člověk sáhne po alkoholu, po drogách...“ (Orlando, 2011)

Družstvo se snaží kromě své pracovní činnosti (nakládka a vykládka) rozvíjet i aktivity pro své členy, jejich rodiny, popřípadě všechny pracovníky na zeleninovém a ovocném velkoobchodním trhu, čímž prokazují, že se nespokojí jen s důstojnou formální prací a spravedlivým příjmem (což byla jejich primární motivace), ale že hledají další aktivity, jak zlepšovat životní a pracovní podmínky svých členů, jejich rodin, popřípadě pracovníků velkoobchodním trhu.

Lze tedy říci, že se Družstvo El Abasto svou činností a motivací nesnaží jen o přežívání, ale snaží se o pozitivní sociální změny a rozvoj pracovních podmínek, životních podmínek a naplňování potřeb svých členů, jejich rodin, a dokonce i v některých činnostech pracovníků na ústředním trhu zeleniny a ovoce města Córdoba.

4.2.1.2 SOLIDARITA

Družstvo El Abasto, jak už jeho právnická osoba napovídá, funguje formálně podle družstevních pravidel, principů a hodnot. Důležité je však zmínit, že se je však snaží dodržovat a podle nich jednat v každodenní realitě, což považují za projev solidarity (zejména co se týče rozhodovacích procesů, pracovních podmínek a soužití členů družstva). Členové družstva navíc přibírají nové členy (pokud to ekonomická rentabilita dovolí) bez projevů diskriminace a nabízím jim stejné podmínky i možnosti, jako mají členové družstva.

Družstvo dále ustanovilo Fond solidarity, který je určen pro naléhavé potřeby pokrytí vysokých zdravotních nákladů (při léčbě závažného onemocnění, operaci, apod.) členům a jejich rodinám. Do tohoto fondu přispívají všichni členové každodenním paušálem (1 peso z pronájmu pracovního náradí-vozíku).

Ve své komunitě (prostředí velkoobchodního trhu) se družstvo zasloužilo o vybudování vzdělávacích programů a kurzů, které jsou určeny pro členy družstva, ale i pro všechny pracovníky trhu, kteří mají zájem o využití této možnosti.

Pro rodiny členů družstva jsou organizovány rodinné dny (u příležitosti Dne matek, Dne dětí, apod.) a jiné kulturní a společenské aktivity.

V družstvu El Abasto jsou tedy patrné hodnoty solidarity při pracovním procesu, každodenním chodu družstva, ale i při aktivitách, které družstvo organizuje mimo svůj pracovní proces.

4.2.1.3 DALŠÍ PŘÍNOSY

Kromě vytváření formálních pracovních míst splňující podmínky důstojné práce, což bylo a je hlavním cílem Družstva, se věnuje i budování dalších potřebných služeb pro členy a osobnímu rozvoji členů (i pracovníků trhu obecně).

„...družstvo je zdroj formální práce, poskytuje členům pracovní nářadí, sociální zabezpečení, pracovní pojištění, solidární fond a možnost půjčky z něho...“ (Orlando, 2011)

„...když jsme začali mít víc členů, spousta z nich neumělo číst, psát, a tak jsme za pomoci programu Yo, si puedo naučili některé spolupracovníky číst a psát, se Sancorem (název pojišťovny) jsme uzavřeli smlouvu o životním pojištění, pak jsme zařídili program vakcinace (proti tetanu), také pořádáme oslavy pro rodiny...dneska máme tady na trhu střední školu, toho jsme také dosáhli, aby kluci od 16 let s námi mohli pracovat a nezůstávali na ulici, tak zůstávají tady u nás pracovat a studují – dělají dvě věci záraz tady na trhu...“ (Miguel, 2011)

Pro své členy zařídilo výhodné pojištění, založilo Fond solidarity. Členové družstva se mohou aktivně podílet na rozhodování a vytváření pracovního prostředí (skrze shromáždění nebo jako členové administrativní rady). Svým členům je družstvo zároveň prostorem identifikace a seberealizace (organizování aktivit pro rodiny členu či členy), navazování nových vztahů a tak budování sociálního kapitálu a hlavně prostorem k realizaci hodnot solidarity.

Pro negramotné členy nebo pracovníky velkoobchodního trhu se družstvo podílelo na založení večerního i dálkového maturitního studia, které je přístupné všem členům družstva i pracovníkům trhu, kteří neměli možnost studovat či dokončit maturitní vzdělání. Podmiňuje zároveň u svých nezletilých členů dokončení studia při práci (formou dálkového nebo večerního studia). Dále ve spolupráci s kubánskou vládou zavedla alfabetizační program „Yo, si puedo“¹⁹.

¹⁹ Alfabetizační program „Yo, si puedo“ je kubánskou vzdělávací metodou pro dospělé, jejíž autorkou je kubánská profesorka a pedagožka Leonela Relys. Tento program je založen na užívání audiovizuálních prostředků, díky kterým je přenos informací intenzivnější, protože vzdělávající musí poslouchat a dívat se na obraz, poté poslouchat a číst a nakonec poslouchat a psát. Program tak naučí číst a psát (čísllice a písmena). Mezi roky 2002 a 2009 bylo alfabetizováno díky tomuto programu více než tři a půl milionu negramotných po celém světě (zejména pak v Latinské Americe).

Členové družstva a jejich rodiny se mohou zúčastnit či podílet se na realizaci kulturních a společenských aktivit, které jsou zároveň prostorem utváření dobrých vztahů mezi členy družstva navzájem a možností, jak si navyšovat sociální kapitál.

4.2.1.4 SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

Zakladatelé družstva, kteří chtěli ukončit svou neformální práci na velkoobchodním trhu se zeleninou a ovocem, se tak dokázali dostat se z chudoby díky založení pracovního družstva, které jim poskytlo práci formální, organizovanou a samořízenou, a také nový hodnotový systém a další přínosy v podobě možností vzdělávacích, sociálních a kulturních.

...“všechny kapacitace (myšleno o družstevnictví), které jsme absolvovali, nám umožnili zorganizovat naši práci, systém družstevnictví nás obohatil nejen ekonomicky, ale přínosy, které nám dává, jsou také sociální. Navíc družstevnictví ovlivňuje i osobní život, protože tě změní jako člověka, kapacitace nám mnoho otevřela naše mysli...vzdělání nám změnilo způsob bytí a náš charakter a hodnotový systém...” (Miguel, 2011)

4.2.2 Cooperativa de Trabajo Lucivid

4.2.2.1 PŘEŽITÍ/PŘEŽÍVÁNÍ

Členové pracovního družstva Lucivid mají za sebou dlouhou a poměrně těžkou osobní historii, která je však také dovedla až k myšlence, jak se dostat z koloběhu, který zažívali jako mládež/děti ulice. Po vlastní reflexi činností, které jim v prostředí ulice vydělávali na uživení se, zjistili, že i po několika letech prodeje časopisu Luciernaga (více viz kapitola 3.2), se stále nachází ve stejné situaci, kterou můžeme vnímat jako sociální realitu chudoby a zejména pak sociálního vyloučení. Na tuto jejich sociální realitu a situaci odpověděli snahou o formaci nezávislé práce, která by byla součástí formálního sektoru, a zároveň jim přinesla osamostatnění, které s sebou nese i získání dalších pracovních a společenských návyků. Motivací ke změně situace, v níž se nacházeli, jim byla představa založení vlastního podniku (nezávislé samořízené práce), která by je i začlenila do společnosti a generovala potřebný příjem, díky kterému by se dokázali dostat z prostředí ulice. Založením právnické osoby ve formě družstva zároveň dosáhli i horizontálního řízení vlastního podniku, což dává všem členům stejnou odpovědnost a smysl pro výkon vybrané činnosti.

Můžeme tedy shrnout, že členové družstva Lucivid dokázali díky sebereflexi a kritickému náhledu na tzv. činnosti přežívání vymanit se z chudoby a částečně také svou prací sociálně se začlenit.

„...pozorovali jsme, že programy pro děti ulice jsou nestálé a překérní, v podstatě ničeho nedosahují, jen že děti nejsou přítomny na ulici (na očích veřejnosti), ale řešením toho je práce. Práce tě nutí spotřebovávat a podpírá tě – nevede tě k páchání trestných činů. My kluci, co jsme se potkali na ulici, jsme založili družstvo a dnes po šesti letech formální práce jsme dokázali vybudovat důvěru u dalších z ulice...bylo to těžké, dát se do práce, nechat svých věcí, zvyků, změnit slovník, komunikovat s lidmi...“ (Hernan, 2011)

4.2.2.2 SOLIDARITA

Stejně jako pracovní družstvo El Abasto, je družstvo Lucivid postaveno na družstevnických principech a hodnotách. Avšak ve srovnání se El Abastem nekladou tak velký důraz na vzdělávání se a budování těchto principů v praxi. Patrné však je, že při srovnání počtu členů je Lucivid podstatně menší, a tudíž hodnotový systém mezi členy je jakýmsi samozřejmým vzájemným prvkem ve vztazích.

Za projev solidarity u členů družstva Lucivid považují jejich snahu o začlenění dalších dětí/mládeže ulice do společnosti prostřednictvím pracovní činnosti, která je horizontálně řízena a díky níž si členové (hlavně nově příchozí) získávají návyky a dovednosti, které předtím z prostředí ulice neznali.

Za solidární jednání považují i snahu členů dělat šířit osvětu a překonávat předsudky (během pracovní činnosti), které má společnost vůči dětem/mládeži ulice. Jejich velkou motivací pro pokračování a rozvoji družstva je snaha o navýšení členů (pocházejících z ulice), kteří by se mohli díky formální pracovní činnosti také zařadit do společnosti a dostat se z reality chudoby a sociálního vyloučení. Tato snaha je vede i k založení nového časopisu (podobného jako je Luciernaga), do kterého by mohly přispívat samy děti/mládež ulice a prodejem by dostávaly spravedlivou částku (tedy při odečtení nákladů na výtisk časopisu).

4.2.2.3 DALŠÍ PŘÍNOSY

Kromě hlavního přínosu, který byl zároveň původní motivací, a to založit si vlastní podnik, který by byl zdrojem nezávislé a samořízené formální práce, získali členové formací družstva i další přínosy. Především se jedná o návyky, znalosti a dovednosti, které jim, jako mládeži

z ulice, nebyly vlastní, a kvůli kterým byli společností odsuzováni. Jedná se především o zodpovědnost, dochvilnost, plnění závazků, plánování a schopnosti řízení a dialogu. Díky formální práci se také začleňují do společnosti, která tímto jejich postojem dokáže překonávat předsudky (zejména pak co se týče kontaktu se zákazníky, kterým družstvo poskytuje služby). Dalším přínosem je získání nového prostoru pro identifikaci a osobní formaci (skrže hodnoty a principy družstevnictví a pracovní činnosti) a také prostorem, ve kterém je možná realizace dalších projektů a činností s cílem dostat ostatní děti/mládež z prostředí ulice.

„...družstvo je pro mě svobodou, nezávislostí, jsme nezávislí malí podnikatelé, děláme si všechno podle našich způsobů, podle naší hlavy, učíme se zodpovědnosti, dodržovat čas, překonávat sociální nejistotu...nechceme si zvykat na sociální dávky a čekat až nám přijdou...chceme jednoduše pracovat, vydělávat, spotřebovat, dělat školení a různé programy, ale ne pro peníze...člověk musí ideu peněz vymazat z hlavy, v družstvu je na prvním místě důležitá práce. Ta učí, hýbe lidmi...“ (Alejandro, 2011)

„...máme kancelář, to nás nutí udržovat ji, platit nájem, to jsou závazky, které nás učí být zodpovědnými...“ (Hernan, 2011)

„...zákazníci si o nás aspoň dělají dobrý obrázek, když se s námi baví, kluci jsou pak uvolněnější a taky se s nimi baví...poznali jsme hodně podnikatelů, živnostníků, kteří také začínali od nuly a vnímáme je úplně jinak než předtím...“ (Ramiro, 2011)

4.2.2.4 SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

Členové družstva Lucivid se dokázali vymanit z prostředí ulice formací družstevního podniku, který jim zaručuje příjem (odvíjející se od výkonu činnosti) a také jim poskytuje prostor pro začlenění a utváření dalších sociálních projektů. Z hlediska udržitelnosti tohoto podniku je podstatný vztah členů družstva k užívání lehkých drog, které je mohou stavět do situace, kdy mohou stagnovat a pozvolna upouštět od dalších vlastních sociálních projektů, které jsou zároveň jejich motivací.

4.2.3 Cooperativa de Trabajo de los Carreros y Reciclados

4.2.3.1 PŘEŽITÍ/PŘEŽÍVÁNÍ

Situace recyklačního družstva je poněkud odlišná od situací dvou předchozích družstev. Jednak bylo z hlediska historie založeno v odlišném kontextu sociální reality, kdy právnickou osobu družstva získalo jen za účelem formalizace své činnosti. Dochází proto i nedodržování některých družstevnických principů a zásad, například neexistence denní kvóty, která by sloužila jako fond či úspora. Výdělek družstva je tedy rovnoměrně rozdělen mezi členy a je určen ke spotřebě (na okamžité pokrytí některých základních potřeb – strava, bydlení, na zdravotní péči již prostředky nevystačují). Jedná se tedy o činnost, která udržuje členy družstva (navíc členy jedné rodiny) v situaci přežívání. Družstvo se svou činností mimo jiné řadí mezi společensky zavrhanou skupinu lidí, což znamená pro členy družstva i určitou míru sociálního vyloučení (kromě prostředí jejich komunity).

„...v tomto momentu pracujeme v šesti, vlastně jsme jedna rodina, protože pro víc lidí není práce. A pracujeme tak, že třídíme a oddělujeme odpadové materiály, vážíme je a prodáváme a z toho získáváme peníze na to, abychom se uživili...“ (Lorena, 2011)

„...dnes fungujeme kriticky, protože nemít fond, finance ke koupi a investici, člověk z toho lehce zahořkne...to co prodáme spolu, si také mezi sebou rozdělíme, dnes je nás šest...“ (Chinina, 2011)

4.2.3.2 SOLIDARITA

Jelikož členové družstva jsou zároveň členy rodiny, existence solidárních hodnot je ve vzájemných vztazích přirozenou formou jednání. Družstvo se mimo snahu o naplnění základních potřeb svých členů také zasloužilo o zřízení státem dotované komunitní jídelny, pro kterou poskytlo prostory. Další aktivity družstva jako právnické osoby nejsou patrné, nicméně někteří členové družstva (ženy) jsou aktivní v rámci komunity, zejména pak při realizaci programů pro děti a mládež. Mezi aktivity, na kterých participují a organizují, patří lidová kapela (hudební a taneční) pro děti a mládež, diskuze a osvětové přednášky o rodinném plánování pro mládež (zejména pocházející ze sociálně slabého prostředí) a pomoc při žádostech o některé vládní programy sociální péče.

„...komunita pro mě má mnohem větší cenu, než nějaká politická strana, pro je komunita formou, jak zůstat sjednoceni...“ (Chinina, 2011)

„...já ti proto říkám, jestli můžeš pomoci druhé osobě, která je sama, nenechávej ji samotnou a zaklepej jí na dveře, doprovod' ji v tom, co prožívá, protože tohle to nejlepší, co se ti může přihodit, setkávat se, my se tady setkáváme, abychom spolu pracovali ...“ (Lorena, 2011)

4.2.3.3 DALŠÍ PŘÍNOSY

Družstvo je svým členům prostorem, ve kterém se mohou identifikovat a náležet ve společnosti alespoň prostřednictvím družstva k určité skupině lidí. Samořízená práce je prostředkem k získání dovedností a poskytuje jim každodenní činnost, která je zároveň užitečnou prací (sběr odpadů a jejich recyklace) pro společnost.

„...všechno, co ve družstvu děláme, je přínosem pro lidi, ne pro nás, pro nás z toho neplynou žádné přínosy...dřív jsme měli aspoň zajištěné přes kliniku Junin nějaké zdravotní pojištění, ale to se muselo platit, a na to teď nejsou peníze...“ (Chinina, 2011)

4.2.3.4 SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

Činnost družstva udržuje své členy v situaci přežívání tak, jak ji formuloval Toty Flores v kapitole 4.1, což znamená, že činnost, kterou vykonávají, nestačí k pokrytí ani základních potřeb a navíc zabírá jejich činitelům veškerý čas. Kromě toho, předsudky společnosti a vlašný přístup městských úřadů situaci tomuto družstvu stěžuje na cestě k vymanění se z chudoby. Dále, absence dodržování některých družstevnických principů může být též překážkou k správnému fungování a k cestě vymanění se z chudoby skrze solidární ekonomiku. Co se týče udržitelnosti, společenské vyloučení a chybějící kontakt s jinými představiteli nebo podpůrci solidární ekonomiky, je pro družstvo jak ekonomicky, tak sociálně nebezpečné.

4.2.4 Asamblea Popular de los Boulevares

4.2.4.1 PŘEŽITÍ/PŘEŽÍVÁNÍ

Lidové shromáždění je svou podstatou politicky zaměřené uskupení, které však, jak jsem uváděla v kapitole 3.4, svou činností ekonomickou a sociální spadá do širokého směru solidární ekonomiky. Motivací pro založení tohoto shromáždění bylo bojovat s chudobou, to znamená, hledat řešení pro situaci, najít východisko, nebo alespoň způsob, jakým by se mohla situace začít řešit. V případě tohoto shromáždění, se jedná o uskupení lidí, kteří sami v chudobě nežijí, a tudíž myšlenky o přežívání nejsou adekvátní. Nicméně lidové

shromáždění jako celek svou činností bojuje o sociální změnu ve své čtvrti, a tím, že jejich činnost je dobrovolná a samořízená, se nemůže jednat o přežívání, ale spíše o sociální projekt určený ke zlepšení životních podmínek lidí (z nichž někteří žijí v chudobě).

„...nás členů je 20, pracujeme dobrovolně, shromáždění funguje bez jakýchkoli dotací, na chod zdravotního střediska si vyděláme – z části poplatků za služby, komunitním šatníkem, prodejem námi vyrobeného občerstvení – naše příjmy nám pokryjí náklady spojené s provozem...“
(Eva, 2011)

„...jedná se o model, který ukazuje jiný způsob života – organizujeme kampaně, chodíme mezi lidi do čtvrti, nabízíme jim služby, pouštíme jim v ulicích kino, zkrátka jedná se o věci nemateriální...hledáme taky lidi, kteří potřebují operaci Milagro, ty posíláme na kliniku Junín, ...“
(Cesar, 2011)

4.2.4.2 SOLIDARITA

Přestože založení shromáždění bylo primárně motivováno odhodláním bojovat proti kriminalitě (mající svůj původ mimo jiné v chudobě), a to ze strany obyvatel žijících ve čtvrti Boulevares, činnost shromáždění se později zaměřila na boj proti chudobě a na zlepšování životních podmínek v rámci čtvrti. To považuji nejen za snahu o řešení situace, ale také za projev solidarity. Navíc činnost, která je vykonávána ve shromáždění, je postavena na principu dobrovolnictví, službě ve svojí komunitě (čtvrti), díky které celé shromáždění funguje a může poskytovat služby.

4.2.4.3 DALŠÍ PŘÍNOSY

Pro členy představuje shromáždění prostor náležitosti k určité sociální skupině, kde se zároveň může sociálně i politicky angažovat a seberealizovat, a to prostřednictvím služby lidem žijícím ve čtvrti Boulevares. Mimo jiné, shromáždění je sociálně politickým modelem, který zájemci chtějí budovat a bojovat tak aktivně za sociální změnu ve společnosti. Můžeme tedy říci, že shromáždění je prostorem pro sociální mobilizaci těch, kteří mají zájem se mobilizovat. Mezi přínosy můžeme i zařadit budování a rozšiřování sociálního kapitálu všech účastnících se členů.

Pro lidi využívající služeb znamená shromáždění především místo poskytující zdravotní péči, která je cenově přijatelná (nižší než na běžných soukromých klinikách), časově dostupná a z hlediska lokalizace výhodná. Navíc na tomto zdravotnickém středisku provozovaném

shromážděním oceňují lidský přístup jak členů, tak profesionálních lékařů. Za přínos považují i průhlednost užívání poplatků, který platí za poskytnutou službu, a v neposlední řadě také dobrovolnickou práci členů shromáždění.

Co se týče dalších přínosů pro příchozí klienty, oceňováno je zejména jako prostor podpory lidských práv (formou festivalů, kampaní), rovnoprávnosti žen a mužů (práce se skupinkou žen), kultury (pouliční filmové večery) a společenského dění.

4.2.4.4 SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

Co se týče činnosti, která je zaměřená na zlepšování životních podmínek (viz přínosy), není jasně zřetelné, do jaké míry díky této činnosti ve čtvrti klesá chudoba. V podstatě činnost shromáždění ani není zaměřena na snižování chudoby, ale spíše na zlepšování některých životních podmínek (tedy zdravotní péče) a na formování socio-politického modelu, který slouží jako prostor kladoucí důraz na lidská a pracovní práva, rovnoprávnost žen a hodnotový systém odlišný od toho, který je uplatňován v neoliberalistickém modelu.

„...budeme pracovat až do úplné sociální změny; chceme naučit, že sociální změna není jen otázkou mobilizovaných lidí s chutí bojovat, ale chceme lidi naučit morálce; ukázat jim, že etika existuje a že je hodnotou, která se nedá vyčíslit. Chceme to lidem ukázat praktickým příkladem, já jako právník bych mohl mít Ferrari, ale nepotřebuju mít všechny tyto úžasné věci, tady totiž existují určité hranice, jak žít dobře, a tak aby mohli žít dobře všichni lidé...“ (Cesar, 2011)

4.2.5 *Cooperativa de Trabajo de la Salud Junin*

4.2.5.1 PŘEŽITÍ/PŘEŽÍVÁNÍ

Stejně jako v případě družstev El Abasto a Lucivid, reagovali zakladatelé Družstva Junin na vzniklou situaci tykající se jejich zaměstnání. Respektive, bývalý zaměstnanci soukromé kliniky, která v důsledku krize nebyla schopná dostát svým závazkům vůči zaměstnancům a majitelé kliniku opustili, pracovníci, kteří takto zůstali nezaměstnaní, se rozhodli kliniku znovu obnovit. Tedy rozhodli se kliniku uvést do provozu a překonat tak situaci (nezaměstnanosti) vedoucí k přežívání. Zpočátku uvedení kliniky do provozu možná také můžeme hovořit o přežívání členů družstva, nicméně v současnosti je klinika již konkurenceschopnou a kvalitní jednotkou poskytující zdravotní péči.

„...idea se zrodila na pozadí pracovního konfliktu (o šest měsíců zpožděné výplaty) a také špatně poskytovaných služeb. Tehdejší

soukromá klinika se měla proto zavírat, majitel odešel a nás propustil na ulici...to bylo v období krize v roce 2001. Ke kroku rekuperace nás posilnila potřeba pokračovat v práci a tak jsme se zorganizovali, sice byla jedna skupina zaměstnanců, kteří v to nevěřili, nakonec nás zbylo jen několik, ale my jsme pokračovali ve své snaze dál...bylo to neuvěřitelně těžké zpočátku, pracovat za nic...navíc, rozběhnout kliniku není jako rozběhnout nějakou továrnu, je to obrovská zodpovědnost za lidské životy, my si nemůžeme dovolit něco pokazit...“ (Jose, 2011)

4.2.5.2 SOLIDARITA

Mezi členy družstva (zejména pak mezi těmi, kteří kliniku obnovovali) jsou vztahy založené na hodnotách spolupráce, vzájemné úcty a smyslu pro společné dobro přirozené. Tyto vztahy jsou navíc posilovány družstevními principy a horizontálním řízením, které členy družstva zavazují morálně k solidárnímu jednání. Jako nesolidární vnímám některé vztahy mezi zaměstnanci (kteří nejsou členové družstva, pouze na klinice pracují), kteří tím, že nechtějí a nevnímají potřebu patřit do družstva, nedospívají ani k potřebě solidárního jednání. To znamená, tím, že družstvo jako členové nevlastní, nemají potřebu participovat na chodu, utváření činnosti a rozhodování ohledně svého zaměstnání a chodu kliniky

Jako projev solidárního jednání vnímám snahu členů družstva o zlepšování činnosti družstva a některých zaměstnanců (tedy zlepšování služeb pro lidi) a vytváření nových pracovních míst pro další členy/zaměstnance.

„...jsem tu proto, že bráním práci a zdravotnickou péči, jak je zřejmé již z názvu družstva...Jde o práci, která je vedena jinou formou – formou spravedlivější, ...“ (Angel, 2011)

4.2.5.3 DALŠÍ PŘÍNOSY

Primárně klinika přináší zdroj formální a důstojné práce. Pro členy družstva a zaměstnance klinika nabízí i způsoby osobního rozvoje, zejména pak profesního (školení, přednášky, kurzy na nejrůznější zdravotnická témata), ale také o formě řízení družstva (přednášky a školení o družstevnictví). Zároveň klinika představuje i prostor k participaci na sociální změně a určitou formu identifikace a seberealizace. Jako jediná klinika, která je obnovena svými zaměstnanci v Córdobě, poskytuje také motivaci pro členy a zaměstnance vést dobře, efektivně a inspirativně tuto kliniku.

„...klinika je zdrojem práce pro zaměstnance, členy družstva, profesionály, a pro lidi (zákazníky) zdrojem zdravotních služeb, ale také místem kapacitace pro potenciální členy družstva a místem přednášek pro profesionály, členy i zaměstnance, ...klinika podporuje svou funkcí rozvoj zdravotnických služeb, kdy v Córdobě, po roce 2001 až doteď je stále málo lůžek pro pacienty - chybí asi přes 300 lůžek - proto jsme se snažili, aby se klinika nezavřela, jedná se o potřebnou službu pro lidi v našem městě...Klinika také představuje způsob, jak bojovat za sociální změnu, podobně jako mnoho organizací po roce 2001...“ (Jose, 2011)

Pro lidi (klienty či zákazníky kliniky) je družstvo především místem, které poskytuje zdravotnické služby za částky, které jsou srovnatelné nebo nižší ve srovnání se soukromými klinikami. Někteří oceňují i fakt, že klinika je vedena členy družstva, kteří v ní zároveň pracují, a tak dokážou ocenit hodnotu jejich práce a zodpovědnosti. V neposlední řadě je obrovským přínosem realizace operace Milagro, kterou ve spolupráci s kubánskou vládou družstvo provozuje.

4.2.5.4 SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

Protože klinika poskytuje zdravotní péči, lze jen těžko odhadnout, jaký vliv má její činnost a provoz na snižování chudoby. Nicméně lze říci, že svou činností zlepšuje životní podmínky zejména klientům/zákazníkům/pacientům službami, které provozuje.

Pro členy družstva a zaměstnance je pak zdrojem práce, o kterou přišli při opuštění kliniky jejich majiteli. Zejména pro ty, kteří byli v situaci ztráty práce; z jejich pohledu můžeme vnímat obnovu kliniky jako způsob boje proti chudobě (která by se dostavila v případě dlouhodobé nezaměstnanosti).

4.2.6 CTD Anibal Veron de Comunidad de Marta Juana Gonzales v Córdobě

4.2.6.1 PŘEŽITÍ/PŘEŽÍVÁNÍ

Pro převážnou většinu rodin, které se pod patronátem hnutí Anibal Veron podílely na zaboru půdy, byl jejich výchozí stav bydlení (tedy život v podnájmu) stavem přežívání. Vysoký nájem totiž pro mnoho rodin znamenal způsob života, při kterém byli schopni pokrýt jen bydlení a jídlo, přičemž na další základní potřeby již finance nevycházely (například na pomůcky pro děti do školy, na městskou dopravu, na zdravotní péči, apod.). Proto řešení zabránilo nevyužívané půdy a následné vybudování vlastního bydlení znamenalo pro rodiny

přechod ze situace přežívání, avšak ne pro všechny. Hnutí samo o sobě prohlašuje, že bojuje za nové příležitosti bydlení a pracovní pozice. Úplným řešením by tedy bylo uskutečnění plánů vybudovat pracovní družstva, která by lidem z komunity (kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní) přinesla práci.

Důležitou poznámkou je, že lidé, kteří dříve nebyli schopni platit vysoké nájemné, jsou dnes schopni splácet kvótu za pozemek, který zabrali, a který se po jeho splacení stane vlastní komunitě (což souvisí s osobní motivací každého člověka snažícího se budovat vlastní dům, ale také komunitu).

„...organizace se pohnula díky nim (díky uskupení CTD Anibal Veron), ta půda tady nebyla nijak zabraná, my jsme žili, pronajímali si, ale ani když se člověk moc snažil, vyšlo nám tak možná na jídlo, teď už mám tady nachystaný materiál na výstavbu, domek mám pořád ještě ze dřeva, ale pomalu začínám budovat...Anibal Veron mi vždycky pomohl, třeba se sehnal nějaký materiál, společně jsme vyrazili na demonstraci...“ (Niria, 2011)

„... lidé chtějí platit vodu, elektřinu, jako všichni, je to naše práce, jsme schopni splácet tuto zabranou půdu, pomalu, ale splácíme, tak jak jsme se dohodli, nezbyvá nám jiná možnost...“ (Ana, 2011)

„... někteří lidé nemají práci, jsou nezaměstnaní, jejich děti k nám pak chodí na sklenici mléka...“ (Ana, 2011)

4.2.6.2 SOLIDARITA

Za projev solidarity chápu zejména soudržnost a spolupráci při záboru pozemku, následném zakládání komunity a komunitního centra, kdy se rodiny podílely dobrovolnickou prací na budování. Ve vztazích v komunitě je patrná u některých rodin snaha o vzájemnou pomoc a spolupráci při stavbě vlastního bydlení, ale také při práci pro komunitu. Avšak ne každá rodina participuje aktivně na rozvoji komunity, což může být z dlouhodobého hlediska problémem v podobě zneužívání činnosti druhých ve vlastní prospěch některých jedinců.

4.2.6.3 DALŠÍ PŘÍNOSY

Kromě vybudování nového bydlení a komunitního centra, což bylo hlavním a původním cílem, se komunita snaží rozvíjet činnosti vedlejší, zejména pak aktivity pro děti a mládež. V komunitním centru probíhá doučování dětí a asistence při zvládání školních aktivit, dále také provoz volnočasových aktivit (například výstavba fotbalového hřiště, pravidelný trénink

fotbalu a boxu pro dívky i chlapce, pořádání turnajů, kterých se účastní celá komunita). Dětem je určena také aktivita „sklenice mléka“, kterou se komunita snaží bojovat proti podvýživě, zejména u nejmenších dětí, ale také u starších spoluobytel.

Dospělým pak činnost a participace na schůzkách přináší možnost podílet se na rozhodování, ovlivnit další vývoj komunity, náležet a identifikovat se se svou komunitou. Hnutí, které pomáhá komunitě se organizovat, takto poskytuje i prostor pro budování sociálního kapitálu a mezilidských vztahů, které jsou založena na důvěře.

„...já a tady kolegyně připravujeme mléko pro děti v rámci programu sklenice mléka, také dohlížíme na komunitní šatník, kterým si na mléko vyděláváme, párkrát jsme také pomáhaly s organizováním sbírek pro komunitu a s rozdáváním školních pomůcek potřebným dětem...mladé holky se pak věnují doučování dětí, letos je dopoledne i odpoledne, vždycky na schůzkách se domlouváme, diskutujeme...například včera večer jsme měli schůzku kvůli fotbalovému turnaji, co budeme mít tady v komunitě...“ (Niria, 2011)

4.2.6.4 SNIŽOVÁNÍ CHUDOBY

Zabrání pozemku, vybudování vlastního bydlení a vymanění se tak z pronajímaného bydlení pro některé rodiny znamenalo vymanit se z koloběhu přežívání, respektive ze situace chudoby. Pro některé rodiny se sice situace zlepšila (v podobě vlastního bydlení) avšak zůstávají v situaci, kdy přežívají. I proto je podstatné, aby hnutí se snažilo dostát svých závazků a ve spolupráci s vládními programy dokázalo zřídit pracovní družstva, malé komunitní podniky, které by poskytli lidem práci (tedy formální a s důstojnými podmínkami, kterou by se zároveň mohli podílet na rozvoji komunity a celé čtvrti, v níž žijí).

4.3 OBECNÉ SHRUTÍ PROMĚNNÝCH A ODPOVĚĎ NA HLAVNÍ VÝZKUMNOU OTÁZKU

4.3.1 Přežití/přežívání

S odkazem na definici přežívání Totyho Florese se zamýšlím nad tím, zda organizace, se kterými jsem spolupracovala na výzkumu svou činností a aplikací solidární ekonomiky jen tímto způsobem přežívají (viz definice kapitola 4.1) nebo zda je pro ně solidární ekonomika spíše formou překonání tohoto přežívání.

U pracovních družstev (jako je El Abasto a Lucivid) je důkazem přechodu ze stavu přežívání právě uvědoměním si situace, ve které se nacházeli (neformální práce, stagnace), a založením

družstva. Tato družstva poskytují služby, které jsou vázané na spolupráci se sektory dalších služeb, průmyslu či obchodu. Pro členy jejich družstva je jim více než jen prostorem formální práce, sociálního zajištění, ale také prostorem pro seberealizaci, identifikaci a místem dalších možných sociálních projektů (vzdělávacích, kulturních, začleňujících). V případě organizací/hnutí, které poskytují služby zdravotnické a bydlení (tedy služby, které v mnoha státech zajišťuje trh nebo stát), členové těchto uskupení poskytují služby jakousi třetí formou (formou občanského sektoru). O přežívání nelze hovořit v případě lidového shromáždění čtvrti Boulevares a pracovníky obnovené kliniky Junin, jejichž členové vykonávají práci dobrovolně nebo mají činnost jako formální zaměstnání. V případě hnutí CTD Anibal Veron se někteří členové komunity dokázali z přežívání vymanit, jiní ne, protože jsou stále v pozici nezaměstnaných (ale zlepšili se jim životní podmínky bydlení). Tento problém by však mohl být vyřešen plánovaným založením pracovních družstev v komunitě a tím by došlo k přerušení přežívání u dalších rodin. Odlišnou situaci od předchozích organizací/hnutí/družstev představuje recyklační družstvo, jehož členové prakticky každodenně přežívají a vymanění z tohoto přežívání je poměrně nesnadné. Svou činností, která jim zabere prakticky celý den, si nedokážou zajistit ani základní potřeby, jako například zdravotní péči. Nad procesem přechodu ze situace přežívání u tohoto družstva se zamýšlím v následující kapitole 5.

4.3.2 *Solidarita*

Sledováním proměnné solidarita jsem chtěla poukázat na výskyt hodnot solidarity a dokázat, že v ekonomických činnostech vybraných organizací a hnutí je začleněn hodnotový systém. Prakticky sledováním motivace primární (tedy motivace uváděné pro zakládání družstev/organizací/hnutí) a motivace současné pro další vývoj a činnost představitelů solidární ekonomiky vyjádřili své sociální záměry (sociální začleňování dalších dětí z ulice, zvyšování zaměstnanost nábořem nových členů družstev, zlepšování životních podmínek v komunitě apod.), v případě lidového shromáždění čtvrti Boulevares a družstva El Abasto se pak jednalo i o záměry politické. Solidarita a solidární hodnoty jsou také patrné ve vztazích mezi členy družstev a hnutí, kde jsou hodnoty začleněny do pracovního procesu a ve vztazích k zákazníkům/klientům.

4.3.3 *Další přínosy*

Z hlediska vnímání přínosů, které svým představitelům solidární ekonomika poskytuje, většina vybraných hnutí a organizací uvádí dva typy přínosů: osobní a společenské. V případě

přínosů osobních mám na mysli takové přínosy, které uspokojují potřebu člena družstva/shromáždění/organizace právě prostřednictvím solidární ekonomiky. Jedná se zejména o přínosy v podobě důstojné práce (poskytování formálních organizovaných pracovních míst – v případě kliniky Junin, družstev El Abasto a Lucivid) a pracovních podmínek, služeb zdravotních (lidové shromáždění čtvrti Boulevares, klinika Junin), vzdělávacích (El Abasto, CTD Anibal Veron), zajištění bydlení (CTD Anibal Veron) a nejrůznějších sociálních jistot a kulturních možností (El Abasto, Lucivid, klinika Junin). Mezi osobní přínosy řadím možnost podílet se na rozhodování, spoluřízení a získávání osobní formaci a přijímání nového hodnotového systému (v případě El Abasto, shromáždění čtvrti Boulevares, kliniky Junin, Lucivid, CTD Anibal Veron i recyklačního družstva).

Za společenské přínosy vybraných organizací považuji zejména jejich snahy o společenskou změnu prostřednictvím každodenní realizace své činnosti a uplatňování hodnot v praxi (El Abasto, klinika Junin, shromáždění čtvrti Boulevares, CTD Anibal Veron, recyklační družstvo), také sociálním začleňováním (případ družstva Lucivid), snahou o udržování zdravého životního prostředí (recyklační družstvo) a poskytování služeb veřejnosti (shromáždění čtvrti Boulevares, klinika Junin, CTD Anibal Veron, Lucivid, recyklační družstvo).

„... založili jsme družstvo, abychom práci zorganizovali, dodali jí důstojnosti a ne jen abychom přežili... spíše proto, abychom dosáhli na ztracená práva (politická, sociální i ekonomická... solidární ekonomika nám přináší mnoho – organizuje nás jako družstvo, vytváří solidaritu u každého z kolegů, díky tomu máme fond solidarity a další přínosy, kterých jsme docílili...mám na mysli zdravotní služby, maturitní kurz, který jsme rozběhli, tedy solidární ekonomika nemá za cíl jen přežití, ale vytváření hodnot...“ (Orlando, Economia solidaria/social en Cordoba y en Republica Checa. Leccion Universitaria., 2011)

„...my se soustředíme nejen na solidární ekonomiku, ale především na politickou a ekonomickou změnu, tedy pozvedáme hodnotu práce nad kapitál; chceme, aby existovaly jiné podmínky, také tímto bojujeme za jiné zacházení s přírodou a snažíme se čelit problémům, jako je například konzum ve společnosti, důraz na vlastnické právo a další typické rysy, které ponechal liberalismus... solidární ekonomika je

nám zjevně přínosná, jinak bychom ji neprovozovali, vlastně se jedná o jakési přesvědčení, které nám poskytuje přínosy, jejichž hodnota se nedá vyjádřit penězi; nemyslím, že by důstojnost měla vyjádřitelnou cenu, stejně tak čekání na lepší svět, a to jsou právě věci, které mají hodnotu...“ (Cesar, Economia solidaria/social en Cordoba y en Republica Checa. Leccion Universitaria., 2011)

„... solidární ekonomika nám přináší něco víc než přežití, to o čem hovoříme (solidární ekonomika) je krokem k dobrému žití; je to součást paradigmatu, které je pro nás stěžejní, a to, že práce je mnohem důležitější než kapitál. Toto paradigma s sebou nese přínosy, jako je práce v sítích, možnost kapacitace, a to nejen členů družstev, ale všech, mezi další přínosy řadím možnost pracovat kolektivně, kolektivně rozhodovat a vytvářet shromáždění, diskutovat témata, a proto za přínos nepovažuji peníze, ale právě fakt, že dochází k rozvoji osob, které pak umožňují v budoucnu dobré žití...“ (Rodrigo, 2011)

4.3.4 Snižování chudoby

Prakticky u většiny vybraných hnutí/organizací dochází ke snižování chudoby, respektive k překonání situace přežití, tak jak ji definuje Toty Flores. U lidového shromáždění čtvrti Boulevares, kliniky Junin a hnutí CTD Anibal Veron je velmi složité vystihnout do jaké míry, díky jejich činnosti dochází ke snižování chudoby - samotné organizace pak uvádí, že se snaží o zlepšování životních podmínek lidí, kteří jejich služeb využívají. Tedy o snižování chudoby je velmi těžké v těchto případech hovořit a soudit, zda přispívají ke snižování chudoby, respektive k překonávání situace přežití. V případě recyklačního družstva jde podle teorie Florese o přežívání, tedy jedná se o situaci, kdy členové družstva žijí v chudobě a jehož provoz a náplň práce zabírá členům družstva prakticky čas určený pro práci, členové navíc svou činnost považují za práci, avšak tato práce jim nezajišťuje takový příjem a přínosy, které by jim stačili k zajištění základních lidských a kulturních potřeb.

4.4 ZÁVĚREČNÁ REFLEXE HLAVNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY A STANOVENÝCH HYPOTÉZ

Před shrnutím odpovědi na hlavní výzkumnou otázku se nejdříve zamyslím nad stanovenými hypotézami.

První hypotéza zní: „*Solidární ekonomika není zásadně strategií přežití*“. Vzhledem k odpovědím, které jsem získala prostřednictvím rozhovorů, a také díky pozorování, u pěti z šesti vybraných a zkoumaných organizací se mi první hypotéza potvrdila, to znamená, že pět organizací solidární ekonomiky svou činností nebojují o přežití, ale spíše dojitím k solidární ekonomice se dokázali z přežívání vymanit. Šestá organizace – recyklační družstvo – přestože je formálně zařazena do solidární ekonomiky, došla jsem k vyvrácení hypotézy, tedy že v tomto případě se jedná o přežívání.

Nicméně, první hypotézu tedy tímto potvrzuji, jelikož u pěti z šesti organizací byla prokázána. Druhá hypotéza je následující: „*Solidární ekonomika svým účastníkům poskytuje i nějaké další přínosy než jen přežití*.“ S odkazem na první hypotézu, podle které tedy solidární ekonomika není zásadně strategií přežití, jsem došla k závěru za použití stejné metodologie, jakou jsem používala i pro potvrzení první hypotézy, že solidární ekonomika nejenže není zásadně o přežití/přežívání, ale že svým účastníkům poskytuje nejrůznější přínosy. Tyto přínosy jsem pak označila za osobní a za společenské. Z hlediska přínosů osobních se mi potvrdila hypotéza u pěti organizací ze šesti (nepotvrdila se mi u recyklačního družstva), a z hlediska přínosů společenských se mi hypotéza potvrdila u všech šesti organizací.

Tedy, solidární ekonomiky přináší užitky společenské a ve většině případů (u pěti z šesti organizací) i přínosy osobní, tedy přínosy pro členy organizací/participujících a vykonávajících svou činností solidární ekonomiku.

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem si stanovila následovně: „*Představuje solidární ekonomika zásadně strategii přežití nebo poskytuje svým zúčastněným i nějaké další přínosy?*“, jsem pak na základě potvrzených hypotéz získala takovou, že solidární ekonomika svých zúčastněných není strategií přežívání, a že jim přináší jak osobní přínosy, tak zúčastnění i uvádí přínosy, které jsem označila jako společenské.

5 ZÁVĚREČNÉ ZAMYŠLENÍ SE NAD VÝZKUMNOU OTÁZKOU A NĚKTERÉ NÁVRHY

5.1 NÁVRH MOŽNÝCH PŘÍČIN PŘEŽÍVÁNÍ RECYKLAČNÍHO DRUŽSTVA A JEJICH POTENCIÁLNÍ ŘEŠENÍ

V této kapitole se vracím k výsledkům terénního výzkumu, tzn., rozebírám, proč recyklační družstvo jako jediné z vybraných projektů solidární ekonomiky se nachází podle teorie Totyho Florese (viz kapitola 4.1) v situaci přežívání, přestože její činnost je považována za součást sociální/solidární ekonomiky. Navrhuji možné příčiny, kvůli kterým členové družstva každodenní činností a prací dosahují jen na úroveň přežívání. K těmto příčinám pak hledám možná teoretická a potenciální řešení, která by mohla recyklační družstvo ze stávající situace vyvést.

5.1.1 Nedodržování některých družstevních principů, zásad

Jako problematické vnímám proces přijetí právnické osoby družstva tímto recyklačním spolkem. Podle slov členů družstva ji přijali pouze z důvodů formalizace své pracovní činnosti pod nátlakem politiků, kteří by jim činnost jinak zakázali v případě odmítnutí právní formalizace. Jde tedy o to, že toto družstvo si samo nepřálo být družstvem a tudíž mu ani nemusí být některé principy vlastní či známé. Ve srovnání s ostatními družstvy, které jsem měla možnost navštívit, jsem vnímala fungování družstevnických principů a zásad jako podstatných pro práci, pro fungování kolektivu a jako velmi důležitý prvek, díky kterému se také řadí pracovní družstva do solidární ekonomiky.

„...v roce 1983 jsme se sešli všichni carreros a mluvili jsme s guvernérem města, tou dobou to byl Mestre (jméno guvernéra), a on nám řekl, že nás nechá pracovat, jen když se formalizujeme, a to tak, že založíme družstvo, řekli jsme dobrá tedy a začali jsme zakládat družstvo...“ (Chinina, 2011)

5.1.1.1 NÁVRH POTENCIÁLNÍHO ŘEŠENÍ

Příklad jiných funkčních pracovních družstev, která dodržují stanovené principy a zásady, a komunikace s nimi, by mohl recyklační družstvo velmi obohatit. Dobrým příkladem by mohlo recyklačnímu družstvu být družstvo El Abasto, které nejen že se snaží o každodenní dodržování a aplikaci družstevnických principů do pracovního procesu, pracovních i mezilidských vztahů, ale také že své zkušenosti a vědomosti nabyté během fungování družstva rádi předávají a poskytují rady. Příkladem toho jsou i přednášky na různých institutech a univerzitách. A právě spolupráci v podobě předávání zkušeností a vědomostí ohledně fungování družstva, principech a zásadách družstevnictví by mohla přispět ke zlepšení životní situace členů recyklačního družstva.

5.1.2 Sociální vyloučení a neexistující komunikace s partnery

Členové recyklačního družstva se nacházejí v situaci, kdy jsou sociálně vyloučeni nejen kvůli své pracovní činnosti (viz kapitola 3.3), ale také vzhledem k ostatním potenciálně partnerským organizacím a hnutím a vzhledem k institucím. Jediným prostorem, ve kterém nejsou v pozici společensky vyloučených, je komunita, ve které žijí a pracují. Toto omezení sociální sítě a sociálního kapitálu členy družstva, respektive celé družstvo i jako právnickou osobu, klade do pozice, ve které se nemají na koho obrátit, spolehnout a hledat vzájemnou pomoc, tak důležitou pro funkci společnosti i družstva.

„... lidé nás neuznávají, protože odpad je odpad a člověk, který pracuje s odpadem, není jakoby součástí společnosti, ale je součástí odpadu...takže neuznávají ani práci, kterou děláme, vždycky jsme byli diskriminováni, bylo na nás špatně nahlíženo, nebo spíš ani ne kvůli odpadu, jak spíš to co s odpadem děláme (přebírání odpadu)...“

(Lorena, 2011)

K tomuto sociálnímu vyloučení patří i vztahy, které má recyklační družstvo vůči městu a jeho institucím. Špatné vztahy s městem, respektive přílišná autonomie, ztráta snahy ze strany recyklačního družstva a apatie, nezájem a laxní přístup ze strany města a jeho institucí k problematice lidí carreros představují bariéru v jednání a zejména pak v aktivním řešení.

„...nikdy jsem nikoho neprosila, nikdy jsem prosila žádnou vládu, ani politickou stranu, protože to se mi nelíbí...mnohem větší cenu pro mě má komunita...“ (Chinina, 2011)

5.1.2.1 NÁVRH POTENCIÁLNÍHO ŘEŠENÍ

Navýšením sociálního kapitálu a rozšířením sociální sítě družstva by mohlo přispět k dostání se ze situace přežívání. Napojením na různé spolky, organizace carreros, ale také na ostatní pracovní družstva zabývající se odlišnou činností a na neziskové organizace/sociální hnutí/organizace třetího sektoru, které by mohlo přinést recyklačnímu družstvu mnoho možností spolupráce, a to jak materiální tak i morální, hodnotové a společenské. Navázáním kontaktů by navíc členové družstva mohli navázat i kontakty osobní, což by jim mohlo pomoci k osobnímu začleňování se do společnosti a k motivaci. Existují družstva zabývající se poskytováním půjček, kterých by družstvo mohlo využít formou investice do zlepšení pracovních podmínek či zakoupení potřebného vybavení. Neziskové organizace, sociální hnutí, organizace zabývající se problematikou chudých čtvrtí apod. představují obrovský potenciál pro nejrůznější příležitosti k založení nových sociálních projektů, které by za vzájemné spolupráce recyklačního družstva a dalších organizací mohly výrazně obohatit všechny strany (nemyšleno jen materiálně).

Co se týče spolupráce s městem a jeho institucemi, je velmi obtížné podat návrh potenciálního řešení. Jednak představitelé města se mění v pravidelných volebních obdobích, a pokud již někdo kontakt s carreros naváže, spolupráce nemá dlouhodobého trvání. Navíc mnoho představitelů se do problematiky ani nechce pouštět, protože se jedná o komplexní problém mající hned několik příčin (sociální vyloučení a předsudky společnosti vůči carreros, odpadové hospodářství města, nekohezní městské, provinční a státní politiky). Proto jako řešení bych viděla nejdříve navázání kontaktu s ostatními partnery, jak jsem uváděla v předchozím odstavci, čímž by si recyklační družstvo zvýšilo sociální kapitál a tím rozšířilo kontakty, díky kterým by mohlo dosáhnout spolupráce i s městem.

5.1.3 Nedostatečná informovanost o aktuálních pohybech cen vykupovaných materiálů

Dalším z problémů, který sužuje recyklační družstvo, je nedostatečná informovanost o cenách vykupovaného materiálu, který přebírají a následně ho odváží do vykupující firmy. Nejenže odvoz pro ně představuje finančně i organizačně náročný proces, ale právě flexibilita cen vykupovaných materiálů je finančně sráží a ovlivňuje jejich příjem, který je na cenách fixovaný. Navíc ceny jsou flexibilní a jejich pohyblivost je těžce předvídatelná a každá desetina pesa rozhoduje, jaký bude příjem družstva. Tento faktor hraje značnou roli pro členy družstva právě z hlediska každodenního přežívání. A nejen vlivy trhu, ale i neochota a

neschopnost komunikace mezi výkupní firmou a jejími zákazníky (tedy recyklačním družstvem) se projevuje v nedostatečné informovanosti o výkupních cenách.

„...uvažovali jsme i o půjčce, ale nejsme v podmínce, kdy bychom mohli půjčku vrátit...máme strach o něco přijít...ceny materiálu jednou stoupnou, podruhé klesnou, a my třeba zrovna máme akumulovaný materiál a cena klesne, ztrácíš peníze... ceny materiálu si určuje vykupující fabrika...“ (Chinina, 2011)

5.1.3.1 NÁVRH POTENCIÁLNÍHO ŘEŠENÍ

Z hlediska vyspělosti informačních technologií dnes existuje mnoho způsobů efektivní, rychlé a finančně dostupné komunikace (sociální sítě, automatické textové zprávy, informační server, apod.), díky kterým by se problém mohl efektivně vyřešit. Avšak překážkou může být i negramotnost v ovládání nových technologií a neschopnost počáteční investice (například do počítače s internetovým připojením, vyvinutějšího mobilního telefonu apod.). Nicméně tyto překážky by se daly vyřešit mikropůjčkou a následným zaškolením.

Největší obtíž představuje právě zmiňovaná neschopnost a neochota ze strany výkupčí firmy podávat informace a komunikovat. K přiměnění spolupráce a poskytování aktuálních cen by mohla posloužit slíbená desetina procenta z ceny za kilogram vybíraného materiálu či celkové částky, kterou obdrží družstvo za výkup (nebo podobná malá částka). Tato částka by však měla být rentabilní a neznevýhodňující pro recyklační družstvo (popřípadě jiné zákazníky). Je však velmi obtížné usuzovat ekonomické i mezilidské chování této výkupní firmy, ale přesto by dobře rozpracovaný návrh tohoto mechanismu mohl družstvu pomoci v lepší informovanosti a tudíž i v efektivnějším hospodaření.

ZÁVĚR

Solidární ekonomika je poměrně nový alternativní ekonomický směr, který nevznikl jako teoretický koncept z pera ekonomů a intelektuálů, ale jedná se o směr, který vytvořili lidé svou každodenní činností a jako reakci na určitou socioekonomickou realitu. V případě Argentiny, respektive některých zemí Latinské Ameriky, se jedná zejména o reakci na současný stav konvenční ekonomiky – reakce na hodnotový systém zaváděného ekonomického modelu neoliberalismu, který se projevil ve správě státu, tedy i v každodenní realitě obyčejných lidí.

Právě zamyšlením se nad hodnotovým systémem a funkcí neoliberalisticky vedené ekonomiky lidé vyvinuli praxi takový ekonomický směr, který je založen na hodnotě solidarity, vzájemné spolupráci a úctě, zodpovědnosti za rozvoj i za životní prostředí a dal vzniknout poměrně autonomním jednotkám v rámci konvenční ekonomikou řízené společnosti.

Dnes v Argentině existuje mnoho typů organizací a hnutí, které se svým charakterem, činností a principy fungování řadí mezi solidární ekonomiku, přičemž některé z nich jsou pro Argentinu charakteristické. Mezi charakteristické urbánní organizace patří pracovníky obnovené firmy, hnutí hlídkujících, pracovní družstva a lidová shromáždění, která právě v této práci popisují vzhledem k jejich vzniku, činnosti, fungování.

Jako příklad je v této práci uvedeno šest organizací z argentinského města Córdoby, které se svou činností řadí do solidární ekonomiky a reprezentují pro Argentinu charakteristické organizace. V práci je pak analyzují na základě konfrontace s hlavní výzkumnou otázkou, tedy snažím se zjistit, zda pro jejich představitele a zúčastněné je solidární ekonomika pouze strategií, jak přežít, jak konfrontovat socioekonomickou realitu, nebo zda jim solidární ekonomika může poskytovat i nějaké další přínosy. Výsledek výzkumu založený na rozhovorech a pozorování potvrzuje, že solidární ekonomika (u pěti z šesti organizací) poskytuje svým zúčastněným a představitelům nejrůznější přínosy, a to jak osobní, tak i společenské. Navíc se solidární ekonomika u pěti z šesti analyzovaných organizací projevila pozitivně v přispívání ke snižování chudoby, tedy z pohledu jejich představitelů.

CITOVANÁ LITERATURA

- Abramovich, A., & Vazquez, G.** (2006). *Experiencias de Economía Social y Solidaria en la Argentina*. Získáno 2011, z RILESS - Red de Investigadores Latinoamericanos de Economía Social y Solidaria: [http://www.riless.org/biblioteca_desarrollo.shtml?cmd\[223\]=x-223-61add3768acaffa1196850d91916d552](http://www.riless.org/biblioteca_desarrollo.shtml?cmd[223]=x-223-61add3768acaffa1196850d91916d552)
- Alejandro.** (10. březen 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Ana.** (17. březen 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Angel.** (23. březen 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Bonnet, A.** (2009). Las relaciones con el Estado en las luchas sociales recientes. V A. Bonnet, & A. Piva, *Argentina en pedazos: Luchas sociales y conflictos interburgueses en la crisis de la convertibilida* (stránky 71-112). Buenos Aires: Ediciones Continente.
- Castelao Caruana, M. E.** (2009). La Economía Social y Solidaria en las políticas públicas argentinas, instrumento de política o alternativa socioeconómica? Un análisis preliminar. *Cayapa*, stránky 30-48.
- Cesar.** (19. duben 2011). Economía solidaria/social en Cordoba y en Republica Checa. Leccion Universitaria. (H. Dudrová, Tazatel)
- Cesar.** (3. březen 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Coraggio, J.** (2008). *La Economía social y solidaria como estrategia de desarrollo en el contexto de la integracion regional latinoamericana*. Získáno 2011, z RILESS - Red de Investigadores latinoamericanos de Economía Social y Solidaria: [http://www.riless.org/biblioteca_desarrollo.shtml?cmd\[223\]=x-223-33c5d117061fed4afc98905dfa150988](http://www.riless.org/biblioteca_desarrollo.shtml?cmd[223]=x-223-33c5d117061fed4afc98905dfa150988)
- Eva.** (21. březen 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Fisher, W., & Ponniah, T.** (2003). *Another world is possible: popular alternatives to globalization at the World Social Forum*. London: Zed Books.
- Fitz Patrick, M.** (2006). Para Superar la Cultura de la Sobrevivencia. V T. Flores, *Cuando con Otros Somos Nosotros: La experiencia asociativa del Movimiento de Trabajadores Desocupados MTD La Matanza* (stránky 109-139). Buenos Aires: MTD Editora.
- Guerra, P.** (2007). Entrevista al Dr. Pablo Guerra sobre Economía Solidaria y programa KOLPING Uruguay. (R. Greciet, Tazatel)
- Hernan.** (21. únor 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)

- Hintze, S.** (2004). Capital Social y Estrategias de Supervivencia. Reflexiones sobre el "Capital social de los Pobres". V J. L. Corragio, & C. Danini, *Politica Social y Economia Social: Debates fundamentales* (stránky 143-165). Buenos Aires: Altamira.
- Chalupa, j.** (1999). *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Chinina.** (29. březem 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- INAES.** (2008). *Las cooperativas y las mutuales en la Republica Argentina*. Buenos Aires: INAES - Instituto Nacional de Asociativismo y Economía Social.
- INAES.** (2007). *Que es una cooperativa?* Získáno 2011, z INAES - Instituto Nacional de Asociativismo y Economía Social: <http://www.inaes.gob.ar/es/articulo.asp?id=39>
- Jose.** (15. březem 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Kučera, Radek & daughter .** (2005-2006). *Pojem solidarita: ABZ slovník cizích slov*. Získáno květen 2011, z ABZ slovník cizích slov: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/solidarita>
- Lonely Planet.** (2010). *Argentina*. Hong Kong: Colorcraft.
- Lorena.** (29. březem 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Marañon, B., & Lopez, D.** (říjen 2010). Economía solidaria y sociedad en America Latina. Hacia una agenda de investigacion desde la descolonialidad. *Alternativas. red Mexicana de accion frente al Libre Comercio* , stránky 1-12.
- Miguel.** (27. únor 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Miller, E.** (2004). *Solidarity Economics; Strategies for building New Economies From the Bottom-Up and Inside-Out*. Grassroots Economic Organizaing .
- Monzon, J.** (2006). Economía social y conceptos afines: fronteras borrosas y ambigüedades conceptuales del tercer sector. *CIRIEC - España, Revista de Economía Publica, Social y Cooperativa* , stránky 9-24.
- Muñoz, S. M.** (2009). La economía comunitaria en la nacion aymara. Una etica para la reproduccion de la vida. *Otra Economía* , stránky 125-145.
- Niria.** (28. únor 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)
- Orlando.** (19. duben 2011). Economía solidaria/social en Cordoba y en Republica Checa. Leccion Universitaria. (H. Dudrová, Tazatel)
- Orlando.** (25. únor 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de entrevista. . (H. Dudrová, Tazatel)
- Ouviña, H.** (2009). La Autonomia Urbana en Territorio Argentino. V A. Bonnet, & A. Piva, *Argentina en pedazos: Luchas sociales y conflictos interburgueses en la crisis de la convertibilidad* (stránky 115-143). Buenos Aires: Ediciones Continente.

Ouviña, H. (2002). Las Asambleas Barriales y construcción de lo "público-no-estatal": la experiencia de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires. *Movimientos sociales y nuevos conflictos en América Latina y el Caribe*. CLASCO.

Oxoby, P. (2010). Una aproximación a las divergencias e implicaciones de los distintos abordajes a la Economía social: países centrales europeos y América Latina. *Otra Economía*, páginas 153 - 165.

Peretti, G. (2003). *Nociones sobre cooperativismo*. Córdoba: Estudio Contable - Gustavo J. Peretti.

Perez de Mendiguren, J., Etxarri, E., & Aldanondo, L. (2008). De qué hablamos cuando hablamos de Economía Social y Solidaria? Concepto y nociones afines. *XI Jornadas de Economía crítica*, (páginas 1-26). Bilbao.

Piva, A. (2009). Vecinos, piqueteros y sindicatos disidentes. La dinámica del conflicto social entre 1989 - 2001. V. A. Bonnet, & A. Piva, *Argentina en pedazos: Luchas sociales y conflictos interburgueses en la crisis de la convertibilidad* (páginas 19 - 63). Buenos Aires: Ediciones Continente.

Ramiro. (21. únor 2011). Sobre la Economía Solidaria. Preguntas de Entrevista. (H. Dudrová, Tazatel)

Razeto, L. (2011). *La economía solidaria como realidad. Primera Unidad. Lección 1 - texto 1*. Získáno 2011, z Curso de Economía Solidaria: <http://www.luisrazeto.net/cursos/file.php/5/CATEDRA-CursoLR1.pdf>

Razeto, L. (2011). *La Economía Solidaria como Realidad. Unidad Segunda. Lección 2 - texto 2*. Získáno 2011, z Curso de Economía Solidaria: <http://www.luisrazeto.net/cursos/course/view.php?id=5>

Razeto, L. (2011). *La Economía Solidaria como Teoría. Unidad quinta. Lección 5 - texto 5*. Získáno 2011, z Curso de Economía solidaria: http://www.luisrazeto.net/cursos/file.php/5/CATEDRA_Curso_LR5.pdf

Razeto, L. (1997). *Los caminos de la Economía de Solidaridad*. Buenos Aires-Madrid: Ediciones Lumen-Humanitas.

Red de Economía alternativa y Solidaria Euskadi. (2008). *Introducción a la Economía Solidaria*. Získáno 2011, z Portal de Desarrollo Humano: <http://www.bantaba.ehu.es/formarse/fcont/econsolidaria/>

Red de Economía alternativa y Solidaria Euskadi. (2010). *Situación actual de la Economía Solidaria Norte-Sur*. Red de Economía alternativa y Solidaria Euskadi.

RIPES. (1997). *Lima eclaration*. Získáno 2011, z RIPPES - International network for the promotion of the social solidarity economy: http://ripess.org/declaration_lima1997_EN.pdf

Roberts, J. (1999). *Dvacáté století: Dějiny světa od roku 1901 do současnosti*. Praha-Plzeň: Beta-Dobrovský, Ševčík.

Rodrigo. (19. duben 2011). Economía solidaria/social en Córdoba y en República Checa. Lección Universitaria. (H. Dudrová, Tazatel)

Svampa, M. (2002). *Las dimensiones de las nuevas movilizaciones sociales: las asambleas populares (segunda parte)*. Získáno 2011, z Maristella Svampa. Artículos y ensayos.: <http://www.maristellasvampa.net/publicaciones-ensayos.shtml>

Svampa, M., & Pereyra, S. (2003). *Dimensions of the Piquetero Experience: Organizations of the Unemployed in Argentina*. Získáno 2011, z Maristella Svampa: Artículos y Ensayos.: <http://www.maristellasvampa.net/publicaciones-ensayos.shtml>

Trincherro, H. H., Llomovatte, S., & Grasso, F. J. (2004). *Las Empresas recuperadas en Argentina: Informe del Segundo Relevamiento del Programa Facultad Abierta (SEUBE), en el marco del Programa UBACyT de Urgencia Social F-701 de Transferencia Científico-Técnica con Empresas Recuperadas por sus Trabajadores*. Buenos Aires: UBACyT de Urgencia Social F-701.

Vazquez, G., & Deux Marzi, M. V. (2006). *Emprendimientos Asociativos, Empresas Recuperadas y Economía Social en Argentina*. Získáno 2011, z RILESS - Red de Investigadores Latinoamericanos de la Economía Social y Solidaria: [http://www.riless.org/biblioteca_desarrollo.shtml?cmd\[223\]=x-223-576ae36689b8aaff698b33b0f9de6061](http://www.riless.org/biblioteca_desarrollo.shtml?cmd[223]=x-223-576ae36689b8aaff698b33b0f9de6061)

Benedikt XVI. (2009). *Caritas in Veritate (Láska v pravdě); Encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*. Kostelní Vydrří: Karmelitánské nakladatelství.

Zibechi, R. (2003). *Los movimientos sociales latinoamericanos: tendencias y desafíos*. OSAL - Observatorio Social de America Latina.

6 PŘÍLOHY

6.1 FOTOGRAFIE VYBRANÝCH PROJEKTŮ

Všechny uváděné fotografie reprezentují vlastní primární materiál získaný při terénním výzkumu (výjimkou jsou fotografie u družstva Lucivid, které poskytlo fotografie z vlastních zdrojů).

6.1.1 Cooperativa de Trabajo El Abasto

Fotografie 1: Někteří členové pracovního družstva El Abasto

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 2: Člen družstva El abasto při pracovním procesu

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 3: : Místnost, kde probíhají maturitní kurzy. Na zřízení se podílelo Družstvo El Abasto

Zdroj: Vlastní archiv

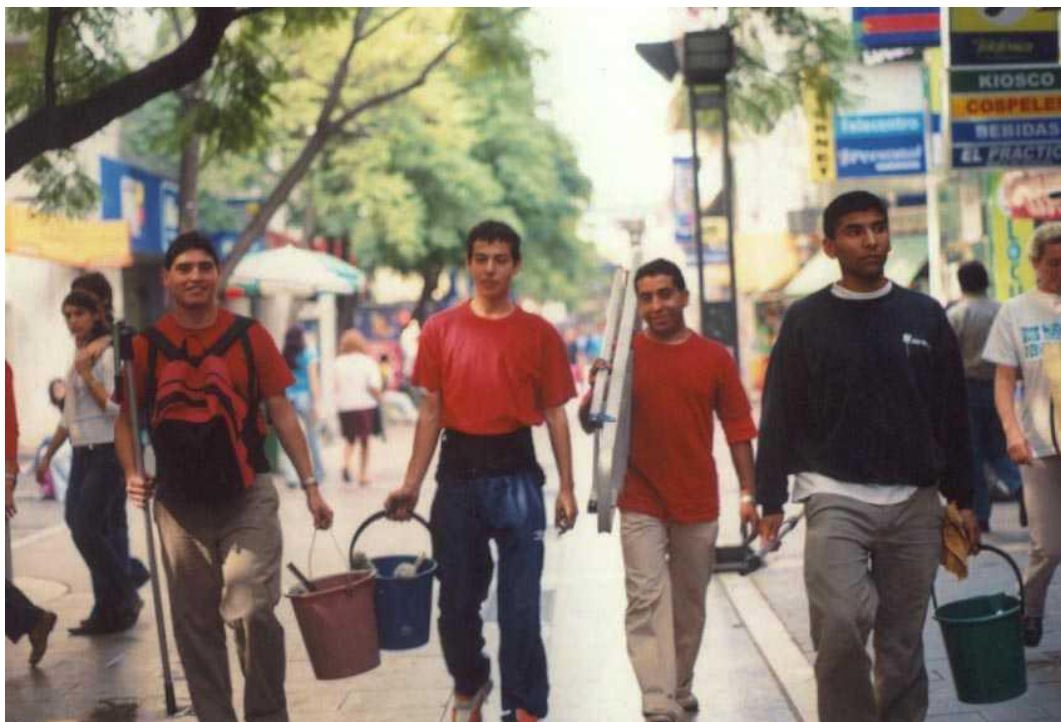
6.1.2 *Cooperativa de Trabajo Lucivid*

Fotografie 4: Členové pracovního družstva Lucivid v pracovním procesu - při mytí vitrín

Zdroj: Archiv družstva Lucivid

Fotografie 5: Členové družstva Lucivid jdou za svými zákazníky

Zdroj: Archiv družstva Lucivid

6.1.3 *Cooperativa de los Carreros y Reciclados*

Fotografie 6: Členové recyklačního družstva při lisování vyříděných plastů

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 7: Pracovní, ale i domácí prostředí členů recyklačního družstva, v pozadí jedna ze členek družstva se svými dcerami

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 8: Pracovní prostředí členů družstva; odpady určené k třídění (nalevo), pytle s již roztrženým odpadem (napravo)

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 9: Komunitní jídelna zřízená za přispění členů recyklačního družstva

Zdroj: Vlastní archiv

6.1.4 Asamblea Popular de los Boulevares

Fotografie 10: Jedna z ordinací - zubní ordinaci představuje zubní lékařka Eva

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 11: Členka shromáždění (vpravo) v komunitním šatníku s klientkou (uprostřed)

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 12: Čelnové shromáždění vyrábí občerstvení určené k prodeji

Zdroj: Vlastní archiv

6.1.5 Cooperativa de Trabajo de la Salud Junin

Fotografie 13: Zdravotní bratr představuje, jak vypadá pokoj pro pacienty na klinice Junin

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 14: Prostor, kde se připravuje materiál na operace Milagro

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 15: Pacient na oddělení paliativní péče

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 16: Pokoj ve stavu, ve kterém členové družstva přebírali kliniku

Zdroj: Vlastní archiv

6.1.6 CTD Anibal Veron de Córdoba de Comunidad Marta Juana Gonzales

Fotografie 17: Komunita Marta Juana Gonzales, ve které působí hnutí CTD Anibal Veron v Córdoba, v pozadí komunitní centrum

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 18: Ulice komunity MJG - dřevěné dočasně vybudované chatrče mění v cihlové rodinné domy

Zdroj: Vlastní archiv

Fotografie 19: prostor komunitního centra, kde probíhají aktivity, jako je doučování, sklenice mléka a komunitní schůzky

Zdroj: Vlastní archiv

6.2 UKÁZKA OTÁZEK URČENÝCH K ROZHOVORU

DOTAZNÍK KE STRUKTUROVANÝM ROZHOVORŮM

(přeloženo ze španělštiny do češtiny)

Osobní data

Jméno, příjmení:

Věk:

Pohlaví:

Organizace:

Čím se zabýváte v organizaci X²⁰ / jaká je vaše role v organizaci X?

Co jste dělal předtím, než jste se stal součástí organizace X?

Data o organizaci

1. Co je to X? Co dělá, jakým aktivitám se věnuje?

Kdo je součástí X?

Jak funguje X z hlediska administrativního?

2. Jak vznikla X, kdy, kým byla založena a proč?

3. Jak financuje X své aktivity? Kdo ji finančně podporuje?

3.1. Jaký je vztah mezi X a státem (na jakékoli úrovni – město, provincie, stát)

3.2. S kým spolupracují na svých aktivitách?

4. Jaké přínosy nebo služby přináší organizace X svým členům/účastníkům/klientům?

5. Jaké dodatečné přínosy nebo služby přináší organizace X svým členům/účastníkům/klientům?

5.1. Využívají členové/účastníci/klienti možností těchto přínosů a služeb?

6. Podporuje organizace X rozvoj v místě svého působení/své komunity?

²⁰ X znamená jméno organizace, do níž dotazovaný patří, v níž působí.

6.1. Jestli ano, jak?

6.2. Jestli ne, proč ne?

Osobní vztah k organizaci X

7. Proč ještě vstoupil do X?

8. Jaká je míra vašeho zapojení do aktivit X?

9. Můžete se podílet na rozhodování v X?

10. Můžete sdílet svůj názor v X?

10.1. Pokud ano, poslouchají kolegové váš názor?

11. Co přináší Vám/Vaší rodině/Vaší komunitě organizace X?

11.1. Jaké výhody?

11.2. Jaké nevýhody?

6.3 DRUŽSTEVNICKÉ PRINCIPY

Principy družstevnictví podle Zákona o družstvech (Ley de las Cooperativas 20.337) (INAES, 2007)

První princip: Přihlášení dobrovolné a otevřené.

Družstva jsou dobrovolné organizace bez jakékoli diskriminace pohlaví, rasy, sociální třídy, politické či náboženské pozice; otevřené pro všechny takové osoby ochotné užívat služeb a ochotné přijmout zodpovědnost, která je součástí podmínek členů.

Druhý princip: Demokratická kontrola ze strany svých členů.

Družstva jsou organizace kontrolované demokraticky svými členy, kteří aktivně participují na ustanovení politik a rozhodování. Muži a ženy, kteří jsou vybraní k zastupování družstva, se zodpovídají členům. Ve družstvech prvního stupně členové mají stejná práva volby (jeden člen, jeden hlas) a družstva dalších stupňů jsou taktéž organizována demokraticky.

Třetí princip: Ekonomická participace společníků.

Členové přispívají rovnocenným způsobem a kontrolují kapitál družstva demokratickým způsobem. Obvykle obdrží limitovanou kompenzaci, tedy takovou, která je předplatitelskou částkou jako podmínka členství. Členové přidělují přebytky ze kterýchkoli následujících návrhů: Rozvoj družstva prostřednictvím možného vytvoření rezerv; přínosy členům jsou v poměru s transakcemi družstva; podpora dalších aktivit podle dohody členů.

Čtvrtý princip: Autonomie a nezávislost.

Družstva jsou autonomní organizace vzájemné pomoci kontrolované svými členy. Pokud se sdruží s jinými organizacemi (zahrnujíc vlády) nebo mají kapitál z externích zdrojů, realizují tyto aktivity za podmínek, které zaručují demokratickou kontrolu ze strany svých členů a zachovávají autonomii družstva.

Pátý princip: Vzdělání, výcvik a informace.

Družstva přináší svým členům, zvoleným vedoucím i zaměstnancům vzdělání, výcvik v takové formě, aby přispívalo efektivně k rozvoji družstev. Družstva informují veřejnost obecně, zejména pak mládež a příznivce přírody a družstevnictví.

Šestý princip: Spolupráce mezi družstvy.

Družstva slouží svým členům efektivněji a posilují družstevnické hnutí spoluprací s prostředím lokálních, národních, regionálních a mezinárodních.

Sedmý princip: Závazek ke komunitě.

Družstvo pracuje s vizí udržitelného rozvoje komunity prostřednictvím politik svých členů.

